

Dr. Yaşar ALPTÜRK
Prof. Dr. İsmail BEKÇİ

EĞİTİM
yayınevi

FİNANSAL KRİZLER VE FİNANSAL RAPORLAMA KALİTESİ

9,012.00	7,510.00	25,872.00	3,345,345.00	25,442.00	334,434.00	34,534.00	3,345.00
20,796.00	3,445.00	34,557.00	345.00	234,768.00	42,343.00	342.00	336
2,315.00	45,534.00	7,566.00	42,456.00	234,234.00	5,564.00	23,442.00	361
38,484.00	38,484.00	38,484.00	5,345.00	634,567.00	234,676.00	46,456.00	1,036
16,164.00	16,164.00	16,164.00	16,164.00	10,776.00	234,423.00	4,234,467.00	4,544
15,726.00	15,256.00	33,245.00	3,423.00	34,423.00	42,234.00	34,233.00	178
2,276.00	25,412.00	54,322.00	2,342.00	2,342.00	2,342.00	564,523.00	1,339
18,174.00	3,654.00	23,312.00	3,423.00	23,423.00	34,534.00	246,723.00	353
55,320.00	55,320.00	9,220.00	234,423.00	234,233.00	45,344.00	24,423.00	653
31,428.00	31,428.00	31,428.00	31,428.00	534,457.00	45,573.00	442,344.00	4,143
14,772.00	14,772.00	14,772.00	14,772.00	14,772.00	14,772.00	40,334.00	223
16,392.00	16,392.00	16,392.00	16,392.00	16,392.00	16,392.00	16,744.00	213
15,168.00	15,168.00	15,168.00	15,168.00	15,168.00	15,168.00	10,096.00	233
58,680.00	58,680.00	58,680.00	58,680.00	58,680.00	58,680.00	4,100.00	793
13,704.00	13,704.00	13,704.00	13,704.00	13,704.00	13,704.00	662.00	153
15,924.00	15,924.00	15,924.00	15,924.00	15,924.00	15,924.00	3,465.00	483
51,000.00	51,000.00	51,000.00	51,000.00	51,000.00	51,000.00	1,700.00	1,423
46,884.00	46,884.00	46,884.00	46,884.00	46,884.00	46,884.00	1,448.00	1,333
37,872.00	37,872.00	37,872.00	37,872.00	37,872.00	37,872.00	3,184.00	1,063
80,091.00	512,603.00	550,009.00	3,955,000.00	2,580,255.00	1,835,094.00	88,520.00	22,843

FİNANSAL KRİZLER VE FİNANSAL RAPORLAMA KALİTESİ

Dr. Yaşar ALPTÜRK
Prof. Dr. İsmail BEKÇİ

EĞİTİM
yayınevi

FİNANSAL KRİZLER VE FİNANSAL RAPORLAMA KALİTESİ

Dr. Yaşar Alptürk, Prof. Dr. İsmail Bekci

Genel Yayın Yönetmeni: Yusuf Ziya Aydoğan (yza@egitimyayinevi.com)

Genel Yayın Koordinatörü: Yusuf Yavuz (yusufyavuz@egitimyayinevi.com)

Sayfa Tasarımı: Eğitim Yayınevi Grafik Birimi

Kapak Tasarımı: Eğitim Yayınevi Grafik Birimi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Yayıncı Sertifika No: 47830

E-ISBN: 978-625-6382-73-2

1. Baskı, Mayıs 2023

Kütüphane Kimlik Kartı

FİNANSAL KRİZLER VE FİNANSAL RAPORLAMA KALİTESİ

Dr. Yaşar Alptürk, Prof. Dr. İsmail Bekci

119 s., 160x240 mm

Kaynakça var, dizin yok.

E-ISBN: 978-625-6382-73-2

Copyright © Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Eğitim Yayınevi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre kitabı yayımlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik/mekanik yolla, fotokopi yoluyla ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

EĞİTİM

yayınevi

Yayınevi Türkiye Ofis: İstanbul: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Atakent mah. Yasemen sok. No: 4/B, Ümraniye, İstanbul, Türkiye

Konya: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
+90 332 351 92 85, +90 533 151 50 42, 0 332 502 50 42
bilgi@egitimyayinevi.com

Yayınevi Amerika Ofis: New York: Eğitim Publishing Group, Inc.
P.O. Box 768/Armonk, New York, 10504-0768, United States of America
americaoffice@egitimyayinevi.com

Lojistik ve Sevkiyat Merkezi: Kitapmatik Lojistik ve Sevkiyat Merkezi, Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
sevkiyat@egitimyayinevi.com

Kitabevi Şubesi: Eğitim Kitabevi, Şükran mah. Rampalı 121, Meram, Konya, Türkiye
+90 332 499 90 00
bilgi@egitimkitabevi.com

İnternet Satış: www.kitapmatik.com.tr
+90 537 512 43 00
bilgi@kitapmatik.com.tr

 kitapmatik
İnternetKitap.com.tr

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	V
KISALTMALAR.....	VI
GİRİŞ.....	7

1. BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. KRİZ KAVRAMI	11
1.1. Finansal Krizler	12
1.2. Finansal Kriz Türleri	13
1.2.1. Para Krizleri	13
1.2.2. Bankacılık Krizleri	14
1.2.3. Dış Borç Krizleri	16
1.2.4. Sistemik Krizler	16
1.3. Finansal Krizleri Açıklamaya Yönelik Teoriler.....	17
1.3.1. Birinci Nesil Kriz Modelleri	17
1.3.2. İkinci Nesil Kriz Modelleri.....	18
1.3.3. Üçüncü Nesil Kriz Modelleri.....	19
1.3.4. Dördüncü Nesil Kriz Modelleri	20
1.4. Finansal Krizlerin Nedenleri	21
1.5. Dünyada ve Türkiye’de Yaşanan Finansal Krizler.....	24
1.5.1. 2008 Finansal Krizi	26
1.5.2. COVID-19 Pandemisi	28
2. FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARININ ORTAYA ÇIKIŞI	29
2.1. Türkiye’de Finansal Raporlama Standartlarına Geçiş.....	32
2.2. Finansal Raporlama Standartlarına Göre Finansal Raporların Sahip Olması Gereken Özellikler	34
2.2.1. İhtiyaca Uygunluk	36
2.2.2. Gerçeğe Uygun Sunum	36
2.2.3. Karşılaştırılabilirlik.....	36
2.2.4. Doğrulanabilirlik	37
2.2.5. Anlaşılabilirlik	37
2.2.6. Zamanında Sunum	38

3. FİNANSAL RAPORLAMA KALİTESİ	38
3.1. Finansal Raporlama Kalitesini Ölçmede Kullanılan Yöntemler	39
3.1.1. Toplam Tahakkukların Ölçülmesinde Kullanılan Modeller	39
3.1.1.1. Healy Modeli	41
3.1.1.2. DeAngelo Modeli	42
3.1.1.3. Jones Modeli	42
3.1.1.4. Düzeltilmiş Jones Modeli	44
3.1.1.5. Kothari Modeli	44
3.1.1.6. Sektör Modeli	45
3.1.1.7. Larcker ve Richardson Modeli	45
3.1.1.8. Tahakkuk Kalitesini İnceleyen Çalışmalar	46
3.1.2. Değer İlgisi Yaklaşımında Kullanılan Modeller	48
3.1.3. Kâr Uyumlaştırması ve Ölçüm Modelleri	52

2. BÖLÜM

FİNANSAL KRİZLERİN FİNANSAL RAPORLAMA KALİTESİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

1. ARAŞTIRMANIN DİZAYNI	57
1.1. Literatür Araştırması	57
1.2. Araştırmanın Amacı	64
1.3. Örneklem Seçimi ve Veri Seti	64
1.4. Araştırmanın Yöntemi	66
1.4.1. Panel Veri Analizi	66
1.4.2. Araştırmanın Hipotezleri ve Modelleri	67
1.4.2.1. Kâr Yönetimi ile İlgili Hipotezler	68
1.4.2.2. Kâr Yönetimi ile İlgili Modeller	68
1.4.2.3. Değer İlgisi ile İlgili Hipotezler	70
1.4.2.4. Değer İlgisi ile İlgili Modeller	70
1.4.2.5. Kâr Uyumlaştırması ile İlgili Hipotezler	70
1.4.2.6. Kâr Uyumlaştırması ile İlgili Modeller	71
1.5. Araştırmanın Bulguları	72
1.5.1. Tanımlayıcı İstatistikler	73
1.5.2. Korelasyon Analizleri	77
1.5.3. Yatay Kesit Bağımlılığı Testleri	78
1.5.4. Panel Birim Kök Testleri	80
1.5.5. Panel Veri Analiz Sonuçları	82
1.5.5.1. Kâr Yönetimi Analiz Sonuçları	82
1.5.5.2. Değer İlgisi Analiz Sonuçları	84
1.5.5.3. Kâr Uyumlaştırması Analiz Sonuçları	86
SONUÇ ve ÖNERİLER	89
KAYNAKÇA	93

ÖNSÖZ

Küreselleşme, ülkeler arasındaki sınırları kaldırarak etkileşimi artırmış, bir ülkede meydana gelen bir olay dünyanın başka bir yerindeki ülkeyi doğrudan veya dolaylı olarak etkiler hale gelmiştir. Küreselleşmenin etkisiyle birlikte artan rekabet, finansal raporlama uygulamalarının ülkelere göre farklılık göstermesi ve bu nedenle yaşanan sorunlar, ortak bir raporlama diline olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Özellikle ülkelerdeki uygulama farklılıkları, finansal krizler, yolsuzluklar, muhasebe ve denetim skandalları kaliteli finansal raporlamayı zorunlu kılmış ve bu amaçla Uluslararası Finansal Raporlama Standartları oluşturulmuştur.

Bu araştırmanın amacı finansal krizlerin, işletmelerin finansal raporlama kalitesine etkisini, 2008 finansal krizi ve COVID-19 üzerinden araştırmaktır. Bu amaçla BIST-Sınai endeksinde işlem gören 92 şirketin 2005-2021 yılları arasındaki verileri kullanılarak finansal raporlama kalitesi, kâr yönetimi, değer ilgisi, kâr uyumlaştırması açısından panel regresyon analizleri ile incelenmiştir.

Araştırma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde finansal krizler, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve finansal raporlama kalitesine dair ayrıntılı kavramsal bilgiler sunulmaktadır. İkinci bölümde ise araştırmanın amacı, literatür araştırması, örneklem seçimi, veri seti ve araştırmanın yöntemine ilişkin bilgiler verilmektedir. Ayrıca bu bölümde, finansal krizlerin işletmelerin finansal raporlama kalitesine etkisi analiz edilmekte ve elde edilen bulgular sunulmaktadır.

Bu kitap, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe ve Finansal Yönetim Programında 2023 yılında Prof. Dr. İsmail BEKÇİ danışmanlığında Yaşar ALPTÜRK tarafından hazırlanan **“Finansal Krizlerin İşletmelerin Finansal Raporlama Kalitesine Etkisi: BIST-Sınai Endeksi Üzerine Bir Uygulama”** isimli doktora tezinden türetilmiştir.

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIST	: Borsa İstanbul
CADF	: Cross-sectionally Augmented Dickey-Fuller
CIPS	: Cross-sectionally Augmented Im, Pesaran and Shin
ERM	: European Exchange-Rate Mechanism
FASB	: Financial Accounting Standards Board
FED	: Federal Reserve System
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IASB	: International Accounting Standards Board
IASC	: International Accounting Standards Committee
IMF	: International Monetary Fund
KGK	: Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
SIC	: Standard Industrial Classification
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TMUDESK	: Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu
TTK	: Türk Ticaret Kânunu
TÜRMOB	: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği
UFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
UMS	: Uluslararası Muhasebe Standartları
WHO	: World Health Organization

GİRİŞ

Günümüzde küreselleşmeyle birlikte çok uluslu işletme sayısı artmış, uluslararası ticaret hacimleri ciddi boyutlara ulaşmış ve ülkeler arası sermaye hareketlerinde önemli artışlar yaşanmaktadır. Artan rekabet ile birlikte finansal raporlama uygulamalarının ülkelere göre değişiklik göstermesi, ortak bir raporlama diline olan ihtiyacı ortaya çıkarmış, ülkelerdeki uygulama farklılıkları, finansal krizler, yolsuzluklar, denetim skandalları ve açıklama gereksinimleri gibi çeşitli faktörler, finansal raporlamaya aşırı derecede odaklanmaya neden olmuştur.

Finansal raporlarda sunulan bilgiler, birçok kullanıcı tarafından karar vermek için kullanılmakta ve kararların kalitesi finansal raporların kalitesiyle paralellik göstermektedir. Finansal raporlamanın kalitesi ne kadar yüksek olursa, finansal raporların yatırımcıları ve kullanıcıları tarafından elde edilecek faydalar da o kadar yüksek düzeyde olacaktır. Ayrıca, finansal raporlama kalitesi, yalnızca finansal bilgilere atıfta bulunmayan geniş bir kavramdır. Finansal raporlarda sunulan bilgilerin şeffaf olması, bilgi asimetrisini azaltarak piyasa etkinliğine olumlu katkıda bulunmaktadır. Öte yandan dünyanın birçok yerinde kaliteli finansal raporlama standartlarının tutarlı bir şekilde kullanılması, sermayenin verimliliğini artırarak, sermaye maliyetinin düşmesine katkı sağlanmaktadır.

Yaşanılan finansal krizler, muhasebe ve denetim skandalları, finansal raporların güvenilirliğinin sorgulanmasına neden olmuş ve ardından kaliteli finansal raporlama kavramı ortaya çıkmıştır. Kaliteli finansal raporlama için ulusal ve uluslararası birçok standart çalışması yürütülmektedir. Bu amaçla kurulan Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB), kaliteli finansal raporlama sunulması, karşılaştırılabilirliğin ve şeffaflığın sağlanması amacıyla Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarını (UFRS) oluşturmuştur. Günümüzde 166 ülke UFRS'yi kısmen ya da tamamen uygulamaktadır (IFRS, 2018, s. 2).

Finansal krizler genellikle ani bir şekilde ortaya çıkar ve sermaye piyasalarında bozulmalara yol açar. Ardından süreç önemli miktarda hisse fiyatı oynaklığı ve varlık değerinde erime ile son bulur. ABD’de 2008 yılında ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkisi altına alan finansal kriz, finansal raporlama kalitesinin önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Çünkü finansal raporlar, UFRS’ye uygun bir şekilde hazırlanmasına ve denetçiler tarafından denetimlerinin yapılmasına rağmen işletmelerin gerçek finansal durumunu yansıtmadığı için krizin önüne geçilememiştir. Kriz, dünya genelinde birçok yatırımcının finansal sisteme olan güvenini sarsmış ve finansal sistemin istikrarı konusunda ciddi endişelere yol açmıştır. Bu nedenle finansal kriz dönemlerinde finansal bilgi kullanıcıları için yüksek kaliteli finansal raporlama oldukça önemli hale gelmiştir. Artan küreselleşme ve ülkeler arası etkileşim, küresel piyasaların işleyişinin büyük oranda şeffaf, karşılaştırılabilir ve tutarlı finansal bilgilere bağlı olduğunu göstermektedir. Şu bilinen bir gerçektir ki, yatırımcılar, optimal yatırım kararları alacaklarsa ve şirketler sermaye maliyetlerini düşüreceklerse, kaliteli finansal raporlama ihtiyacı olmaktan öte bir nevi zorunluluktur.

Finansal krizlerle karşı karşıya kalan şirket yönetimleri azalan kârlılıkları nedeniyle isteğe bağlı tahakkukları kullanarak, kâr durumlarını farklı yansıtabilir ya da kâr uyumlaştırması yaparak kârlarını istikrarlı bir hale getirebilirler. Dolayısıyla bir işletmede kâr yönetimi ve kâr uyumlaştırma uygulamaları ne kadar az ise, o işletmenin finansal raporlarının o kadar kaliteli olduğu düşünülmektedir. Kaliteli finansal raporlamanın başka bir göstergesi de finansal raporlardan elde edilen verilerin, hisse senetlerinin fiyatlarına yansıma derecesi ya da oranı olarak ifade edilen değer ilgisidir.

Bu çalışmada literatürde yapılan birçok çalışmayla benzer olarak 2008 finansal krizinin ve COVID-19’un işletmelerin finansal raporlama kalitesi üzerine etkisi, kâr yönetimi, değer ilgisi ve kâr uyumlaştırması yöntemleriyle üç farklı şekilde araştırılmıştır. 2008 finansal krizine ilişkin önceki literatür, krizlerin daha yüksek veya daha düşük finansal raporlama kalitesine yol açabileceğini göstermektedir. COVID-19, bir sağlık krizi olarak ortaya çıksa da etkileri ve sonuçları açısından finansal sistem üzerinde en az finansal krizler kadar etkili olmuştur. Bu açıdan COVID-19’un da işletmelerin finansal raporlama kalitesini etkileyebileceği düşünülmektedir.

Kâr yönetimi, Healy (1985)’nin başını çektiği birçok yöntemle ve genel olarak tahakkuklar üzerinden hesaplanmaktadır. Bu çalışmada, kâr yönetimi tahakkuk kalitesi üzerinden tahmin edilirken, isteğe bağlı tahakkuklar ve isteğe bağlı olmayan tahakkuklar şeklinde bir ayrıma gidilerek, isteğe bağlı

tahakkuklar, Düzeltilmiş Jones Modeli (1995) kullanılarak hesaplanmıştır. Öte yandan finansal raporlama kalitesine ilişkin ikinci ölçüt olan değer ilgisi Ohlson (1995) modeliyle hesaplanırken, kâr uyumlaştırmasının hesaplanmasında ise Barth (2006) tarafından ortaya atılan yöntem takip edilmiştir.

Bu bağlamda araştırmanın amacı, finansal krizlerin işletmelerin finansal raporlama kalitesine etkisini araştırmaktır ve bu kapsamda finansal kriz temsilcisi olarak 2008 finansal krizi ve COVID-19 seçilmiştir. Araştırmanın örneklemini 2005-2021 dönemini kapsayan Borsa İstanbul Sınai (BIST-Sınai) endeksinde işlem gören, verilerine sağlıklı bir şekilde ulaşılabilen 92 şirketten oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini oluşturan şirketlerin, kriz öncesi (2005-2007), kriz dönemi (2008-2009), kriz sonrası ve COVID-19 öncesi (2010-2019), ile COVID-19 dönemi (2020-2021), finansal raporlarında sunulan bilgiler, panel regresyon analizleri ile test edilerek karşılaştırılmıştır.

Araştırmanın incelenen dönemler açısından hem 2008 finansal krizini, hem de güncel bir süreç olan COVID-19 dönemini dikkate alması, üç farklı yöntemle hesaplanması, literatürde çeşitli ülkeler üzerine finansal krizlerin etkilerini inceleyen çalışmalar yapılmasına karşılık, Türkiye özelinde finansal krizlerin ve COVID-19'un etkisini inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanılmaması, araştırmanın özgün yanını oluşturmaktadır ve bu yönüyle araştırmanın literatüre katkı sunacağı düşünülmektedir. Ayrıca çalışmadan elde edilecek sonuçların finansal raporlama kullanıcılarına, yatırımcı kararlarına, denetleyici ve düzenleyici kurumlarla birlikte TMS/TFRS çalışmalarına destek olacağı düşünülmektedir.

Araştırma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde finansal krizler, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve finansal raporlama kalitesine dair ayrıntılı kavramsal bilgiler sunulmaktadır. İkinci bölümde ise araştırmanın amacı, literatür araştırması, örneklem seçimi, veri seti ve araştırmanın yöntemine ilişkin bilgiler verilmektedir. Ayrıca bu bölümde, finansal krizlerin işletmelerin finansal raporlama kalitesine etkisi analiz edilmekte ve elde edilen bulgular sunulmaktadır.

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. KRİZ KAVRAMI

Dilimize İngilizce “Crisis” sözcüğünden geçen kriz kavramı üzerine fikir birliğine varılmış bir tanım bulunmamakla birlikte kriz kavramı, Türk Dil Kurumu tarafından ekonomide “çöküntü” olarak ve “Bir ülkede veya ülkeler arasında, toplumun veya bir kuruluşun yaşamında görülen güç dönem, bunalım, buhran” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2021).

İlk olarak Yunanlılar tarafından kullanılan kriz kavramı tıp, hukuk ve teoloji alanlarında çeşitli anlamlarda kullanılmaktaydı. Özellikle erken modern çağa kadar tıp bilimi ile özdeşleşmiş bir şekilde teknik anlamda kullanılan kavram, kesintiye uğramadan bu alanda varlığını uzun yıllar sürdürmüştür. 17. Yüzyıldan itibaren bir metafor olarak kullanılan kriz kavramının çerçevesi, ekonomi, siyaset, psikoloji ve tarih alanlarına doğru genişlemiştir (Koselleck, 2006, s. 358).

Kriz kavramı, yirminci yüzyılda çağdaş bilincin tüm ufuklarına yayılmıştır. Kriz fikrinin musallat olmadığı alan ya da sorun yoktur; kapitalizm, toplum, çift, aile, değerler, gençlik, bilim, hukuk, medeniyet, insanlık (Morin, 1976, s. 149). Kriz kavramı birçok alana yayılsa da evrensel olarak kabul edilmiş tek bir tanımı yoktur ancak kriz üzerine yapılan tanımlar tam olarak aynı olmasa bile tanımlarda kavramsal yönden birçok benzerlikler bulunmaktadır (Coombs, 2010, s. 18).

Kriz kavramı, farklı disiplinlerde ve günlük konuşma dilinde çok yaygın olarak kullanılmaktadır. Sosyal bilimler literatürüne ise 1960’lı yıllarda giriş yapmıştır (Güneş ve Beyazıt, 2010, s. 16). Kriz kavramı, sosyal bilimler açısından bakıldığında kişiden kişiye, maruz kalınan olaylara, içinde bulunulan

durum ve şartlara göre değişiklik göstermektedir ve yaşanan sürecin ne derece kriz olduğu bu değişkenlere göre farklılık göstermektedir (Aktan ve Şen, 2001, s. 1).

Genel olarak krizler incelendiğinde istisnai bazı kriz durumları hariç en belirgin özellikleri ani bir şekilde ortaya çıkmalarının yanı sıra beklenmedik olmaları, şaşırtıcı ve öngörülemez olmalarıdır (Roux-Dufort, 2007, s. 107).

Görüldüğü üzere genel olarak ortak bir tanımı olmayan kriz kavramının sosyal bilimler alanında da fikir birliğine varılmış bir tanımlaması bulunmamaktadır. Kriz kavramı, çeşitli alanlara yayılması ve etkileri nedeniyle günümüzde özellikle ekonomi ve finans alanı başta olmak üzere varlığını sürdürmekte ve her daim etkisini hissettirmektedir.

1.1. Finansal Krizler

Literatürde finansal krizle ilgili tanım birliği bulunmamasına rağmen birçok araştırmacı tarafından çeşitli tanımlar yapılmıştır. Finansal göstergelerin tamamının ya da tamamına yakınının keskin ve açık bir şekilde aniden bozulması finansal kriz olarak tanımlanmaktadır (Klein, 1947; Goldstein ve Turner, 1999).

Schwartz (1987)'a göre ise finansal kriz olarak nitelendirilen varlık fiyatlarındaki düşüş, kamu kurumları veya şirketlerin finansal sıkıntıları gibi popüler nedenler, sözde finansal krizlerdir. Öte yandan gerçek bir finansal kriz ise krizi engelleyici kurumların olmadığı, yöneticilerin kriz öncesi önleyici uygulamalar konusunda eğitimsiz oldukları ve özel sektörün önleyici düzenlemelerin güvenilirliğinden şüphe etmek için nedenleri olduğu zaman meydana gelir.

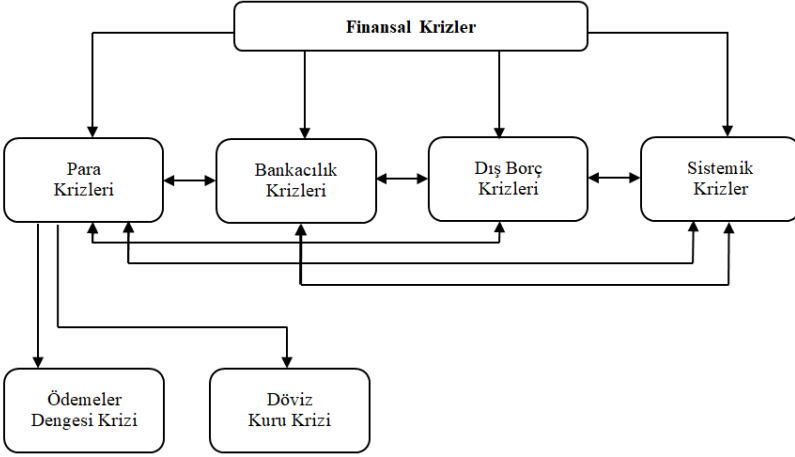
Mishkin (1996) asimetrik bilgi teorisi çerçevesinde finansal krizleri, ters seçim ve ahlaki tehlike problemlerinin ortaya çıktığı ve giderek kötüleştiği bir durumda finansal piyasaların fonları, en üretken yatırım alanlarına etkin bir şekilde aktaramadığı ve bunun sonucunda finansal piyasalarda ortaya çıkan doğrusal olmayan bir bozulma olarak tanımlamıştır.

Bordo vd. (2001) ise finansal krizleri finansal piyasa katılımcıları arasındaki önemli ölçüdeki likidite azlığı ve iflas sorunları gibi bu tür olayların sonuçlarını kontrol altına almak adına resmi müdahalenin belirttiği finansal piyasalardaki volatilité dönemleri olarak tanımlamaktadır.

Genel olarak bakıldığında finansal krizler, tanımların çeşitliliğinden de anlaşılacağı üzere kapsamlarının oldukça geniş olması, içinde bulunulan durumlara göre değişiklik göstermeleri ve sebeplerinin çeşitli olması nedeniyle ortak bir tanımla ifade edilememektedir (Karaçor ve Gökmenoğlu, 2011, s. 32).

1.2. Finansal Kriz Türleri

Kavram olarak finansal krizin ne anlama geldiği tartışmalı bir konu olmasına karşın Uluslararası Para Fonu (IMF) finansal krizleri “para krizi, bankacılık krizi, dış borç krizi ve sistemik finansal kriz” olarak dört başlık altında toplamaktadır (IMF 1998: s. 74-75). Bir finansal krizin bahsedilen tüm spesifik biçimleri, sıklıkla birbiriyle ilişkilidir (Dabrowski, 2002, s. 12). Bu ilişkiler Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Finansal Kriz Türleri

Kaynak: Delice, 2003.

Şekil 1 incelendiğinde finansal krizlerin birbirleriyle olan yakın ilişkileri görülmektedir. Örneğin bir para krizinin ortaya çıkması, bankacılık krizini tetikleyebilir ya da bir dış borç krizine yol açabilir.

1.2.1. Para Krizleri

Bir para krizi, genellikle bir para birimine karşı yapılan spekülasyon saldırıları neticesinde o para birimine olan güvende ani bir düşüş veya o paranın değerinin aşırı düşmesi olarak tanımlanabilir (Dabrowski, 2002, s. 12). Para krizinin en belirleyici özelliği para biriminin değerindeki keskin düşüştür. Ancak para krizinin bir kriz olarak değerlendirilebilmesi için devamında bir takım olumsuz ekonomik etkiler ortaya çıkarması gerekmektedir. Bu ekonomik olumsuzluklar arasında işsizlik, ekonomide yaşanan durgunluk, bankacılık sisteminin ve işletmelerin başarısızlıkları, enflasyon, yatırımlardaki düşüşler ve servetteki kayıplar ile iş ve işlemlerde artan belirsizlikler sayılabilir (Breuer, 2004, s. 295).

Literatürde para krizleri genellikle ödemeler dengesi krizi ve döviz kuru krizi olarak ifade edilmektedir (Yay vd. 2001, s. 20). Para krizlerinin ödemeler dengesi krizi veya döviz kuru krizi olarak ifade edilmesi ülkelerin uyguladıkları kur rejimleriyle ilgilidir. Bir ülkenin merkez bankası sabit kur rejimi uyguluyorsa meydana gelen kriz, ödemeler dengesi krizi olarak ifade edilirken, esnek kur sistemi uygulanan ülkelerde ise döviz kuru krizi olarak adlandırılmaktadır (Erdoğan, 2006, s. 30).

Para krizlerine neden olan spekülâtif atakların ortaya çıkmasında etkili olan nedenler ise şunlardır; yurtiçi varlık piyasalarında Asya’da yaşanan krizde olduğu gibi bir çöküşün meydana gelmesi, döviz cinsi kısa vadeli borçlarda artışlar, Meksika’da yaşanan krizde olduğu gibi döviz kurunun aşırı değerlendirilerek cari hesap dengesinin bozulmasına yol açması, bunun sonucu olarak da cari açığın artması ve İngiltere’de 1992 yılında sabit döviz kuru sisteminden vazgeçmeye yönelik yapılan siyasi bir seçim benzeri oylama (Milesi-Ferretti ve Razin, 2000, s. 286). Kibritçiöğlü (2001) döviz kuru krizinin belirleyicilerini beş başlık altında toplamıştır bunlar:

- Yetersiz finansal altyapı
- Ahlaki tehlike ve asimetric bilgi
- Siyasi suikastlar ve terör olayları gibi beklenilmeyen durumlar
- İktisat politikalarının hatalı olması ve zayıf makroekonomik değişkenler
- Kreditörler ile uluslararası finansal kuruluşların hatalı duygu ve öngörülleri

1.2.2. Bankacılık Krizleri

Bankacılık krizleri, bankacılık sisteminin çökmesi olarak ifade edilebilir. Çöküş, varlık değerlerinin, yükümlülüklerin altına düşmesiyle veya başka bir deyişle net işletme sermayesinin negatife dönmesiyle ortaya çıkar. Sorunlu kredilerin varlıklara oranının yüksek olması da bu çöküşün bir diğer nedeni olarak kabul edilmektedir (Breuer, 2004, s. 295-296).

Bankacılık krizi öncesinde, bir ülkenin finansal ve kurumsal sektörleri birden fazla temerrüt ile karşı karşıya kalır ve finansal kurumlar ile şirketler borç sözleşmelerindeki yükümlülüklerini yerine getirmekte büyük sıkıntılarla karşılaşır. Bunun sonucunda sorunlu olarak ifade edilen kredilerin miktarında keskin bir şekilde artışlar yaşanır ve bankacılık sisteminin sermayesinin tamamı veya büyük çoğunluğu tükenir. Yaşanılan bu duruma kriz öncesi yükselişlerin ardından gerileyen varlıklarının reel faiz oranlarında keskin artışlar ve sermaye

akımlarında yavaşlama ya da tersine bir durum eşlik edebilir (Laeven ve Valencia, 2008, s. 5).

Demirgüç-Kunt ve Detragiache (1997) belirli bir dönemin tam anlamıyla bir bankacılık krizi sayılabilmesi için aşağıdaki koşullardan en az bir tanesini taşıması gerektiğini belirtmişlerdir. Bunlar:

- Sorunlu varlıkların, toplam aktifler içindeki oranının %10'u aşmış olması,
- Kurtarma operasyonları nedeniyle ortaya çıkan maliyetlerin milli gelirin en az %2'sine ulaşması,
- Bankacılık sisteminin ortaya çıkan sorunların, bankaların büyük oranda kamulaştırılmasıyla sonuçlanması,
- Hükümet tarafından krize tepki olarak kapsamlı banka kaçışları, mevduat dondurmaları, uzun tatiller ve genel mevduat garantileri gibi acil birtakım önlemler alınmasıdır.

Bankacılık sisteminin tamamında ya da bir bölümünde yaşanan bir kriz, birtakım maliyetleri beraberinde getirecektir ve ekonomide bulunan tarafların tamamı veya bir kısmın bu maliyetlerden doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenecektir. Varlıklarının değeri düşecek veya tamamen yok olacak hissedarlar, tasarruflarının bir bölümünü veya tamamını kaybetme riski ile karşı karşıya kalan mevduat sahipleri, bankadan geri ödeme alamayan tasarruf sahipleri ve fon ihtiyacını sağlamak için bankalara bağımlı olan borçlular, doğrudan etkilenecek bağırsız banka taraflarıdır (Hoggarth vd. 2002, s. 826).

Bankacılık krizleri ortalama 3,1 yıl sürer ve bu süre para krizlerinin iki katı kadardır. Ayrıca bankacılık krizlerinin maliyeti ve üretim üzerinde yarattığı kayıplar da para krizlerinden önemli ölçüde daha büyüktür. Bu maliyetin daha büyük olması bankacılık krizlerinin üretim üzerinde daha fazla kayba yol açması ve finans sektörünün yeniden yapılandırılması için gerekli olan finansman desteğinin yüksekliğinden kaynaklanmaktadır (Kaufman, 2000, s. 2; Yay vd. 2000, s. 22).

Bankacılık ve para krizlerinin aynı anda gerçekleşmesi ikiz krizler olarak ifade edilmektedir (Kılıç vd. 2015, s. 133). Finansal serbestleşme sonrasında genellikle bankacılık krizleri para krizlerinden önce çıkmıştır ancak bu iki kriz arasında yakın ilişkiler bulunmaktadır (Kaminsky ve Reinhart, 1999, s. 491).

1.2.3. Dış Borç Krizleri

Dış borç krizi, bir ülkenin aşırı bir şekilde dışa borçlu olması ve bu borcun ana parasını ödeme gücünün bulunmaması olarak tanımlanmaktadır (Mimiko, 1997, s. 29). Bir dış borç krizinin oluşumuna bakıldığında, sağlanan dış borçların verimli alanlarda kullanılmaması, uzun vadede getiri sağlayacak yüksek riskli yatırımların finanse edilerek, tüketim finansmana yönlendirilmesi gibi verimsizce değerlendirilmesinden kaynaklandığı söylenebilir (Büyükkara, 2019, s. 6).

Borçlanma, büyümeyi destekleyecek eğitim, sağlık ve altyapı gibi alanları finanse etmek için kullanılırsa özellikle gelişmekte olan ülkeler için oldukça faydalı olabilir. Ancak dış borç miktarının yüksek olması, bu ülkeleri dış şoklara karşı savunmasız hale getirmesi bakımından birtakım riskleri de taşımaktadır. Aratan veya yükselen borç bir ülkenin ekonomisi üzerinde yıkıcı etkileri olan finansal krizlere yol açabilir veya ülkenin finansal kırılganlığını artırabilir (Koh vd., 2020, s. 1).

Borç krizleri genellikle borçlunun temerrüde düşerek borcunu ödeyememesi durumunda veya borç veren tarafın mevcut alacaklarını tahsil edemeyeceğini düşünerek yeni kredi açmaması ve mevcut kredilerden doğan alacaklarını tasfiye etme yoluna gitmesiyle ortaya çıkar. Borç krizleri, özel sektörün borçlarından kaynaklanabileceği gibi kamu borçları dolayısıyla da meydana gelebilir. Kamunun borçlarını ödeyemeyeceğine dair ortaya çıkan bir risk, sermaye girişlerinde ani düşüşlere ve döviz krizlerine yol açabilir (IMF, 2002, s. 6).

1.2.4. Sistemik Krizler

Sistemik bir finansal kriz, finansal sistemin bir bölümünün veya tamamının bozulmasıyla veya reel ekonominin işleyişinin aksamasıyla ilişkilidir. Sistemik riskin gerçekleşmesiyle sistematik bir kriz ortaya çıkar (Schich ve Kim, 2011, s. 4).

Marshall (1998) genel anlamıyla sistemik krizleri, finansal sistemin kredi tahsisi, varlık değerlemesi ve ödemeler gibi oldukça önemli işlevlerini bozan finansal sisteme yönelik olarak çıkan bir şok olarak tanımlar.

Doğaları gereği sistemik olayları tahmin etmek kolay değildir ancak bir defa meydana geldiklerinde geriye dönük olarak bozulmanın aslında sistemik olup olmadığı kolayca tespit edilebilir. Ortaya çıkan sistemik krizin etkisi ve kapsamı nedeniyle krize nelerin sebep olduğu bilinmesi krizin zamanında mı yoksa erken mi meydana geldiğinin tespit edilebilmesi gelecek krizleri tahmin etmede ve önlem alma açısından önemlidir. Ancak günümüzde yaklaşan sistemik krizlere

ilişkin tahminler, küreselleşme ve finansal piyasaların entegrasyonu ile birlikte oldukça karmaşık hale gelmiştir. Çünkü bir ülkede ortaya çıkan sistemik bir şok diğer ülkelere de hızla yayılmakta ve o ülkeyi de etkilemektedir (IMF, 2009, s. 112).

Para, bankacılık, dış borç ve sistemik krizlerin tamamı finansal krizlerin bir alt türü olup, birbirinden bağımsız değildir. Çoğu zaman farklı bir alanda başlayan bir kriz, diğer kriz türlerini tetiklemekte ve ortaya çıkmalarına zemin hazırlamaktadır (Turgut, 2007, s. 39).

1.3. Finansal Krizleri Açıklamaya Yönelik Teoriler

Genel olarak finansal krizlerin tarihi incelendiğinde 20. yüzyıl dikkate alınsa da krize yönelik teoriler 1970 yılından sonra meydana gelen gelişmeler ışığında oluşturulmuştur (Karaçor vd. 2012, s. 40). Farklı zaman dilimlerinde ve farklı koşullar altında birçok kriz meydana gelmiştir. Dolayısıyla krizleri açıklayan teoriler, çeşitlilik göstermektedir. Finansal krizleri açıklamaya yönelik teoriler dört başlık altında toplanmıştır. Bu teoriler (Kurt Cihangir, 2016, s. 12);

- Birinci nesil kriz modelleri
- İkinci nesil kriz modelleri
- Üçüncü nesil kriz modelleri
- Dördüncü nesil kriz modelleri

1.3.1. Birinci Nesil Kriz Modelleri

Birinci nesil kriz modelleri, Kanonik Model olarak da ifade edilmektedir. Latin Amerika’da ortaya çıkan bir dizi para krizlerini açıklamaya yönelik olarak 1979 yılında Paul Krugman tarafından Salant ve Henderson’un (1978) yaptığı çalışma baz alınarak ortaya atılmıştır. Daha sonra model, Robert P. Flood ve Peter M. Garber tarafından geliştirilerek daha ileriye taşınmıştır (Karaçor ve Gökmenoğlu, 2011, s. 36).

Krugman (1979)’a göre bir ülkenin kademeli olarak rezervlerinin azalması ödemeler dengesi sorununa yol açacağı ve spekülasyon atakları neticesinde ödemeler dengesi sorununun bir krize dönüşebileceğini ve hükümetin bütçe dengesini sağlamak için uygulayacağı politikaların ve araçların sınırlı olduğunu belirtmiştir.

Döviz kurunu sabitleyebilmenin tek yolu yabancı rezervleri satmaktır. Merkez bankasının satışlarla birlikte yabancı rezervleri tükenir, para birimi değer kaybetmeye başlar, neticesinde spekülasyon atakları meydana gelir ve

enflasyon artar. Eylemleri üzerindeki sınırlamalar nedeniyle hükümet, sabit döviz kuru rejimini savunamaz hale gelerek kuru serbest dalgalanmaya bırakır ve neticesinde ödemeler dengesinde bir finansal kriz ortaya çıkar (Krugman, 1979).

Flood ve Garber (1984) ise Krugman'ın öne sürdüğü modelden farklı olarak sabit kur sisteminin hangi aşamada, ne zaman çökeceğini incelemiş ve “gölge döviz kuru” kavramını geliştirmiştir. Model de şoklar sürekli aynı dağılımdan alınmış ve meydana gelecek küçük bir bozulmanın bile sistemi çökertebileceği tespit edilmiştir.

Birinci nesil kriz modellerine göre finansal bir kriz, hükümetlerin uyguladığı birtakım yanlış makro ekonomik politikalar sonucunda meydana gelir. Kriz paranın aşırı değerlenmesi, rezervlerdeki önemli düşüş ve ödemeler dengesinde verilen yüksek açık ile tahmin edilebilir (Erkekoğlu ve Bilgili, 2005, s. 17). Ayrıca birinci nesil kriz modellerin de hükümetlerin uyguladığı yanlış politikalar spekülâtörler tarafından önceden tahmin edilebilmekte, uygulanan politika ve önemlerin yetersiz kaldığı dönemlerde spekülâtörler tarafından bu durum kullanılmakta ve oldukça yüksek kârlar elde edilmektedir (Durmuş, 2010, s. 33).

Birinci nesil kriz modelleri yapı itibarıyla oldukça mekanik olmaları ve bunun yanı sıra tek yönlü olmalarıyla da eleştirilere maruz kalmıştır (Güçlü, 2020, s. 44). Krugman tarafından 1979 yılında Salant ve Henderson'un (1978) yılında yaptığı çalışmadan çıkışla ileri sürülen ve Flood ve Garber (1984) tarafından geliştirilen birinci nesil kriz modelleri her ne kadar 1980'li yıllarda meydana gelen krizlerin açıklanabilmesi için yeterli görülse de 1990'lı yıllarda meydana gelen krizleri açıklamakta yetersiz kalmıştır.

1.3.2. İkinci Nesil Kriz Modelleri

Avrupa'da 1992 yılında yaşanan, döviz kuru mekanizması (ERM) krizi ve Latin Amerika'da 1994 yılında gerçekleşen krizleri açıklamada birinci nesil kriz modellerinin yetersiz kalması, yaşanan krizlerin birinci nesil krizlere göre farklı özelliklere sahip olması yeni model arayışlarını beraberinde getirmiştir (Özçelebi, 2018, s. 36). İkinci nesil kriz modelleri ERM krizinde temel makroekonomik değişkenlerin hiçbirinde bir değişikliğin fark edilmemesi neticesinde geliştirilmiştir (Babic ve Zigman, 2001, s. 4).

Obstfeld (1994), Krugman'ın çalışmasını bir adım ileriye götürerek ikinci nesil kriz modelini ortaya koymuştur. Modelde sürdürülebilir olan sabit kur rejimlerinin bile spekülâtif ataklara maruz kalabileceği ve hatta kırılacağı öne sürülmektedir. Model kendi kendini besleyen spekülâtif atak olarak da ifade

edilmektedir. Bunun nedeni ise genellikle bu krizlerin çoğunun yüksek nominal faiz oranlarından kaynaklanmasıdır (Obstfeld, 1996, s. 1044-1045).

Avrupa ve Meksika’da yaşanan krizlerin ardından ekonomistler, çeşitli çözümleri içeren kriz modelleri geliştirmeye başlamışlardır. Genelde modellerde, bir çözümden diğerine hızlı bir şekilde geçildiğinde bir kriz ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Obstfeld (1994) tarafından geliştirilen modeli dikkate alarak Flood ve Marion (1997) devalüasyonun maliyetlerini artırmanın bir krizi daha ortaya çıkarıp çıkarmayacağını tespit etmeye çalışmıştır. Sonuç olarak, devalüasyona bağlı olarak sabit kur rejiminden vazgeçmenin hükümete maliyeti değişmektedir. Öte yandan sabit kur rejimindeki kırılganlığın çözüm yöntemi, çıpaya olan bağlılık derecesini sanılanın tersine azaltmak olabilir (Flood ve Marion, 1997, s. 383).

İkinci nesil kriz modellerinin ortaya çıkma nedeni ise kendi kendini gerçekleştiren beklentiler, rasyonel sürü davranışı, yayılma ve bulaşmadan kaynaklanabilmektedir (Blejer ve Schumacher, 1998, s. 5). İkinci nesil kriz modelleri, küresel finansal piyasaların yapısına ve gerçeklerine daha uygundur (Masson, 1999, s. 3). Ancak analizin merkezinde yer alan güven kaybı konusunda ve beklentilerdeki sapmaların nedenleri açısından yetersiz kalmaktadır (Yay, 2001, s. 1239).

Eichengreen vd. (1995) birinci nesil ve ikinci nesil kriz modellerinin terminolojisini açıkladıktan sonra, her bir kriz dalgasının yeni bir model ortaya çıkardığını belirtmişlerdir. Bu nedenle 1997 yılında meydana gelen Asya krizi birinci veya ikinci nesil kriz modellerinden oldukça farklı olan üçüncü nesil kriz modellerin çıkmasına yol açmıştır (Krugman, 2001, s. 1-2).

1.3.3. Üçüncü Nesil Kriz Modelleri

Birinci ve ikinci nesil kriz modelleri doksanlı yılların ikinci yarısına kadar yaşanan para krizlerinin bazılarını açıklayabilse de daha sonra meydana gelen krizleri açıklamakta yeterli olamamıştır. Gelişmekte olan ülke piyasalarında yaşanan krizlere, finans ve bankacılık alanındaki problemlerin neden olması, üçüncü nesil kriz modellerine zemin hazırlamıştır (Çakmak, 2007, s. 17). Üçüncü nesil kriz modellerinin konusunu, ikiz krizler olarak da ifade edilen 1997’nin sonlarında, Doğu Asya’da yaşanan bankacılık ve döviz krizleri oluşturmaktadır (Burnside vd. 2000, s. 45).

Krugman (1998) Asya krizinin birinci nesil ve ikinci nesil krizlerden farkını üç maddede ortaya koymuştur;

1. Birinci nesil kriz modellerinin temel unsurları kriz yaşayan Asya ülkelerinin hiçbirinde mevcut değildir. Kriz öncesi finansal olarak hükümetlerin hepsi dengede idi, sorumsuzca kredi yaratma ya da yasadışı parasal genişleme ile ilgilenmiyorlardı ve enflasyon oldukça düşüktü.
2. Kriz başlangıcında önemli bir istihdam açığı yoktur ve 1992 Avrupa'da meydana gelen ERM krizlerinin nedeni sayılan genişleyici bir para politikası izlemek için sabit kur sisteminden vazgeçmeye yönelik bir durum da söz konusu değildir.
3. Krizden etkilenen ülkelerin tamamında döviz krizinden önce varlık piyasalarında bir patlama-çöküş döngüsü meydana gelmiştir. Arazi ve hisse senedi fiyatlarında önce yükselme daha sonra düşüş yaşanmıştır.

Radelet ve Sachs (2000) göre, Doğu Asya'da meydana gelen krizler piyasadaki analist ve katılımcılar tarafından önceden tahmin edilememiştir. Krizin kaynağı, özellikle artan kısa vadeli borçlar gibi ülkelerin ekonomilerinde meydana gelen birtakım zayıflıklar, finansal paniğe karşı kırılğanlıklar ve paniği tetikleyen bir dizi politikalar ve kazalardır.

Üçüncü nesil krizlere asimetrik yönden yaklaşan Mishkin, özellikle Doğu Asya krizinde, asimetrik bilgi sorunlarının daha da kötüleştiğini ve finansal krizin meydana gelmesine neden olan başlıca faktörün, bilançolardaki bozulmalar olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca krizi meydana getiren nedenlerin makro değil mikroekonomik faktörler olduğunu ileri sürmüştür (Mishkin, 2000, s. 154).

Temel amacı Latin Amerika ve Asya'da meydana gelen krizleri açıklamak olan üçüncü nesil kriz modelleri, para krizleri ve bankacılık krizlerinin birbirini harekete geçirdiği tezini ortaya koyar ve bir alanda ortaya çıkan krizin başka alanları da etkisi altına aldığını belirtir. Bu nedenle para ve bankacılık krizleri arasında meydana gelen bu etkileşim daimî bir kısır döngü yaratır ve kriz modelleri bu felsefeden hareketle açıklanır (Durmuş, 2010, s. 38).

1.3.4. Dördüncü Nesil Kriz Modelleri

Birinci, ikinci ve üçüncü nesil kriz modellerinden sonra Krugman (2001) "Crises: The Next Generation?" adlı çalışmasında dördüncü nesil için bir kriz modeli önerdi. Krugman'a göre dördüncü nesil kriz modeli, döviz kuru dışındaki varlıkların fiyatlarını dikkate alması haricinde, üçüncü nesil modele oldukça benzemektedir (Krugman, 2001, s. 14).

Breuer (2004), dördüncü nesil modeller olarak adlandırdığı para ve bankacılık krizlerine, kurumsal faktörleri de dahil edilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

Çünkü kurumsal faktörlerin, ekonomik sonuçların önemli belirleyicileri olduğunu belirtmiştir. Breure'in önerdiği bu model "Ajan Tabanlı Modeller" olarak da ifade edilmektedir (Kurt Cihangir, 2016, s. 15). Ajan tabanlı modelleme, ajanların etkileşimlerini izler ve etkileşimlerin çevreyi nasıl değiştirdiğini ve birbirlerinin gelecekteki eylemlerini inceler. Finansal sistemde ajanlar ise yatırımcılar, fon sağlayıcılar ve piyasa yapıcılarıdır (Bookstaber, 2017, s. 86).

Öte yandan kriz modelleri incelendiğinde hepsinin kriz deneyimi yaşandıktan sonra ortaya çıktığı görülür. 1980 yılında Latin Amerika'da meydana gelen devlet borç krizi sonucu birinci nesil modeller, 1992 yılında Avrupa'da yaşanan ERM krizi ve 1994 yılında Latin Amerika'da meydana gelen krizler sonucu ikinci nesil modeller, 1998 yılında yaşanan Asya krizi sonucunda ise üçüncü nesil kriz modelleri ortaya çıkmıştır (Saxena, 2004; Breuer, 2004, s. 299).

Dördüncü nesil kriz modelleri çeşitli yazarlar tarafından ortaya atılsa da dördüncü nesil modellerle ilgili olarak literatürde diğer modellere göre çok daha az çalışma vardır, ancak bazı sinyal işleme ve etmen tabanlı modeller de dördüncü nesil modeller olarak kabul edilmektedir (Tularam ve Subramanian, 2013, s. 112).

1.4. Finansal Krizlerin Nedenleri

Krizleri tahmin edebilmek ve krizden çıkış yollarını bulabilmek için dünyada yaşanan krizlerin doğru tanınmasının yapılması oldukça önemlidir. Çünkü koyulacak hatalı bir tanı, tedaviyi yanlış yönlendirecek ekonomiyi olumsuz etkileyecektir (Akgüç, 2009, s. 6). Ülkelerin ekonomilerinde istikrarı bozan ve bu nedenle çeşitli krizlerin meydana gelmesine neden olan birtakım faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler, ekonomik etkilerinin yanında finans ve bankacılık sektörü üzerinde de önemli aksiyonlara neden olmaktadır (Ural, 2003, s. 15).

Konjonktürel hareketlerden veya arz ve talepte meydana gelen dalgalanmalardan finansal krizler ortaya çıkabileceği gibi teknolojik gelişmelerden, doğa olayları sonucu meydana gelen deprem, sel gibi doğal afetlerden ve savaş, terör olayların gibi çeşitli durumlardan da birtakım krizler meydana gelebilmektedir (Büyükkara, 2019, s. 18).

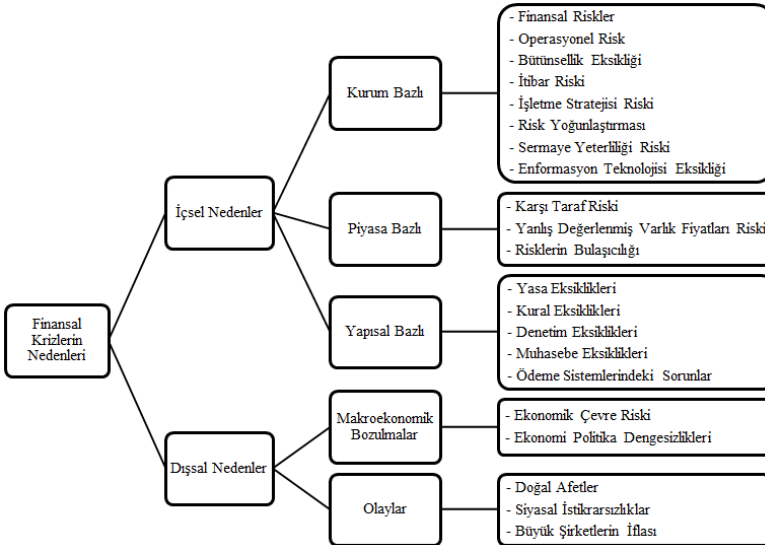
Krizin kökleri çok eskilere dayanır ve krizin nedenlere ilişkin çok çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar neden ve çözümün tek olduğu konusunda ısrar edebilirken, bu düşüncenin aksine tespit edilen birçok nedensel faktör mevcuttur. Bu faktörler Tablo 1'de Jickling (2009) tarafından özetlenmiştir.

Tablo 1. Finansal Krizlerin Nedenleri

Finansal Krizlerin Nedenleri	
- Küresel Dengesizlik	- Emlak Balonları
- Kredi Derecelendirme Kuruluşları	- Tedbirsiz İpotek Kredileri
- Menkulleştirme	- Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik Eksikliği
- Gölge Bankacılık Sistemi	- Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi
- Banka Dışı İşlemler	- Düzenleyici Mevzuatlar
- Bilanço Dışı Finans	- Devlet Destekli Yüksek Faizli Krediler
- Finansal İnovasyon	- Risk Yönetim Sistemlerinin Başarısızlığı
- İnsanların Kırılganlıkları	- Karmaşıklık
- Yüksek Kaldıraç	- Kötü Bilgisayar Destekli Modeller
- Kredi Temerrüt Risk Primi	- Gevşetilmiş Kaldıraç Düzenlemesi
- Sistemik Risk Düzenleyicisinin Olmaması	- Tezgahestü Türev Ürünler
- Kısa Vadeli Teşvikler	- Parçalara Ayrılmış Düzenlemeler
- Siyah Kuğu Teorisi	- Kuyruk Riski

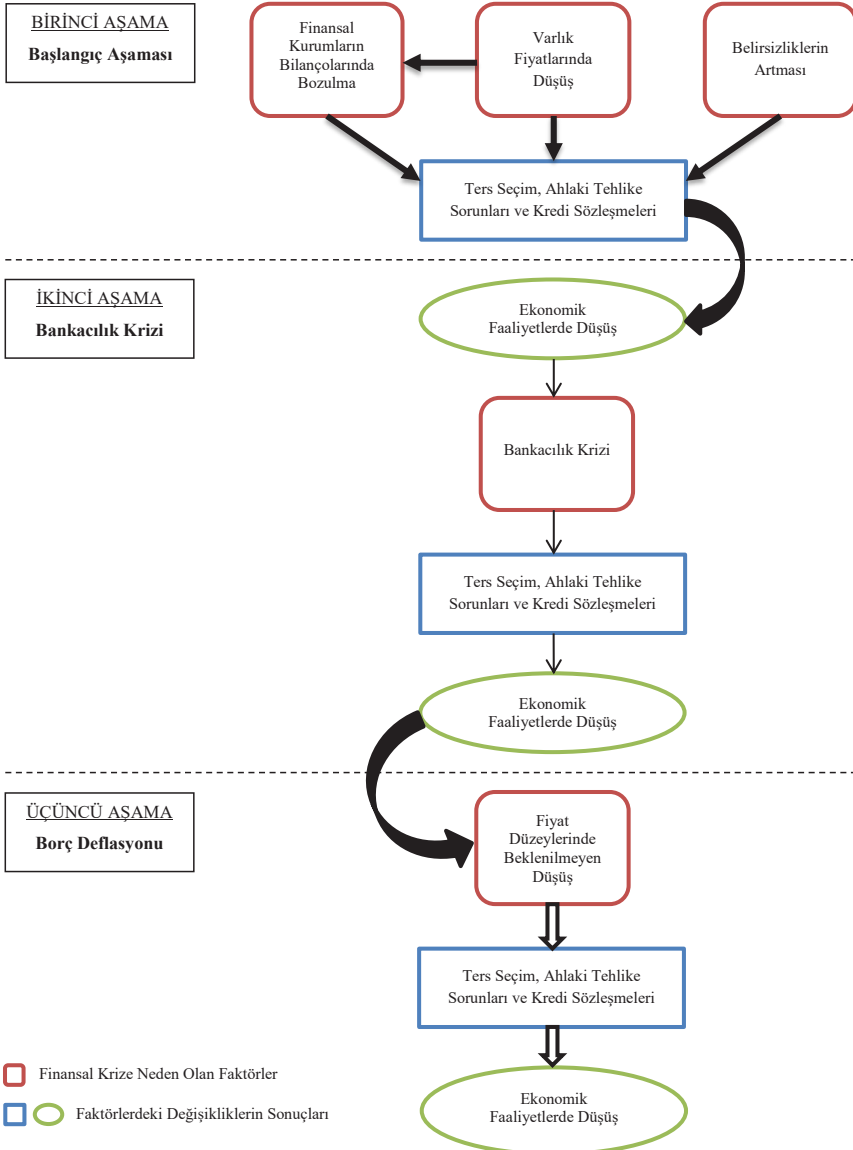
Kaynak: Jickling, 2009.

Finansal krize neden olan riskler bir finansal kurumda ortaya çıkarak daha sonra finansal sistemin diğer alanlarına yayılabilir veya aynı risklere maruz kalan diğer kurumları da aynı anda etkileyebilir. Krizlere neden olan riskler içsel ve dışsal olmak üzere iki şekilde meydana gelir. İçsel riskler, kurumlar, piyasalar ve yapısal olmak temel bileşenler üzerinde meydana gelirken dışsal riskle ise finansal sistem dışındaki sorunlardan kaynaklanmaktadır (Schinasi, 2005, s. 6). Finansal krize neden olan içsel ve dışsal faktörler Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2. Finansal Krizlerin İçsel ve Dışsal Nedenleri

Kaynak: Schinasi, 2005.

Finansal krizler, özellikle finansal piyasalarda bilgi akışlarında yaşanan büyük bir aksama sonucunda, kredi marjları ile finansal sürdürmelerde meydana gelecek keskin bir artışla ve bunun sonucunda finansal piyasaların işlerliğini yitirmesiyle ortaya çıkar. Krizlerin başlangıcı, kredi ve varlık fiyatlarında yaşanan patlamalar, düşüşler ya da büyük finansal kurumların başarısızlıkları neticesinde piyasada belirsizliğin artması gibi birkaç şekilde gerçekleşebilir. Gelişmiş ülkelerde finansal krizler iki veya bazen üç aşamada gerçekleşir (Mishkin ve Eakins, 2018, s. 207). Bu aşamalar Şekil 3'te gösterilmiştir.

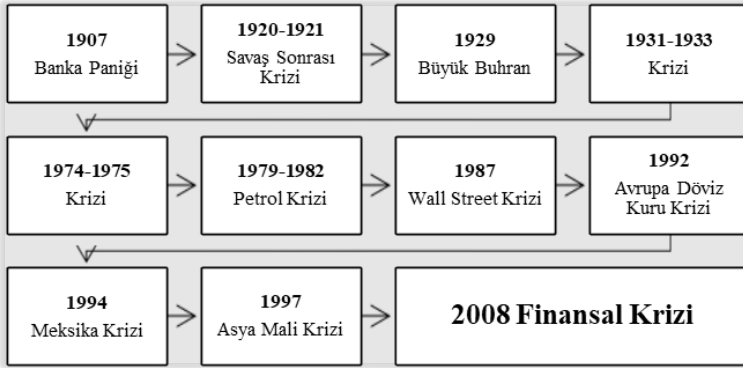
Şekil 3. Finansal Krizlerin Aşamaları
Kaynak: Mishkin ve Eakins, 2018.

Küreselleşmeyle birlikte bir ülke veya bir bölgede meydana gelen finansal krizler, yayılma etkisiyle diğer ülkeleri ya da bölgeleri etkisi altına alabilmektedir. Krizlerin meydana gelmesindeki ana neden sermaye hareketleridir ve gelişmekte olan piyasalara göre gelişmiş piyasaları daha çok etkilemektedir (Engin, 2007, s. 42).

1.5. Dünyada ve Türkiye’de Yaşanan Finansal Krizler

Tarihsel sürece bakıldığında, finansal krizlerin ortaya çıkışı insanların ve toplumların ticaret yapmaya başlaması birlikte olmuştur. Ancak krizlerin farklı olmasının sebebi etkileri ve süreleridir. Tarihte bilinen en eski finansal krizler ise Roma ve Bizans imparatorlukları döneminde meydana gelmiştir (Fitrah, 2022, s. 1268). Roma İmparatorluğu’nda M.S. 33 yılında yaşanan finansal kriz, dünya üzerinde önemli bir etki bırakmıştır, öyle ki ekonomi ile ilgilenmeyen antik yazarlar tarafından bile krizin etkileri vurgulanmıştır (Thornton ve Thornton, 1990, s. 655).

Finansal sistemin gelişim süreci incelendiğinde çeşitli geçiş dönemleri yaşanmıştır. Bu geçiş dönemlerinden bazıları; finansal servete geçilmesi, şirketlerin anonimleşmesi, merkezi bankacılığa geçilmesi, kâğıt para standardına geçilmesi, çok uluslu şirketlerin yaygınlaşması ve en önemlisi küreselleşmedir. Yaşanan bu geçiş dönemleri sırasında birçok finansal kriz meydana gelmiştir (Allen, 2003). Şekil 4’te 19. ve 20. yüzyılda yaşanan finansal krizler kısaca özetlenmiştir.

Şekil 4. 19. ve 20. Yüzyılda Yaşanılan Finansal Krizlerin Kronolojisi

Kaynak: Kindleberger ve Aliber, 2005; Cicioğlu ve Yıldız, 2018; Karabulut ve Saraç, 2020.

1980 öncesinde Türkiye ekonomisi çeşitli krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu krizlerin bazıları kendi dışındaki ülkelerde başlayan ve yayılan krizlerden oluşurken bazıları ise kendi ekonomi politikalarının bir sonucudur. Türkiye ekonomisi 1929 Büyük Buhran, II. Dünya Savaşı, Körfez Savaşı, Asya Krizi

gibi dış kaynaklı krizlere maruz kalmıştır. Bunun yanı sıra 1958, 1979, 1980, 1994, 2000 ve 2001 yılında ise kendi krizlerini yaşamıştır. Türkiye'nin kendi içerisinde yaşadığı krizlerin ortak yönü ise TL'nin aşırı değer kaybetmesi olmuştur (Eğilmez, 2020, s. 70).

Türkiye ekonomisi, 1980 yılında 24 Ocak kararlarıyla uygulamaya koyduğu ekonomik program ile içe dönük olan ekonomi politikasını değiştirmiş, dünyada birçok ülkenin kullandığı arz yanlı iktisat politikalarını uygulamaya başlamıştır. Programda serbest piyasa ekonomisi kuralları geçerli olup, ihracata dönük büyüme hedefi ön plandadır. Ancak serbest piyasa ekonomisinin uygulanma sürecinde Türkiye 1994 ve 2001 krizlerini yaşamıştır (Çelikel Danışoğlu, 2007, s. 6). Yakın geçmişte meydana gelmesi ve sonuçları bakımından Türkiye'yi oldukça derinden etkilemesi sebebiyle 1994, 2000 ve 2001 krizleri, zihinlerde yer etmiş önemli finansal krizlerdir (Gençtürk vd. 2011, s. 188).

Sermaye hareketlerinin tamamıyla serbestleşmesinden sonra özellikle 1993 yılında uygulanan genişletici ekonomi politikaları ve bunun sonucunda ortaya çıkan yüksek büyüme oranı, ödemeler dengesinin bozulmasına yol açmıştır ve bu durum 1994 yılının başlarında bir döviz krizinin patlamasıyla sonuçlanmıştır (Agenor vd., 1997, s. 820-821).

Krizin ardından Türkiye'de 1994 yılında 5 Nisan kararları alınarak uygulamaya konulmuştur. Bu kararlarla enflasyonun ivedilikle düşürülmesi, ithalatın azaltılarak ihracatın artırılması, kamu giderlerinin azaltılarak kamu gelirlerinin artırılması, dış borçların sınırlandırılması, sosyal güvenlik, özelleştirme ve tarım gibi çeşitli alanlarda bir dizi reformların gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır (Güloğlu ve Altunoğlu, 2011, s. 123). Ancak 5 Nisan 1994'te alınan kararlar eksik yönleri ve kamuoyunda güvenini yitirmiş bir otorite tarafından uygulanması nedeniyle, kriz öncesi şartlardan ileriye giden bir başarı elde edememiştir. Ayrıca bazı alanlarda kriz öncesi durumu bile sağlayamamıştır (Eğilmez, 2020, s. 73).

2001 Krizi öncesi dönem incelendiğinde Türkiye ekonomisinin önceden beri süregelen bir takım yapısal sorunları olduğu görülmektedir (Yiğitoğlu, 2005, s. 120). 1994 yılında yaşanan finansal krizden sonra Türkiye ekonomisinde devam eden yüksek faiz ve yüksek enflasyon problemlerini çözmek amacıyla IMF'den destek alınarak 2000-2002 yılları arasında uygulanmak üzere "Kura Dayalı Enflasyonla Mücadele Programına" geçilmiştir. Programın amacı, yüksek kamu açıklarına bağlı olarak ortaya çıkan yüksek enflasyonu azaltmaktır (Toprak, 2001, s. 181; Şimşek, 2007, s. 54). Ancak uygulanmaması halinde ülkede ciddi bir finansal krize neden olabileceği düşünülen program, sanılanın aksine öngörülen krizleri hızlandırmış, Kasım 2000 ve Şubat 2001 tarihlerinde Türkiye

ekonomisinde art arda yaşanan iki krizin hazırlayıcısı olmuştur (Güçlü, 2020, s. 104).

Bankacılık alanında Kasım 2000 yılında ortaya çıkan kriz, Şubat 2001 yılında döviz krizine dönüşmüş ve Türkiye’de ikiz kriz olarak da ifade edilen krizler yaşanmıştır. 2001 krizine cari dengenin bozulması ve cari açığın oldukça fazla oranda artması neden olmuştur. İkiz krize neden olan unsurlar ise Türk Lirasının aşırı değerlenmesi, cari dengenin sağlanamayarak cari işlemler açığının kritik seviyelerin üstünde olması, finansal sektörün sermaye sıkıntısı, kamu bankalarında yaşanan görev zararlarıdır. Ayrıca bu nedenler sonucunda finansal sektörde meydana gelen kâr ve faiz risklerinin artması da diğer önemli faktörlerdir (Karaçor, 2006, s. 388). Ayrıca 1999 yılında yaşanan Marmara Depremi’nin de krizlere yol açan süreçte etkili olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle meydana gelen krizleri tek bir sebebe bağlamak doğru değildir. Çünkü krizlerin sebepleri çeşitlidir ve farklı oranlarda krize giden sürece etki etmektedirler (Kesebir, 2018, s. 16).

1.5.1. 2008 Finansal Krizi

2008 yılında yaşanan küresel finansal kriz, savaş sonrası dönemde yaşanan en önemli ekonomik şokların başında gelmektedir. Kriz, ABD, İngiltere ve Avrupa merkezli gelişmiş ülkelerin kredi piyasalarında baş göstermiştir. Ancak yayılma etkisiyle dünyanın birçok ülkesinde veya bölgesinde etkili olmuştur (Edey, 2009, s. 186). Küresel finansal krizin sanayileşmiş ülkelere, yükselen piyasalara yayılması biraz zaman alsa da Ekim 2008 tarihinde salgın gibi hızlı bir şekilde yayılmış ve tüm yükselen piyasaları etkisi altına almıştır (Reisen, 2009, s. 27).

Etkileri tam olarak yıllarca bilinmese de 2008 yılında yaşanan finansal kriz, yakın tarihin en büyük risk yönetimi başarısızlıklarından biri olarak kabul edilmektedir (Earle, 2009, s. 785).

Krize giden süreç 2006 yılı baharında konut fiyatlarında yaşanan dalgalanmayla başladı. Konut fiyatları, bankalar tarafından kredi vermenin en çılgın olduğu dönemde zirveye ulaştı ve ardından hızlı bir şekilde düştü (Zandi, 2008, s. 43). Dolayısıyla kriz 2007 yılında finansal sektöre sıçradı ve konut fiyatlarında meydana gelen bu düşüşler küresel bir mortgage krizine neden oldu (Fumagalli ve Mezzadra, 2012, s. 203).

İpotekle ilgili türev ürünlerden kaynaklı finansal piyasalarda birtakım problemler meydana geldi ve konut fiyatlarının da düşmesiyle birlikte bu durum piyasalarda endişelere yol açtı. Çünkü, ipoteğe dayalı menkul kıymetlerin temel varlıkları konutlardır ve konut fiyatlarının düşmesi ipoteğe dayalı

menkul kıymetleri riskli hale getirmektedir. Bunun yanı sıra bir konutun değeri düştüğünde ipotek veya temerrüt oranı da artacak ve varlık daha riskli hale gelecektir (Mueller, 2018, s. 37).

2006 yılında piyasada yaşanan canlanma sırasında borçlular kullandıkları yüksek faizli kredilere çok az peşinatla veya sıfır peşinatla sahip oldular. Dolayısıyla mülklerinin değerlerinden fazlasını borçlu oldukları için durum tehlikeli bir hal aldı ve yeniden finansman yoluyla durumu düzeltmek bir seçenek olmaktan çıkmıştı, çünkü yeni bir kredi eskisini ödemek için yeterli miktarda değildi (Zandi, 2008, s. 43). İpoteklerini ödeyemeyen insanlar evlerini satmak için terk etmek zorunda kalırken, 2010 yılına kadar konut hacizleri 6 milyona ulaşmıştır (Bartmann, 2017, s. 7).

Bankaların verdiği mortgage kredilerinin tahsilinde yaşadığı güçlükler neticesinde kredi hacimlerinde daralmalar yaşanmıştır, bunun doğal sonucu olarak konut fiyatları düşmüş ve konut talebi azalmıştır. Kriz patladıktan sonra artık yeterli talep olmadığı için inşaat sektörü ve emlak sektörü de zor günler geçirmiştir (Atay, 2010, s. 368; Bartmann, 2017, s. 7).

ABD’de faaliyette bulunan mortgage bankaları, varlıklarının nominal değerlerini önemli oranda indirmesi sonucunda bazıları eksiye düşmüştür. 2007 yılı haziran ayında ABD yatırım bankası Bear Stearns, hedge fonlarından 2 tanesini tasfiye ettiğini ilan etmiştir (Fumagalli ve Mezzadra, 2012, s. 203).

Tarihler 17 Temmuz 2007’yi gösterdiğinde ise Bear Stearns fonlarının yetersizliği nedeniyle iflasını ilan etmiştir. Akabinde ABD’de borsa ve piyasalarda düşüşler başlamıştır. Amerika Merkez Bankası (FED) finansal piyasalarda oluşan bu yangını kontrol altına almak üzere önemli oranda faizleri düşürme kararı almış ve Ağustos 2007’de 50 baz puan, Eylül 2007’de 50 baz puan ve Aralık 2007’de 25 baz puan olmak üzere üç defa faiz indirimi yapmıştır. ABD başkanı Bush imzalı krizi önleme paketinin 29 Ocak 2008 yılında meclis tarafından kabul edilmesiyle birlikte kriz resmen kabul edilir hale gelmiştir (Coşkun, 2011, s. 79).

Piyasaları sakinleştirmeye yönelik resmi çabalara rağmen kriz, Mart 2008’de Bear Stearns’in ABD hükümet yetkilileri tarafından kurtarılmasıyla birlikte iyice derinleşmiştir. Eylül 2008’de devlet destekli ipotekli kredi kurumları Fannie ve Freddie’nin kayıplarının hükümet tarafından koruma altına alınması, Lehman Brothers iflası ve dünyanın en büyük sigorta şirketi olan American International Group’un Amerikan hükümeti tarafından kurtarılması gibi yaşanan gelişmeler piyasa güveninde tam bir çöküşe yol açmıştır (Helleiner, 2011, s. 69).

Finansal kriz, başlangıçta sadece birkaç kredi piyasasını etkileyen bir durum olarak görünse de FED 'in faizlerde gittiği indirim politikası, iflas ilan eden mortgage şirketleri ve düşen hisse senedi fiyatları sonrasında toplumdaki insanlar tarafından algılanan bir krize dönüşmüştür (Mueller, 2018, s. 37).

Kredi patlamasının çöküşünün ardından meydana gelen krizin bir takım dramatik sosyal sonuçları olmuştur, bunlar başta mortgage bankalarının temerrüdü ve kamulaştırılması, bireysel tasarruflarda meydana gelen kayıplar ve büyük oranda ipotek hacizleridir (Hart ve Ortiz, 2008, s. 1).

2008 finansal krizi, Büyük Burhan'dan bugüne yaşanan en büyük finansal krizdir ve en şiddetli küresel ekonomik gerilemeyi tetiklemiştir (Drezner ve McNamara, 2013, s. 155). Birden fazla olay ve bu olayların domino etkisi, önce Amerika'da bir resesyona yol açmış, ardından bulaşma etkisiyle tüm dünyaya yayılmıştır (Bartmann, 2017, s. 3). Gelişmiş ülke ekonomileri, gelişmekte olan ülkelere göre finansal krizden daha şiddetli bir şekilde etkilenmiştir. ABD ve Avrupa Birliği ülkelerinin makroekonomik göstergeleri incelendiğinde krizin bu ülkelerin piyasalarında ciddi daralmalara yol açtığı görülmektedir (Viswanathan, 2010, s. 61).

1.5.2. COVID-19 Pandemisi

İlk kez Aralık 2019'da Çin'in Hubei Eyaleti, Wuhan Şehrinde ortaya çıkan yeni koronavirüs, hızlı bir şekilde tüm dünyaya yayılmıştır (Zaremba, 2020, s. 3). COVID-19 olarak adlandırılan koronavirüs, 30 Ocak 2020'de Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından resmi olarak uluslararası öneme sahip bir halk sağlığı acil durumu olarak ilan edilmiştir (Zanke, 2020, s. 49).

Dünyada 600 milyondan fazla insana bulaşan COVID-19, 6.5 milyonun üzerinde insanın yaşamını kaybetmesine neden olmuştur (WHO, 2022). Türkiye'de ise ilk COVID-19 vakası 11 Mart 2020'de saptanmıştır ve devam eden süreçte dünyada olduğu gibi Türkiye'de de vaka sayılarında hızlı bir artış yaşanmıştır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020, s. 9).

Koronavirüsün pandemi ilan edilmesi sonrasında birçok ülke COVID-19'un yayılımını önlemek amacıyla sınırlarını kapatmış, dışarı çıkma yasağı kapanma gibi sert önlemlere başvurmuştur. Alınan önlemler sosyal ve ekonomik yaşamı durma noktasına getirmiş, başta sağlık alanı olmak üzere ekonomi, finans, eğitim, sanat, spor gibi birçok alan bu durumdan olumsuz etkilenmiştir (Bulut ve Pınar, 2020, s. 218).

Koronavirüsün dünya üzerinde sağlık sorunlarına ve insan ölümlerine neden olmasının yanı sıra sosyal ve ekonomik düzeni ciddi bir şekilde tahrip

ettiği görülmüştür (Bobdey ve Ray, 2020, s. 9). Öte yandan COVID-19'un ortaya çıkışı, dünyayı beklenmedik hızlı bir durgunluğa sürüklemiş, salgını önleme ve hafifletme çabaları, çalışanların işlerini yapma becerilerini de engellemiştir. Yaşanılan bu durum mal ve hizmet üretimini etkileyerek küresel tedarik zincirlerinin bozulmasına yol açmıştır. Öte yandan yatırımcılar bir taraftan salgının etkisinden korunmak diğer taraftan da salgının yarattığı fırsatları değerlendirmek ve fiyatlandırmak için mücadele ederken, küresel finans piyasaları oldukça oynak bir hale gelmiştir (Muro, 2021, s. 1). Sermaye piyasalarında yaşanan oynaklık pandemi sonrası 2008 küresel finansal krizine benzer şekilde seyir göstermiş ve zirve yapmıştır. Piyasalarda risk ve belirsizlik artmış, rekor düşüşler yaşanmıştır (Cinel, 2020, s. 126-133).

Dünya 1918 İspanyol Gribi, HIV/AIDS, SARS, MERS ve Ebola gibi geçmişte birçok salgınla karşı karşıya kalmış ve bunların hepsinin ayrı ayrı oldukça şiddetli sonuçları olmuştur. Ancak COVID-19, etkileri ve sonuçları bakımında dünya tarihinin en büyük sağlık krizi olma potansiyeli taşımaktadır (Dev ve Sengupta, 2020, s. 1).

2. FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARININ ORTAYA ÇIKIŞI

1980'lerin ikinci yarısından günümüze kadar yaşanan son finansal küreselleşme furyası ile ülkeler arası sermaye hareketlerinde önemli bir artış yaşanmaktadır. Sermaye akımları, bazı ülkelerin büyüme oranlarına katkıda bulunurken, bazı ülkelerde ise dönemsel çöküşler ve önemli finansal krizlere neden olmuştur. Yaşanılan krizler makroekonomik ve sosyal maliyetler açısından ülkelere ciddi bedeller ödetmiştir (Prasad vd. 2005, s. 201).

Dünyada 1990 sonrası yaşanan hızlı ekonomik küreselleşme ile birlikte ülkeler arası dış ticaret işlemleri ve uluslararası yatırımlar artış göstermiştir. Bunun yanı sıra çok uluslu şirketlerin gelişme göstermesi, sermaye piyasalarının büyümesi, sınır ötesi birleşmelerin artarak yoğunlaşması, sermaye akımlarını da hızlandırmıştır. Küreselleşme ile ülkeler arası ilişkilerin bu denli artması, muhasebe standartlarına olan uluslararası entegrasyon talebini acil hale getirmiştir (Moussa, 2010, s. 90).

Özellikle muhasebe uygulamalarının ülkelere göre değişiklik göstermesi finansal raporların analiz edilmesini ve yorumlanmasını karmaşık hale getirmiştir. Bu sebeple karşılaştırmaya imkân verecek ortak bir raporlama dili kullanımı zorunluluk haline gelmiştir.

Muhasebe standartlarına ihtiyaç duyulmasının nedenleri ise şunlardır (Kiracı ve Köse, 2002, s. 49);

- Muhasebe uygulamalarında yaşanan farklılıkları bertaraf ederek, muhasebe ilkelerinde tekdüzen sistemini gerçekleştirebilmek,
- Finansal tabloların gerçeğe uygun, şeffaf, anlaşılır, tarafsız ve karşılaştırılmaya imkân verecek bir şekilde düzenlenmesini sağlamak,
- Bir işletmeyle ilgili kişi ve kurumların alacakları kararlara yardımcı olmak ve yanlış değerlendirmelerini önlemek,
- Uluslararası alanda ortak standart bir dil oluşturularak, üretilen finansal bilgilerde ve bunların sunulmasında bu dilin kullanılması sağlamaktır.

Dünyanın birçok yerinde yüksek kaliteye sahip finansal raporlama standartlarının tutarlı bir şekilde kullanılması, sermayenin verimliliğini artırarak, sermaye maliyetinin düşmesine katkıda bulunacaktır (Nacer vd. 2018, s. 18).

Finansal raporlar, muhasebe bilgi kullanıcılarının ihtiyaç duyduğu bilgileri sağlaması ve işletmelerin durumlarını yansıtması açısından oldukça önemlidir. Küresel piyasalarda bilgi kullanıcılarının kullanabileceği ortak bir finansal raporlama dili ise standartlaşmış muhasebe uygulamalarına bağlıdır. Bu amaçla Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) ve Uluslararası Muhasebe Standartları (UMS) yayımlanmış ve birçok ülke tarafından uygulamaya konulmuştur (Köse, 2019, s. 7).

Kavram olarak muhasebe standartları ulusal ve uluslararası olmak üzere iki şekilde tanımlanmaktadır. Ülkelerin kendi sınırları içerisinde geçerli olan ve sistemlerine uygun olarak oluşturdukları ilke ve standartlar, ulusal muhasebe standartları olarak tanımlanırken, muhasebe uygulamalarında ortak bir dil oluşturmak amacıyla uygulanan kurallar ise uluslararası muhasebe standartları olarak tanımlanmaktadır (Yazıcı, 2003, s. 36-37).

Uluslararası piyasalarda yatırımlarını gerçekleştiren veya gerçekleştirecek olan, yatırımcıların ihtiyaçlarına yönelik düzenlenen finansal raporlar ve bunlara ilişkin düzenlemeler, ülkelerin kendi standartlarına uygun olması nedeniyle zaman zaman yetersiz kalabilmektedir. Ayrıca ülkelerin gelişmişlik seviyeleri ve sermaye piyasalarının büyüklüğü de finansal raporların standartlarının tartışılmasına neden olmaktadır (Bulmuş, 2019, s. 4).

Amacı ülkeler arasındaki muhasebe uygulamalarındaki farklılıkları azaltmak ve muhasebe standartlarının uluslararası uyumunu sağlamak olan Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (IASB), Henry Benson öncülüğünde, muhasebe kuruluşlarının desteğiyle 1973 yılında kurulmuştur (Zeff, 2012, s. 809). Komite tarafından 2000 yılına kadar 39 tane uluslararası standart yayımlanmıştır ve

standartlar gelişmelere bağlı olarak zamanla revize edilmiştir (Kocamaz, 2012, s. 107).

Küresel bir muhasebe standartları seti elde etme çabaları, IASC'nin kurulmasıyla başlamış, 1980'lerin sonlarında ve 1990'larda dış ticaret işlemleri hacminde hızlı bir artış yaşanmasıyla, uluslararası muhasebe standartlarını uyumlaştırma çabaları da giderek ivme kazanmıştır (Jacob ve Madu, 2009, s. 714).

Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi, 1973'te başladığı Uluslararası Muhasebe Standartlarını oluşturma görevini 2001 yılına kadar sürdürmüştür. Ancak yayımladığı standartların uygulanması hususunda yaptırım gücünün bulunmaması ve komiteye üye kuruluşların çoğunluğunun ülkelerinde standart oluşturma konusunda yetkili olması nedeniyle komite çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Bu nedenle 2001 yılında komite, muhasebe standartlarını belirleme görevini Uluslararası Muhasebe Standartları Kuruluna (IASB) bırakmıştır (TMSK, 2008, s. 14).

IASB, Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi tarafından 2001 yılına kadar yayımlanan standartların tamamını kabul etmiştir. Akabinde bu standartları rasyonelleştirme ihtiyacına ve endüstrideki değişikliklere göre baştan sona revize ederek güncellemiştir (Das vd. 2009, s. 197).

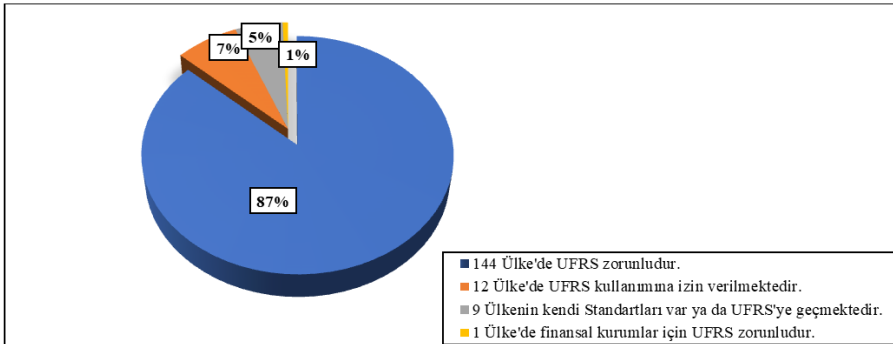
ABD'de muhasebe standartlarını oluşturma görevi ise Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) tarafından yürütülmektedir (Başpınar, 2005, s. 43). 1973 yılında kurulan FASB'nin merkezi Connecticut Norwalk'tadır. Kamu ve özel sektörde bulunan şirketler için finansal raporlama standartlarını belirleyen bağımsız ve kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur (FASB, 2021).

Muhasebe standartlarının küreselleştirilmesine yönelik bir başka girişim ise FASB ve IASB'nin Eylül 2002'de FASB'nin Connecticut, Norwalk'taki merkezinde gerçekleştirdikleri toplantıdır. İlk toplantı ardından Ekim 2002'de FASB ve IASB Norwalk Anlaşmasını imzaladılar. Anlaşmanın odaklandığı her iki kurulunda taahhüt ettiği dört önemli nokta vardır. Bunlar (Herz ve Petrone, 2004, s. 643):

- Ortak projeler gerçekleştirmek,
- Gelecekteki teknik gündemlerini koordine içerisinde oluşturmak,
- Yayımlanan standartlar arasındaki belirli farklılıkları ortadan kaldırmak,
- Standartları yorumlayıcı kuruluşların faaliyetlerini koordine etmektir.

Muhasebe Standartlarının küreselleşmesi noktasında Avrupa Birliği (AB)'nin de çeşitli çalışmalar yaptığı görülmektedir (Güvemli, 2006, s. 49). Avrupa Komisyonu 2000 yılında, AB'de borsaya kayıtlı yerleşik şirketler için konsolide mali tablolarını, Uluslararası Muhasebe Standartlarına göre hazırlama zorunluluğu getirmiştir. Ardından 2002 yılında, AB Parlamentosu ve Avrupa Konseyi, 1 Ocak 2005 de dahil olmak üzere sonraki her mali yılda, AB'ye üye devletin kanunlarına tabi şirketlerin Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'na uygun olarak konsolide mali tabloların hazırlaması gerektiğine karar vermiştir (Volmer, 2007, s. 447).

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları, küresel anlamda muhasebe ve finansman işlemlerinin çerçevesini belirlediği için, birçok ülke tarafından benimsenmekte ve bu ülkelerin sayısı giderek artmaktadır (Uysal, 2006, s. 105). Günümüzde G20 ülkelerinin tamamı dahil olmak üzere 166 ülke Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'nı kısmen ya da tamamen benimsemektedir (IFRS, 2018, s. 2).

Şekil 5. Rakamlarla Dünyada UFRS Kullanımı

Kaynak: IFRS, 2018.

2.1. Türkiye'de Finansal Raporlama Standartlarına Geçiş

Türkiye'de muhasebe standartlarının gelişim süreci incelendiğinde; devlet yönlendirmesinin standartlar üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Ekonomik ve siyasi ilişkilerin çok olduğu ülkelerdeki yasalar ile uygulamalar baz alınarak ilk düzenleme ve uygulamalar bu çerçevede gerçekleştirilmiştir. Öte yandan Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB) standartların geliştirilmesine önemli katkılar da bulunmuştur (TMSK, 2008, s. 30).

Uluslararası standartlarla, Türkiye Muhasebe Standartlarının uyumlaştırılması amacıyla 1994 yılında TÜRMOB tarafından Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK) kurulmuştur (Gökgöz, 2012 s. 244).

Daha sonra 1999 yılında yürürlüğe giren düzenleme ile Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu'na (TMSK) muhasebe standartlarını düzenleme yetkisi verilmiştir. TMSK, 2011 yılına kadar bu görevi üstlenmiştir (Aktürk, 2014, s. 66). Ancak 01.07.2012 tarihinde 6102 sayılı Türk Ticaret Kânunu (TTK)'nun yürürlüğe girmesiyle Türkiye'de genel olarak standartlar uluslararası alandaki uygulamalarla uyumlaştırılmış ve Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu'nun (KGK) 2011 yılında kurulmasıyla birlikte UFRS'ye uyumlu Türkiye Muhasebe Standartlarını oluşturma ve yayımlama görevi KGK tarafından yürütülmeye başlamıştır (Yel ve Çiftçi, 2013, s. 98).

KGK vizyonunu “Yüksek kalitede ve güvenilir bir finansal raporlama ve bağımsız denetim ortamı oluşturmak” olarak belirlerken, misyonunu ise “Finansal raporların uluslararası standartlarla uyumlu olarak düzenlenmesini ve denetlenmesini sağlayacak standartlar koymak, etkin bir kamu gözetimini gerçekleştirmek” olarak belirlemiştir (KGK, 2021).

Görüldüğü üzere çeşitli kurum ve kuruluşlar devlet yönlendirmesiyle Türkiye'de muhasebe standartlarının gelişimine katkıda bulunmuşlardır. Önemli değişim noktalarından birisi de Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik için başvuru yapmasıdır. Üyelik sürecinin getirdiği AB'ye uyum çabaları ve bunun neticesinde standartlarla ilgili çeşitli düzenlemeler yapılmıştır (Çelik, 2012, s. 28).

Üyelik sürecinin bir sonucu olarak da 2005 yılı itibarıyla bankalar ve borsada işlem gören şirketler, mali tablolarını UFRS'ye uyumlu olarak düzenlemeye başlarken, diğer şirketler de uygulama zorunluluğu ise 2013 yılı itibarıyla başlamıştır (Yel ve Çiftçi, 2013, s. 98). Aşağıdaki tabloda Türkiye'nin Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'na geçiş süreci oluş sırasına göre kısaca özetlenmiştir.

Şekil 6. Türkiye'nin UFRS'ye Geçiş Süreci

Kaynak: Köse, 2019, s. 19.

2.2. Finansal Raporlama Standartlarına Göre Finansal Raporların Sahip Olması Gereken Özellikler

Muhasebenin çağın değişen ihtiyaçlarını karşılayabilmesi, uluslararası muhasebe standartlarının benimsenmesine ve ihtiyaca uygun raporlama şekillerinin geliştirilmesine bağlıdır (Ertuna, 2019, s. 30). Muhasebe, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları gibi standartları temel alır (Weygandt vd., 2013, s. 28).

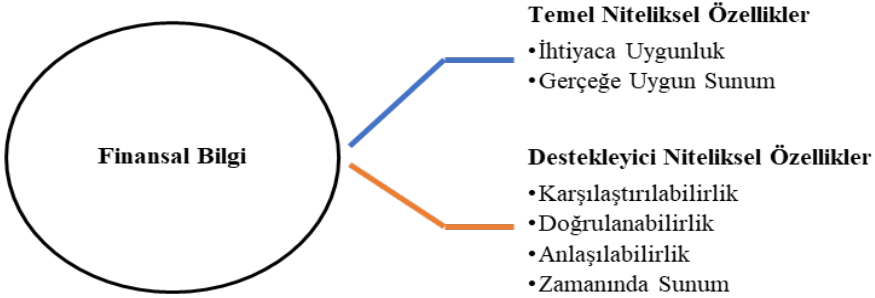
Muhasebe standartları, bir standart koyucu tarafından oluşturulan ve finansal tabloların hazırlanmasına yön veren genelde yasal hükümleri de içeren düzenleme ve kurallardır (Şamiloğlu ve Akgün, 2015, s. 7). Finansal raporlama ise finansal raporların işletmenin temel ekonomik durumunu yansıtacak düzeyde şeffaf bir şekilde düzenlenerek bu raporları kullananlar tarafından kolay bir şekilde anlaşılabilir düzeyde olmasıdır (Barth ve Schipper, 2008, s. 176).

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları finansal tablolar ve bunlardan yararlanacak olanlar için geliştirilmiştir. Türkiye'de uygulanması AB ile eş zamanlı olmuştur ve zorunludur. Raporlama standartlarının zorunlu olması finansal tabloların şeffaf düzenlenmesine ve karşılaştırılabilmeye imkân vermesine yöneliktir. Böylece işletmelerin finansal raporlarının kalitesi artırılması ve asimetrik bilginin en aza indirilmesi hedeflenmektedir (Zor ve Korga, 2020, s. 2).

Finansal raporlar bir işletmeyle ilgili karar alıcıların ihtiyacına uygun bilgiler sunmaktadır. Bu sebeple bilgi kullanıcıları ve işletmeler açısından finansal raporların belirli nitelikleri taşıması oldukça önemlidir. Bu nitelikler; doğru, güvenilir, ihtiyaca yönelik olması ve zamanında sunulmasıdır. Nitelikli sunulan finansal bilgiler, kaliteli finansal raporlamanın da önemli bir göstergesidir (Celayir, 2020, s. 204).

IASB'nin Finansal raporlamaya ilişkin yayımladığı kavramsal çerçevede ise yüksek kaliteli finansal raporlamanın unsurlarını uygunluk, gerçeğe uygun sunum, anlaşılabilirlik, karşılaştırılabilirlik, doğrulanabilirlik ve zamanında sunum olarak belirtmiştir (IASB, 2010).

TMSK ise faydalı finansal bilginin niteliksel özelliklerini temel ve destekleyici niteliksel özellikler olmak üzere ikiye ayırmıştır. Temel niteliksel özellikler “*ihtiyaca uygunluk ve gerçeğe uygun şekilde sunum*” şeklinde açıklanırken, Destekleyici niteliksel özellikler ise “*Karşılaştırılabilirlik, doğrulanabilirlik, zamanında sunum ve anlaşılabilirlik, ihtiyaca uygun ve gerçeğe uygun bir şekilde sunulan bilginin faydasını arttıran niteliksel özelliklerdir*” şeklinde açıklanmıştır (TMSK, 16.05.2005 Tarihli ve 25702 Sayılı Resmî Gazete). Finansal bilginin taşınması gereken özellikleri Şekil 7’de gösterilmiştir.

Şekil 7. Finansal Bilginin Taşınması Gereken Özellikler

Günümüzde finansal raporlamanın en önemli koşulu: muhasebe sisteminde üretilen bilgilerin, bilgi kullanıcılarının ihtiyacına uygun bir şekilde güvenilir, anlaşılabilir, karşılaştırılabilir olmasıdır. Bilgi kullanıcılarının ihtiyacına uygun doğru, güvenilir ve yeterli bilgi üretmek şeffaflık açısından önemli olduğu kadar dünyada yapılan uygulamaların karşılaştırılabilirliği ve ortak bir muhasebe dili kullanılması açısından oldukça önemlidir (Akdoğan, 2010, s. 2).

2.2.1. İhtiyaca Uygunluk

KGK (2018) ihtiyaca uygunluğu “*İhtiyaca uygun finansal bilgi, kullanıcılar tarafından verilen kararlarda fark yaratma gücüne sahiptir. Bazı kullanıcıların bilgiden faydalanmayı tercih etmemesi veya bilgiyi diğer kaynaklardan elde etmiş olması durumunda dahi bilgi, verilen kararda fark yaratma gücüne sahip olabilir*” şeklinde açıklanmıştır.

Kısaca ihtiyaca uygunluk, finansal tablolardan elde edilecek bilgilerin, bilgi kullanıcıları tarafından verilecek kararlarla ilgili ve kullanım amacına uygun olmasıdır (Arıcı ve Karğın, 2017, s. 218). Öte yandan ihtiyaca uygun muhasebe bilgilerinin karar verme sürecinde etkili olabilmesi, kullanılan finansal bilginin içerdiği tahmin ve teyit etme oranıyla alakalıdır (Alkan, 2018, s. 829).

2.2.2. Gerçeğe Uygun Sunum

KGK (2018) Gerçeğe Uygun Sunumu kavramsal çerçevede şu şekilde açıklamıştır: “*Finansal raporlarda, ekonomik olaylar kelimelerle ve sayılarla ifade edilir. Finansal bilginin kullanıcılara faydalı olabilmesi için sadece ilgili olayları sunması değil, aynı zamanda açıklamayı amaçladığı ekonomik olayların özünü gerçeğe uygun olarak sunması gereklidir. Gerçeğe uygun sunumun tam anlamıyla sağlanabilmesi için üç özelliğe sahip olması gerekir. Buna göre sunum tam, tarafsız ve hatasız olmalıdır. Elbette, kusursuzluğa nadir olarak erişilebilir. Kurulun amacı bu niteliklerin mümkün olan en üst seviyeye çıkarılmasıdır.*”

Gerçeğe uygun sunum, varlıklar veya yükümlülükler ile bunlar karşılığında meydana gelen herhangi bir gelir, gider ya da öz kaynak değişiminin gerçeğe uygun sunumudur. Gerçeğe uygun bir sunumun sağlanıp sağlanamayacağı, varlıklar veya borçlarla ilişkili ölçüm belirsizliği, muhasebe uyumsuzluğu, sunum ve açıklamalara bağlıdır (IASB, 2010). Bu sebeple muhasebe bilgisinin belirtilen koşulların sağlanması halinde, finansal raporlarda gerçeğe uygun olarak sunulduğu kabul edilmektedir.

2.2.3. Karşılaştırılabilirlik

KGK (2018), Karşılaştırılabilirliği “*Kullanıcıların kalemler arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları belirleyebilmesini ve anlayabilmesini sağlayan niteliksel bir özelliktir. Diğer niteliksel özelliklerden farklı olarak karşılaştırılabilirlik, tek bir kalemle ilgili değildir. Karşılaştırma yapılabilmesi için en az iki kalem gereklidir*” şeklinde açıklamaktadır.

Bilgi kullanıcılarının, finansal tabloların hazırlanması sırasında uygulanan muhasebe politikaları ile varsa uygulanan politikadaki değişiklikler ve bu

değişikliklerin etkileri hakkında bilgi vermesi, karşılaştırılabilirliğin önemli bir şartıdır (TMSK, 2005).

İşletmeler belli dönemlerde muhasebe politikalarını değiştirmekte, bu da bilgi kullanıcıların farklı dönemler arasında karşılaştırma yapmasını zorlaştırmaktadır. Karşılaştırılabilirlik, muhasebe uygulamalarının zaman içindeki tutarlılığının farklı raporlama dönemler arasında geçerli karşılaştırmalara izin vererek bilgi kullanıcılarının olaylar ve koşullar arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları görmelerine yardımcı olur (Spiceland vd., 2013, s. 23). Karşılaştırılabilirlik, işletme içi yapılabilirken, diğer işletmelerle yapılacak kıyaslamalar için de kullanılmaktadır (Celayir, 2020, s. 204).

2.2.4. Doğrulanabilirlik

KGK (2018), Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve'de Doğrulanabilirliği: “*Bilgili ve bağımsız farklı gözlemcilerin belirli bir açıklamanın gerçeğe uygun sunulduğu hususunda, tam bir anlaşmaya varmalar da görüş birliğine varabilmeleri anlamına gelir*” şeklinde açıklamıştır.

Doğrulanabilirlik, farklı kişiler tarafından aynı değerlendirme yönteminin kullanılarak istenilen bilgiye rahatlıkla ulaşılabilmesidir (Balsarı ve Dalkılıç, 2007, s. 108). Doğrulama, doğrudan veya dolaylı şekilde olabilir. Nakdin sayılması gibi bir meblağın ya da başka bir sunumun doğrudan yapılan bir gözlemle doğrulanması doğrudan doğrulama olarak ifade edilirken dolaylı doğrulama ise bir modelde, formülde ya da diğer bir yöntemde kullanılan girdilerin kontrol edilmesi ve aynı yöntem kullanılarak çıktıların yeniden hesaplanmasıdır (IASB, 2010, s. A29).

2.2.5. Anlaşılabilirlik

TMSK (2005) göre anlaşılabilirlik “*Finansal tablolarda yer alan bilgilerin taşınması gereken önemli bir özellik kullanıcılar tarafından tam olarak anlaşılabilir olmalarıdır*”. Öte yandan bilgiyi anlaşır kılan özellikler ise bilginin açık ve öz olarak sınıflandırılması, tanımlanması ve sunulmasıdır (KGK, 2018).

Bilgi, ne kadar açık ve öz bir şekilde sunulursa, o kadar anlaşılabilirlik niteliğine sahip olur ve kullanıcıları tarafından kolayca yorumlanarak, anlamı kavranabilir (Weygandt vd., 2013, s. 126-127). Ancak anlaşılabilirlik, bazı bilgi kullanıcıları için anlaşılması çok zor ve karmaşık olacağı gerekçesiyle, sunulması gereken önemli bilgileri kapsam dışında bırakmaz (Şamiloğlu ve Akgün, 2015, s. 42).

2.2.6. Zamanında Sunum

KGK (2018)'e göre “*Zamanında sunum, bilginin, karar verenlerin kararlarını etkileyebilecek bir zamanda kullanıma sunulması anlamına gelir.*” IASB (2010) ise sunulan bilgilerin ne kadar eskiye dayanıyorsa, bir o kadar az kullanışlı olacağını, ancak bazı bilgiler kullanıcıların, eğilimleri belirleyebilmesi ve değerlendirebilmesi için raporlama dönemi sonrası bile uzun süre güncel olmaya devam edebileceğini belirtmiştir.

Bilginin faydalı olabilmesi için zamanında sunulması oldukça önemlidir. Bilgi, karar verme süreçlerinde ve kararları etkileme gücünü kaybetmeden önce kullanıcıların kullanmalarına açık olduğunda, zamanında sunulmuş olur. Zamanında bilgi ihtiyacı nedeniyle işletmelerin, periyodik olarak bilgi vermesi gerekmektedir. Bu sebeple mali tablolar her mali yıl için üç ayda bir ve yıllık olarak sunulur (Spiceland vd., 2013, s. 24).

3. FİNANSAL RAPORLAMA KALİTESİ

Dünyada 21. yüzyılın başlarında muhasebe skandallarının artış göstermesiyle birlikte finansal raporlama kalitesindeki zayıflıklar ön plana çıkmış, ayrıca muhasebe standartlarının yakınsaması ve uyumlaştırılması çabaları, finansal krizler gibi çeşitli nedenler finansal raporlamaya olan ilgiyi artırmış ve bu alana daha fazla odaklanılmasını sağlamıştır (Herath ve Albarqi, 2017, s. 1).

Finansal muhasebe bilgileri, halka açık şirketlerin finansal durumları ve performanslarına ilişkin denetlenmiş sayısal verileri gösteren ve kamuya açıklayan, kurumsal muhasebe ve dış raporlama sistemlerinin ürünü olarak tanımlanabilir (Bushman ve Smith, 2001, s. 238).

Finansal raporlama kalitesi ise finansal raporlamanın, özsermaye yatırımcılarına işletmenin faaliyetleri, özellikle de beklenen nakit akışları konusunda bilgileri iletmesi ve bilgilendirmesi olarak tanımlanmaktadır (Verdi, 2006, s. 1-2; Biddle vd., 2009, s. 113). Finansal raporlama kalitesi, işletmelerin raporladıkları finansal tablolarının, faaliyet performansını yansıtmadaki doğruluğu ve gelecekteki nakit akışlarını tahmin etmedeki kullanışlılığıyla alakalıdır (Robinson vd., 2009, s. 782-783).

Finansal raporlama kalitesi, ilgili, doğru, eksiksiz ve tarafsız bilgiler içeren en yüksek düzeyden, en alt düzeye bir süreçtir ve işletmelerin raporlama dönemindeki faaliyetlerinin ekonomik gerçekliğini ve işletmelerin dönem sonundaki finansal durumunu temsil eder (CFA Institute, 2022).

Finansal raporlamanın başlıca amacı ekonomik kuruluşlarla ilgili karar alıcılar için faydalı ve doğası gereği finansal olan yüksek kaliteli finansal

raporlama bilgilerini sağlamaktır (IASB, 2008). Finansal bilgiler, işletmelerin geçmiş performanslarını belirlemeye, gelecekteki karlılıklarını tahmin etmeye, yatırım fırsatlarını belirlemeye ve değerlendirmeye yardımcı olur ve yatırımcılar, mal sahipleri, alacaklılar, firma ortakları ve düzenleyiciler gibi birçok taraf için fayda sağlar (Bushman ve Smith, 2003, s. 67). Öte yandan finansal raporlamanın kullanıcıların doğru kararlar vermesine yardımcı olabilmesi için belirli bir düzeyde kaliteye sahip olması gerekmektedir (Tariverdi vd. 2012, s. 4603).

Finansal raporlama kalitesi, finansal tabloların temel finansal pozisyonlar ve ekonomik performans hakkında ne ölçüde doğru ve gerçeğe uygun kullanıcılara bilgi sağladığını temsil eder. Finansal raporlama kalitesi, birçok faktörün aralarındaki karmaşık ilişkiler nedeniyle farklılık gösterebilir ve bu da doğası gereği ölçülmesini zorlaştırır (Tang vd. 2016, s. 231).

3.1. Finansal Raporlama Kalitesini Ölçmede Kullanılan Yöntemler

Finansal raporlama kalitesini belirleyebilmek amacıyla araştırmacılar tarafından çeşitli ölçüm yöntemleri kullanılmıştır. Farklı araştırmacıların farklı tercihlere sahip olması nedeniyle algılanan kalite bileşenleri de farklılık göstermektedir (Beest vd., 2009, s. 6). Finansal raporlama kalitesi doğrudan ve dolaylı olarak ölçülebilmektedir (Aifuwa ve Embele, 2019, s. 32).

Finansal raporlama kalitesi, “tahmin edici ve doğrulayıcı”, “tarafsızlık ve hatasızlık” ile “tamlik” olmak üzere üç önemli niteliğe sahiptir ve bu nitelikleri ölçmeye yoğunlaşan literatürde çeşitli yaklaşımlar yer almaktadır. Finansal raporlama kalitesini ölçmeye çalışan bu yaklaşımların her birinde incelenen yöntemler, kavramsal çerçevede ifade edilen faydalı finansal bilginin niteliksel özellikleri olan, temel ve destekleyici niteliksel özelliklerine odaklanmaktadır (Önce ve Çavuş, 2019, s. 34).

Finansal raporlama kalitesini ölçmede en çok kullanılan yöntemler, tahakkuk yöntemi, kazanç yönetimi, niteliksel özelliklerin değerlendirilmesi ve gerçek değer yöntemleridir. Daha az kullanılan yöntemlerse muhasebe ihtiyatlılığı, zararın zamanında muhasebeleştirilmesi, denetim sonuçları, finansal bilgilerin açıklanmasının şeffaflığı, iç kalite kontrol ve yanlışlıklardır (Katutyé, 2017, s. 31).

3.1.1. Toplam Tahakkukların Ölçülmesinde Kullanılan Modeller

Tahakkuklar, gelir ve giderlerin tahsili veya ödendiği döneme bakılmaksızın ortaya çıktığı dönem de gelir ya da gider olarak kaydedilmesidir. Yani bir gelirin belirli bir dönemde gösterilmesi için o dönemde tahsili şart değildir, aynı şekilde bir giderin de belirli bir dönemde gösterilmesi için o dönemde

ödemesinin yapılmış olması da şart değildir. Kısaca gelirlerin veya giderlerin belirli bir döneme ait olmaları için o dönem tahakkuk etmeleri yeterli olacaktır (Yardımcıoğlu, 2013, s. 20).

Muhasebe standartlarının zorunlu kıldığı uygulamalar neticesinde ortaya çıkan tahakkuklar isteğe bağlı olmayan, yani zorunlu tahakkuklar olarak ifade edilirken, muhasebe uygulamalarıyla ilgili takdir yetkisinin işletmeye bırakılması ve buna bağlı olarak ortaya çıkan tahakkuklar ise isteğe bağlı, diğer ifadeyle ihtiyari tahakkuklar olarak ifade edilmektedir (Suadiye, 2021, s. 309).

Tahakkukların isteğe bağlı olması kâr yönetimi amacıyla kullanılarak hedeflenen kârın tutturulması, zararların gizlenerek gösterilmemesi gibi çeşitli şekilde kullanılarak, tahakkuklar yanıltıcı ve gerçek dışı hesaplanmaktadır ve bu durum kârın kalitesini olumsuz şekilde etkilemektedir. Tahakkuk kalitesinin yüksek olabilmesi için isteğe bağlı tahakkukların olmaması ve zorunlu tahakkukların hesaplanması sırasında hata olmaması gerekmektedir (Demirkan ve Coşkun Arslan, 2020, s. 84).

Toplam tahakkukların ölçülmesinde kullanılan modeller incelendiğinde, ilk yöntemin Healy (1985) tarafından literatüre kazandırıldığı görülmektedir. Akabinde bu konuda yapılan çalışmalar artış göstermiştir. Kronolojik olarak Tablo 2’de yapılan bazı çalışmalara ilişkin modeller ve açıklamalar sunulmuştur.

Tablo 2. Toplam Tahakkukların Ölçülmesinde Kullanılan Modeller

Yazar	Model Açıklaması
Healy (1985)	İsteğe bağlı olmayan tahakkuklar, belirli bir süre boyunca ortalama bir değer üzerinden tahmin edilir.
DeAngelo (1986)	Toplam tahakkuklar hesaplanarak tahmin edilir.
Dechow ve Sloan (1991)	İsteğe bağlı tahakkuklar, sanayi sektörünün ortalamalarına göre ölçülür.
Jones (1991)	İsteğe bağlı tahakkuklar, başlangıçta toplam varlıklarla standardize edilerek gelirlerdeki ve sabit varlıkların büyümesindeki hesaplamalara göre ölçülür.
Friedlan (1994)	De Angelo’nun modeline satışlarla standartlaştırılmıştır.
Robb (1998)	Kredi kaybı karşılığı göre ölçümü yapılır.
Francis, Maydew ve Sparks (1999)	Ortalama isteğe bağlı tahakkuklar, toplam tahakkuklar ile isteğe bağlı tahmini tahakkuklar arasındaki farktır.
Navissi (1999)	Toplam tahakkukların hesaplanarak tahmini yapılır.

Kaynak: Stolowy ve Breton, 2000, s. 8.

3.1.1.1. Healy Modeli

Toplam tahakkukların kâr yönetiminde kullanıldığı ilk çalışma Healy (1985) tarafından yapılmıştır. Çalışmada işletmelerin performanslarına bağlı olarak prim veya ikramiye kazanan yöneticilerin, bu kazançlarını artırmak amacıyla isteğe bağlı tahakkukları ve muhasebe politikalarını kullanarak kârlarını yönetebileceklerini ve bu tür kar yönetimi uygulamalarına müracaat edebileceklerini ifade etmiş ve öne sürdüğü hipotezi test edebilmek amacıyla bir model oluşturmuştur (Karabayır, 2019, s. 82).

Healy (1985), modelde, o yıldaki isteğe bağlı tahakkukların, geçmiş yıldaki tahakkukların bir bileşeni olduğu varsayarak, isteğe bağlı olmayan tahakkukların sabit bir ortalamaya ve sabit varyansa sahip olarak rassal bir süreç izlediğini ve beklenen değerlerinin sıfır olduğunu ifade eder. Modele göre toplam tahakkuk değeri, isteğe bağlı ve isteğe bağlı olmayan tahakkuklardan toplamından oluşur. Çünkü modele göre toplam tahakkuk değerinin sıfır olması gerekmektedir. Sıfır olmayan işletmelerin kar yönetimi uyguladığı kabul edilir. Healy'nin toplam tahakkuklarla ilgili modeli Eşitlik 1'de sunulmuştur (Healy, 1985, s. 94).

$$ACC_t = -DEP_t - XI_t \cdot D_1 + \Delta AR_t + \Delta INV_t - \Delta AP_t - \{\Delta TP_t + DEF_t\} \cdot D_2 \quad (1)$$

ACC_t : Toplam Tahakkuklar

DEP_t : t yılının amortisman tutarı

XI_t : t yılındaki olağan dışı giderler

ΔAR_t : Alacak tutarındaki değişim

ΔINV_t : Stok tutarındaki değişim

ΔAP_t : Borç tutarındaki değişim

ΔTP_t : Dönem karı vergi ve yasal yükümlülük karşılıkları tutarındaki değişim

DEF_t : t yılındaki ertelen vergi

D_1 : Teşvik prim tutarları, Olağandışı giderlerden sonra tanımlanmışsa 1, öncesinde tanımlanmışsa 0 değerini alan kukla değişken

D_2 : Teşvik prim tutarları, gelir vergisinden sonra tanımlanmışsa 1, öncesinde tanımlanmışsa 0 değerini alan kukla değişken

3.1.1.2. DeAngelo Modeli

DeAngelo (1986) modelinin amacı, halka açık işletmelerin, halka kapalı durumuna geçebilmek için yöneticilerin, yatırımcıların elinde bulunan hisse senetlerinin değerini düşük göstererek geri satın alması yoluyla kar yönetimi yapıp yapmadıklarını incelemiştir. İşletmelerin halka kapalı duruma geçme kararında, finansal raporlarda yer alan toplam tahakkuklarda, gelirlere ve nakit akımlarında meydana gelen değişimlerinin ortalamaları ile medyanları esas alınarak hesaplanmıştır. Normal koşullar altında işletmenin cari dönem ve bir önceki dönem isteğe bağlı olmayan tahakkuklarının değerleri birbirine eşit olması gerekmektedir. Cari dönem ve önceki dönem arasında fark olması durumunda, aradaki fark kadar isteğe bağlı olan tahakkuk olması beklenir ve bu durum kar yönetiminin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Modelin isteğe bağlı olmayan tahakkukları hesaplarken kullandığı yöntem Eşitlik 2’de gösterilmiştir (DeAngelo, 1986, s. 408).

$$NDA = TA_{t-1} / A_{t-2} \quad (2)$$

NDA : İsteğe bağlı olmayan tahakkuklar

TA : Toplam tahakkuklar

A : Toplam varlıklar

DeAngelo Modeli, isteğe bağlı olmayan tahakkukların tahmin süresini bir önceki dönemin gözlemleriyle sınırlandırdığı için Healy Modelinin özel bir hali olarak da değerlendirilebilir (Dechow, 1995, s. 198).

3.1.1.3. Jones Modeli

Jones (1991) modeli, kâr yönetimi tespitinde tahakkuklarla ilgili en çok kullanılan yöntemlerden biridir. Jones’tan sonra yapılan birçok çalışma Jones’un ortaya koyduğu modeli baz alarak modelin düzenlenmiş halidir (Demirkan ve Coşkun Arslan, 2020, s. 94).

Jones, 1991 yılında yapmış olduğu çalışmada ithalat indiriminden yararlanacak işletmelerin, ABD Uluslararası Ticaret Komisyonu tarafından yapılan ithalat indirimi soruşturmaları sırasında kazanç yönetimi kullanarak kazançlarını düşürmeye çalışıp çalışmadıklarını tespit etmeye çalışmaktadır. Çünkü yöneticiler ithalat indirimi alma olasılıklarını ya da verilen indirim miktarlarını artırmak için kazançları yönetmeye başvururlar. Jones modeli, satışlar ve brüt maddi duran varlıklar üzerinden isteğe bağlı tahakkukları hesaplamaktadır. Modelin temel varsayımı satışların isteğe bağlı olmayan tahakkuk sayılmasından ileri gelmektedir ve modelde toplam tahakkuklar Eşitlik 3’teki gibi hesaplanmaktadır (Jones, 1991, s. 207);

$$TA = [\Delta CA_t - \Delta CASH_t] - [\Delta CL_t - \Delta STD_t - \Delta ITP_t] - DEP_t \quad (3)$$

TA : Toplam Tahakkuklar

ΔCA_t : Cari varlıklardaki değişim

$\Delta CASH_t$: Nakit ve nakit benzerlerindeki değişim

ΔCL_t : Cari yükümlülüklerdeki değişim

ΔSTD_t : Uzun vadeli borçların kısa vadeli olan kısımları

ΔITP_t : Ödenecek vergilerdeki değişim

DEP_t : Cari dönemin amortisman ve itfa giderleri toplamı

Jones (1991) testlerini uygularken dönemleri, tahmin dönemi ve gözlem dönemi şeklinde ikiye ayırmış, tahmin döneminde isteğe bağlı tahakkukların olmadığı varsayımıyla bu şekilde değişkenlerin katsayıları hesaplanmış, akabinde bulunan katsayıları gözlem döneminde yerine koymuştur. Modelde tahakkukları tahmin etmek için kullanılan yöntem Eşitlik 4'te gösterilmiştir (Jones, 1991, s. 211);

$$TA_{it} / A_{it-1} = \alpha_i [1/A_{it-1}] + \beta_{1i} [\Delta REV_{it} / A_{it-1}] + \beta_{2i} [PPE_{it} / A_{it-1}] + \varepsilon_{it} \quad (4)$$

TA_{it} : i işletmesinin t yılındaki toplam tahakkukları

A_{it-1} : i işletmesinin t-1 yılındaki toplam varlıkları

ΔREV_{it} : i işletmesinin t yılındaki net satışları eksi t-1 yılındaki net satışları

PPE_{it} : i işletmesinin t yılındaki brüt maddi duran varlıkları

ε_{it} : i işletmesinin t yılındaki hata terimi

i : 1, ..., N işletme indeksini (N=23)

t : 1, ..., T_i, i işletmesinin tahmin periyodundaki yıl indeksini (T_i işletmeye göre 14-32 yıl arasında değişim göstermektedir) ifade etmektedir.

Eşitlikte PPE_{it} ve ΔREV_{it} değişkenlerinin modele eklenme sebebi, ekonomik koşullara göre isteğe bağlı olmayan tahakkuklarda meydana gelen değişimlerin kontrol edilmesidir. Modelde yer alan değişkenlerin tamamı t-1'deki toplam aktiflere bölünmüştür. Bu işlemin yapılma nedeni ise değişen varyans sorununu azaltmaktır.

3.1.1.4. Düzeltilmiş Jones Modeli

Jones (1991) ortaya koyduğu modelde satışları isteğe bağlı tahakkuklara dahil etmemiştir. Bu durum isteğe bağlı satışların değiştirilmesi yoluyla kâr yönetimine zemin hazırlamakta ve isteğe bağlı tahakkukların doğru tespitini zorlaştırmaktadır. Dechow vd. (1995), Jones modeline alacaklardaki değişimi de ekleyerek satışlardaki değişimden net alacaklardaki değişimi çıkarmıştır ve Jones Modelini, Düzeltilmiş Jones Modeli olarak tanımlamıştır (Dechow vd. 1995, s. 199). Modelin varsayımı, kârların yönetiminde kredili satış tutarlarının hesaplamalara dahil edilmesi ile daha kolay yönetilebileceği yönündedir (Miller, 2007, s. 24). Modelde kullanılan yöntem Eşitlik 5’te gösterilmiştir

$$NDA_t = \alpha_1 (1/A_{t-1}) + \alpha_2 (\Delta REV_t - \Delta REC_t) + \alpha_3 (PPE_t) + \varepsilon_{it} \quad (5)$$

NDA : İsteğe bağlı tahakkuklar

A_{t-1} : Toplam varlıklar

ΔREV : Gelirlerdeki değişim

ΔREC : Alacaklardaki değişim

PPE : Brüt maddi duran varlıklar

ε_{it} : Hata terimi

3.1.1.5. Kothari Modeli

Kothari vd. (2005) çalışmalarında ortaya koydukları yöntemi Jones ve Düzeltilmiş Jones Modellerini baz alarak geliştirmişlerdir (Umut ve Özer, 2022, s. 104). Kothari Modeli, “Performansa Dayalı Düzeltilmiş Jones Modeli” olarak da ifade edilmektedir. Model isteğe bağlı olmayan tahakkukları hesaplanmasında Jones Modeli ve Düzeltilmiş Jones Modelinin yetersiz kaldığı durumlarda kullanılmakta ve Jones modellerine Aktif Karlılık Oranı (ROA) değişkenini ekleyerek Eşitlik 6’daki gibi hesaplanmaktadır (Kothari vd. 2005, s. 174).

$$NDA_t = \alpha_1 (1/A_{t-1}) + \alpha_2 (\Delta REV_t - \Delta REC_t) + \alpha_3 (PPE_t) + \alpha_4 (ROA_t) + \varepsilon_{it} \quad (6)$$

NDA : İsteğe bağlı tahakkuklar

TA : Toplam varlıklar

ΔREV : Gelirlerdeki değişim

ΔREC : Alacaklardaki değişim

PPE : Brüt maddi duran varlıklar

ROA : Aktif kârlılık oranı

ε_{it} : Hata terimi

3.1.1.6. Sektör Modeli

Dechow ve Sloan (1991)'in çalışmalarında öne sürdükleri model, Jones Modelinde olduğu gibi isteğe bağlı olmayan tahakkukların daima sabit kaldığı varsayımından hareketle oluşturulmuştur. Ancak bu varsayım etkisi modelde yumuşatılarak, Jones Modelinin aksine isteğe bağlı tahakkukların belirleyicileri eşitliğe doğrudan dâhil edilmemiştir. Bunun yerine isteğe bağlı tahakkukların belirleyicilerindeki değişimlerin aynı sektördeki işletmeler için aynı olduğu varsayımı ile hareket edilmiştir. Model, bu yönüyle sektör modeli olarak da adlandırılırken, Eşitlik 7'deki gibi hesaplanmaktadır (Dechow vd. 1995, s. 199);

$$NDA_t = Y_1 + Y_2 \text{ median}_1(TA_t) \quad (7)$$

NDA	: İsteğe bağlı tahakkuklar
Y_1 ve Y_2	: İşletmeye özgü parametreler, tahmin periyodundaki gözlemler En Küçük Kareler (EKK) yöntemiyle tahmin edilmiştir.
$\text{median}_1(TA_t)$: Aynı sektördeki örnekleme dahil edilmeyen işletmelerin, gecikmiş toplam aktiflerle düşürülmüş toplam tahakkuklarının medyan değeridir.

3.1.1.7. Larcker ve Richardson Modeli

Larcker ve Richardson tarafından 2004 yılında ortaya konulan model, tahakkukların satışlardaki büyüme ile sermaye yoğunluğunun bir fonksiyonu olduğu varsayımı ile hareket etmektedir. Model, Düzeltilmiş Jones Model'ine piyasa/defter değeri ile faaliyetlerden elde edilen nakit akışlarının eklenmesiyle elde edilmektedir ve Eşitlik 8'deki gibi hesaplanmaktadır (Larcker ve Richardson, 2004, s. 634);

$$TA_t = \alpha + \beta_1 (\Delta REV_t - \Delta REC_t) + \beta_2 PPE_t + \beta_3 BM_t + \beta_4 CFO + \varepsilon_{it} \quad (8)$$

TA	: Toplam tahakkuklar
ΔREV	: Gelirlerdeki değişim
ΔREC	: Alacaklardaki değişim
PPE	: Brüt maddi duran varlıklar
BM	: Piyasa değeri / Defter değeri
CFO	: Faaliyetlerden nakit akışı
ε_{it}	: Hata terim

3.1.1.8. Tahakkuk Kalitesini İnceleyen Çalışmalar

Tahakkuk kalitesi ile ilgili yapılan çalışmalar çeşitli ülkelerde, farklı modeller ve farklı değişkenler kullanılarak birçok yazar tarafından araştırılmıştır. Yazarların bazıları Copeland ve Wojdak (1969), Anderson ve Louderback (1975), Bremser (1975), McNichols ve Nilson (1988), Bartov (1993), Dempsey vd. (1993), Pourciau (1993), Defond ve Jambalvo (1994), Sweeney (1994), Holthausen vd. (1995), Kinnunen vd. (1995), Neill vd. (1995), Burgstahler ve Dichev (1997), Black vd. (1998), Cormier vd. (1998), Teoh vd. (1998), Beneish (1999), Degeorge vd. (1999), Magnan vd. (1999), Bauman vd. (2001), Yoon ve Miller (2002), Leuz vd. (2003), Peek (2004), kendi yöntemlerini ortaya koyarak tahakkuk kalitesini incelemiştir.

Thomas ve Zhang (2000), Bartov (2001), Healy modelini, Aharony vd. (1993), Friedlan (1994), Hang ve Wang (1998), DeAngelo modelini, Gaver vd. (1995), Beneish (1997), Erickson ve Wang (1999), Lim ve Matolcsy (1999), Xie (2001), Chan vd. (2004), Jones modelini, Jeter ve Shivakumar (1999), Kasznik (1999), Navissi (1999), Young (1999), Chambers (1999), Zhou ve Lobo (2001), Frankel vd. (2002) ise Düzeltilmiş Jones modelini kullanmıştır. Literatürde yapılan güncel çalışmalar Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3. Tahakkuk Kalitesiyle İlgili Yapılan Çalışmalar

Yazar	Çalışma Periyodu	Çalışmanın Yöntemi	Bulgular
Koumanakos vd. (2005)	2001-2003	Jones Modeli	Şirket birleşme ve satın almaları kâr yönetimi arasında bir ilişki tespit edilememiştir.
Louis ve Robinson (2005)	1990-2002	Düzeltilmiş Jones Modeli	Hisse senetlerinin bölünmesi ile isteğe bağlı tahakkuklar arasında pozitif ilişki bulunmuştur.
Yükseltürk (2006)	1994-2001	Düzeltilmiş Jones Modeli	İşletmelerin halka arzdan önce tahakkuklarını artırarak kârlarını yükselttikleri ve halka arz yılında ise tahakkuklarını en yüksek seviyelere çıktığı tespit edilmiştir.
Ayarlıoğlu (2007)	1998-2002	Healy, DeAngelo, Jones, Düzeltilmiş Jones Modeli	İMKB'de yer alan şirketlerin kâr yönetimi yaptıklarına dair kanıtlar elde edilmiştir.
Callao ve Jarne (2010)	2003-2006	Düzeltilmiş Jones Modeli	Avrupa'da UFRS'nin kabulünden sonra tahakkuk yönetiminin yoğunlaştığı tespit edilmiştir.
Karacaer ve Özek (2010)	2005-2008	Düzeltilmiş Jones Modeli	Kâr yönetimi ile denetim firmasının büyüklüğü arasında anlamlı negatif istatistiksel bir ilişki tespit edilmiştir.

Yazar	Çalışma Periyodu	Çalışmanın Yöntemi	Bulgular
Memiş ve Çetenak (2012)	2004-2009	Düzeltilmiş Jones Modeli	İMKB kurumsal yönetim endeksiyle kazanç yönetimi arasında ilişki bulunamamıştır.
Uyar (2013)	2002-2007	Jones Modeli	UFRS öncesi döneme göre kazanç yönetimi uygulamalarının azaldığı ve finansal raporlamanın boyutlarını oluşturan zamanında zarar muhasebeleştirme ve değer ilgisinin arttığı tespit edilmiştir.
Boumediene vd. (2014)	2004-2007	Jones Modeli	İşletmelerin UFRS'ye geçmeden önce kazanç yönetim uygulamaları derecesinin daha yüksek olduğu ortaya konmuştur.
Aygün ve Akçay (2015)	2009-2012	Düzeltilmiş Jones Modeli	Kâr yönetimi ile işletme büyüklüğü arasında pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir.
Kara ve Tuna (2018)	2013-2016	Düzeltilmiş Jones Modeli	İsteğe bağlı tahakkuklarla, denetim firması büyüklüğü ve aktif karlılık oranı arasında negatif ilişki bulunurken, denetim zorluğu ile pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.
Temiz ve İpci (2018)	2006-2014	Düzeltilmiş Jones Modeli	Kârı arttırıcı kâr yönetim uygulamaları yapan işletmelerin, beklenenden yüksek seviyede yatırım yaptıkları, kâr azaltıcı uygulamalarda bulunan işletmelerin ise beklenenden daha düşük yatırım yaptıkları tespit edilmiştir.
Kara vd. (2019)	2014-2017	Beneish Modeli	Tepe Yöneticiliği İkilemi, Yönetim Kurulu Üye Sayısı, Bağımsız Denetçi Görüşü ve Ortaklık Yapısındaki Yabancı Yatırımcı Yüzdesi gibi değişkenlerin, şirketlerde manipülasyona açık değişkenler olduğu tespit edilmiştir.
Bulmuş (2019)	1996-2016	Düzeltilmiş Jones Modeli	TMS/TFRS sonrası dönemde kâr yönetimi uygulamalarının azalmadığı tespit edilmiştir.
Köse vd. (2020)	2005-2014	Düzeltilmiş Jones Modeli	İsteğe bağlı tahakkukların değerinde anlamlı düzeyde bir azalma ve dolayısıyla muhasebe kalitesinde genel bir artış olduğu tespit edilmiştir.
Tuan ve Borak (2020)	2010-2017	Düzeltilmiş Jones Modeli	İşletmeler tarafından kazanç yönetimi uygulamaları yapıldığına dair kanıtlar elde edilmiştir.
Akgemci ve Karapınar (2021)	2010-2018	Kothari Modeli	Zorunlu firma ve denetçi ile gönüllü denetçi rotasyonlarının kâr yönetimi uygulamaları üzerinde önemli bir etkisinin bulunmadığı tespit edilmiştir.
Horton vd. (2021)	2006-2012	Düzeltilmiş Dechow ve Dichev Modeli	Zorunlu denetçi rotasyonu sonrasında tahakkukların azaldığı denetim kalitesinin arttığına dair bulgular elde edilmiştir.
Dalkılıç vd. (2021)	2005-2017	Düzeltilmiş Jones Modeli	Tahakkuk esaslı muhasebe bilgi kalitesi göstergelerinin işletme performans göstergeleri üzerinde olumlu bir etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Yazar	Çalışma Periyodu	Çalışmanın Yöntemi	Bulgular
Kara ve Toraman (2021)	2015-2019	Beneish Modeli	Ekonomik kârlılık ve satış karlılığı oranlarının işletmelerde kazanç yönetimine açık değişkenler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Suadiye (2021)	2005-2016	Dechow ve Dichev, McNichols ve Kothari Modeli	BIST şirketlerinin tahakkuk kalitesinin düşük olduğu bundan dolayı kazanç kalitesinin de düşük olduğu tespit edilmiştir.
Bezirgân ve Sakarya (2022)	2010-2020	Tahakkuk Kalitesi Modeli	Türkiye'deki bankacılık sektörünün tahakkuk kalitesi açısından değişkenlik gösterdiği bulunmuştur.

3.1.2. Değer İlgisi Yaklaşımında Kullanılan Modeller

İşletmelerin sermaye piyasalarına açılmalarının sebebi işletmenin hisse senetlerine yatırım yapmayı düşünen potansiyel yatırımcıları ikna ederek işletmenin hisse senetlerine olan talebi artırmak ve hisse senetlerinin değerini yükseltmektir. İşletme bu şekilde hareket ederek piyasa değerini artırarak gelecekte yapılacak yatırımları için kaynak sağlayabilmektedir. İşletmelerin bu durumu sağlayabilmesi için kaliteli raporlamaya ve güvenilir muhasebe verilerine ihtiyacı vardır (Karabayır, 2019, s. 119).

Fon yöneticileri, yatırımcılardan topladıkları fonları yönetirken, yatırım yapmayı düşündükleri hisse senetleriyle ilgili olarak işletmelerin muhasebe birimi tarafından yayımlanan finansal raporlarından ve çeşitli muhasebe verilerinden yararlanmaktadırlar. Bu sebeple yatırım sürecinde finansal analizlerin yanı sıra muhasebe verileri de oldukça önem taşımaktadır (Bekci, 2012, s. 1).

Literatürde değer ilgisiyle ilgili olarak genel bir tanım yapılmasa da kavram olarak değer ilgisi hisse senetleri getirileri veya fiyatlarının muhasebe verilerince ifade edilebilirliği olarak açıklanabilir (Ertuğrul, 2018, s. 9). Başka bir ifade ile değer ilgisi muhasebe bilgileri ile piyasa değeri veya hisse senedi getirisi arasındaki uzun dönemli bir istatistiksel ilişki olarak da tanımlanabilir (Francis ve Schipper, 1999, s. 326).

Muhasebe verilerinin, hisse senetlerinin getirilerini veya fiyatlarını tespitinde etkili olduğu varsayımı ile yola çıkan Ball ve Brown (1968), muhasebe verileri ile hisse senedi fiyatlarıyla ilişkilendirerek özkaynakların piyasa değerinin belirlenmesinde finansal raporların faydalı olduğunu araştıran ilk çalışmadır. Ball ve Brown (1968) tarafından kullanılan modelin denklemi aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır;

$$P_{it} = \beta_0 + \beta_1 NI_{it} + \varepsilon_{it} \quad (9)$$

P_{it} : Hisse senedinin t zamandaki piyasa değeri

NI_{it} : İşletmenin t mali yıl sonundaki hisse başına net kârı

ε_{it} : Hata terimi

Ball ve Brown (1968) yaptığı çalışma sonrası, birçok araştırmacı, Beaver (1968), Beaver vd. (1980), Beaver (1998), Easton ve Harris, (1991), Ohlson (1995), Kothari ve Zimmerman (1995), Ohlson (1999), Barth vd. (2001) ve Beisland (2009), dünya çapında çeşitli borsalarda ve genellikle gelişmiş ekonomiler de muhasebe verilerinin hisse senetlerine yasıma derecesini araştırmıştır.

Muhasebe verilerinin hisse senetlerinin fiyatına yansıma derecesini ölçen çalışmalarda temel alınan ve en çok kullanılan model ise Ohlson (1995) tarafından ileri sürülen Ball ve Brown (1968) modelinin geliştirilmiş hali olan düzeltilmiş Ohlson (1995) modelidir. Ball ve Brown (1968)'dan farklı olarak Ohlson (1995) modele özsermaye defter değerini de eklemiştir. Model Eşitlik 10'daki gibi hesaplanmaktadır.

$$P_{it} = \beta_0 + \beta_1 BV_{it} + \beta_2 NI_{it} + \varepsilon_{it} \quad (10)$$

P_{it} : Hisse senedinin t zamandaki piyasa değeri

BV_{it} : İşletmenin t mali yıl sonundaki hisse başına özsermaye defter değeri

NI_{it} : İşletmenin t mali yıl sonundaki hisse başına net kârı

ε_{it} : Hata terimi

Eşitlik 10'da gösterilen modelde, muhasebe verilerinin hisse senetlerine yansıma derecesi modelden elde edilecek olan “ R^2 ” değerine göre yorumlanmaktadır. “ R^2 ” değeri ne kadar yüksekse muhasebe verilerinin hisse senetlerinin fiyatlarına yansıma derecesi de o kadar yüksektir. Aynı zamanda bu durum finansal raporlama kalitesinin ve muhasebe verilerinin bilgilendiriciliğinin de aynı oranda yüksek olduğu göstermektedir (Karabayır, 2019, s. 121).

Değer ilgisi kavram olarak ilk defa Amir vd. (1993) tarafından yapılan çalışmada kullanılsa da literatürde muhasebe rakamları ile hisse senetlerinin göstergeleri ile ilgili olup olmadığını inceleyen ve değer ilgisinin değişimi üzerine odaklanmış birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Değer İlgisi ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Yazar	Çalışma Periyodu	Örneklem	Metodoloji	Bulgular
Ball ve Brown (1968)	1946-1966	ABD 261 İşletme	Regresyon Analizi	Yatırımcıların yatırım kararlarının hisse senetlerinin fiyatlarına yansıdığı tespit edilmiştir.
Easton ve Harris (1991)	1969-1986	ABD 2.947 İşletme	Panel Regresyon	Muhasebe kâr düzeyi ve kârdaki değişimin hisse senetlerinin değerlemesinde rol oynadığı tespit edilmiştir.
Amir vd. (1993)	1981-1991	20 Ülkeden 101 Firma	Regresyon Analizi	Uyumlaştırma sonrası değer ilgisinin öncesine göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.
Collins vd. (1997)	1953-1993	NYSE, AMEX ve NASDAQ'a kayıtlı 181 Firma	Panel Regresyon Analizi	Kazançların ve defter değerlerinin değer ilgisinin incelenen dönemlerde azalmadığı aksine biraz arttığı gerçeği tespit edilmiştir.
Francis ve Schipper (1999)	1952-1994	NYSE'ye kayıtlı 130 Firma	Panel Regresyon Analizi	Finansal raporların 1952-1994 döneminde değer ilgisinin bilanço ve karma modele göre arttığı, gelir tablosu modeline göre azaldığı bulunmuştur.
Dhaliwal vd. (1999)	1994-1995	1.142 işletme	Panel Regresyon Analizi	Kapsamlı gelirin açıklama gücü açısından net kârdan daha güçlü olduğuna dair net bir kanıt bulunamamıştır. Ayrıca net kârın hisse senetlerinin piyasa değeri ile daha güçlü ilişkili olduğun tespit edilmiştir.
Dontoh vd. (2004)	1983-2000	Compustat veri tabanına kayıtlı işletmeler	Panel Regresyon Analizi	İncelenen dönemlerde hisse senedi fiyatları ve muhasebe bilgileri arasındaki ilişkideki düşüş yaşandığı tespit edilmiştir.
Paananen ve Lin (2008)	2000-2006	Almanya 107 Şirket	Panel Regresyon Analizi	IAS dönemi için değer ilgisinin UFRS'ye göre daha yüksek seviyede olduğu tespit edilmiştir.
Karampinis ve Hevas (2009)	2003-2006	Yunanistan 85 İşletme	Panel Regresyon Analizi	Konsolide muhasebe rakamlarının konsolide olmayanlardan çok daha fazla değerle ilgili olduğu tespit edilmiştir.
Lenormand ve Touchais (2009)	2004	Fransa 160 İşletme	Regresyon Analizi	İncelenen iki standart değerle ilgilidir, ancak IAS/IFRS'nin daha fazla bilgi getirdiği tespit edilmiştir.
Perera ve Thrikawala (2010)	2006-2009	Sri Lanka 30 İşletme	Korelasyon Analizi	Muhasebe bilgileriyle piyasa fiyatları arasında değer ilişkisi bulunmuştur.

Yazar	Çalışma Periyodu	Örneklem	Metodoloji	Bulgular
Tsaklanganos ve Maggina (2011)	1997-2007	ATHEX'te işlem gören bütün Yunan Şirketleri	Regresyon Analizi	IAS/IFRS'nin hisse senedi fiyatları ve getirileri üzerinde hiçbir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.
Klimczak (2011)	2000-2008	Polonya 67 Şirket	Panel Regresyon Analizi	Şirketlerin UFRS'ye geçmeden önce daha yüksek değer ilgisi düzeyine sahip olduğu belirtilmiştir.
Takacs (2012)	2005-2010	Bükreş Borsası Şirketleri	Panel Regresyon Analizi	UFRS'nin benimsenmesinin, piyasa açısından muhasebe bilgileri üzerinde olumsuz bir etki yaptığı tespit edilmiştir.
Nafti vd. (2013)	2003-2007	Fransa 150 Şirket	Panel Regresyon Analizi	UFRS'nin uygulanmasının muhasebe rakamlarının bilgi içeriğini arttırdığı tespit edilmiştir.
Karğın (2013)	1998-2011	Türkiye İMKB'de işlem gören şirketler	Panel Regresyon Analizi	UFRS sonrası dönemde muhasebe bilgilerinin değer ilgisinin arttığını, kazançların değer ilgisinin ise iyileştiğini tespit etmiştir.
Kayalıdere (2013)	2005-2011	Türkiye İMKB Mali Sektör Firmaları	Panel Regresyon Analizi	Muhasebe bilgilerinin firmaların piyasa değerlerinin oluşumunda belirleyici faktörlerden biri olduğu ortaya konmuştur.
King'wara (2015)	1994-2003	Kenya 21 Şirket	Panel Regresyon Analizi	Sermayenin defter değerinin ve kazançların değer ilgisinin arttığını tespit edilmiştir.
Okafor vd. (2016)	2008-2013	Toronto Borsasındaki 454 Şirket	Panel Regresyon Analizi	UFRS öncesi döneme göre hisse senedi fiyat ve getirilerinin değer ilgisinde artış olduğu belirtilmiştir.
Güleç (2017)	2006-2014	BIST'ta faaliyet gösteren 153 İşletme	Panel Regresyon Analizi	Kazançların bütün işletme yaşam eğrisi evrelerinde daha yüksek değer ilişkisine sahip olduğu tespit edilmiştir.
Uwigbe vd. (2017)	2010-2013	Nijerya Borsasında İşlem gören 10 Şirket	Panel Regresyon Analizi	UFRS'nin benimsenmesiyle birlikte, muhasebe bilgilerinin değer ilgisinde bir iyileşme olduğunu buldu.
Aksu vd. (2017)	1992-2006	BIST 116 İşletme	Panel Regresyon Analizi	UFRS'nin zorunlu uygulaması net gelirin değer ilgisini arttırırken, defter değerinde ise azalışa neden olmuştur.

3.1.3. Kâr Uyumlaştırması ve Ölçüm Modelleri

Finansal bilgi kullanıcılarının çok iyi bildiği gibi, bir işletme için raporlanan net kâr tutarı, muhasebecinin kullandığı alternatif ölçüm kuralları arasından yaptığı seçimlerden etkilenebilir ve yöneticilere yaygın olarak atfedilen manipüle edici hedef, rapor edilen kârı uyumlaştırma arzusudur (Copeland, 1968, s. 101).

Kâr uyumlaştırması veya diğer bir ifadeyle kâr düzleştirmesi, normal bir kazanç serisindeki iniş çıkışları ortadan kaldırmak için tasarlanmış bir kazanç yönetimi biçimidir. Kârın, daha düşük olduğu dönemlerde kullanılmak üzere yüksek olduğu dönemlerde azaltılarak depolanması ve bunun için yapılan girişimlerdir (Mulford ve Comiskey, 2005, s. 26).

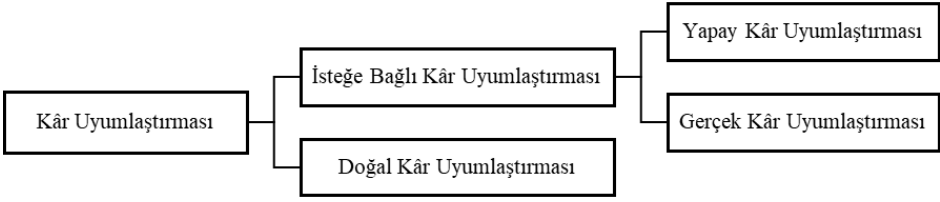
Başka bir tanımda ise kâr uyumlaştırması, işletme için normal olarak kabul edilen gelirlerin bazı dönemlerde meydana gelen volatilitelerini önlemek amacıyla bilinçli olarak kasıtlı bir şekilde hafifletilmesi veya yumuşatılması şeklinde ifade edilmiştir (Barnea vd. 1976, s. 111).

Beidleman (1973) ise kâr uyumlaştırmasını işletme yönetimi tarafından, sağlam muhasebe ve yönetim ilkeleri altında izin verilen ölçülerde kârlarındaki anormal değişiklikleri azaltmaya yönelik bir girişim olarak tanımlamaktadır.

Kâr uyumlaştırması, yöneticilerin karar alma yetkilerini sınırlı veya sınırsız bir şekilde kullanarak finansal raporlama ve işlemlerin yapılandırılması sırasında işletmenin performansı hakkında bilgi kullanıcılarını yanlış yönlendirmesi veya raporlanan muhasebe verilerine bağlı sonuçları etkilemek için finansal raporları ve muhasebe rakamlarını değiştirmeleri durumunda ortaya çıkar (Healy ve Wahlen, 1999, s. 368; Fields vd. 2001).

Yöneticiler tarafından çeşitli nedenlerle kâr uyumlaştırılmaktadır. Kâr uyumlaştırmasının temel amacı, daha yüksek düzeyde temettüleri destekleyebilen daha istikrarlı bir kazanç akışı yaratmaktır (Beidleman, 1973). Kâr uyumlaştırmasının potansiyel diğer bir hedefi de yönetim ve yatırımcıların tahmin yeteneğini artırmak, işletme için algılanan riski azaltmaktır (Herrmann ve Inoue, 1996).

Kâr uyumlaştırması yapay ve gerçek şekilde olmak üzere iki farklı biçimde yapılmaktadır. Yapay kâr uyumlaştırması tahakkuklar üzerinden gerçekleştirilirken, gerçek kâr uyumlaştırması ise çeşitli işlemlere başvurulmuş olarak gerçekleştirilmektedir. Yöneticiler, aracılık ve bilgi asimetrisi maliyetlerini azaltmak için gerçek uyumlaştırma tekniklerini kullanırken, kâra sabit ve istikrarlı bir görünüm kazandırmak için yapay kâr uyumlaştırması uygulamalarını kullanılmaktadır (Huang vd., 2009, s. 224). Kâr uyumlaştırmasının sınıflandırılması Şekil 8'de sunulmuştur.

Şekil 8. Kâr Uyumlaştırmasının Sınıflandırılması

Kaynak: Eckel, 1981, s. 29.

Finansal raporlamanın kalitesi arttıkça, işletmelerin kamuya açıkladığı bilgilerde de artış meydana gelir ve yöneticiler ile yatırımcılar arasındaki bilgi asimetrisi azalır. Bu durum aynı zamanda, işletmelerin gerçek ekonomik durumlarıyla ve finansal raporlama kalitesiyle doğrudan ilgilidir. Güvenilir finansal bilgi, kaliteli finansal raporlama sayesinde yatırımcılara şeffaf bir şekilde iletilir ve yöneticilerin kâr uyumlaştırması yapmaları için motivasyonlarını azalır (Karabayır, 2019, s. 111).

Hepworth (1953) “Smoothing Periodic Income” adlı çalışmasında kâr uyumlaştırması ile ilgili ilk hipotezi ortaya atmıştır. Çalışmada birbirini izleyen hesap dönemlerinde net kârı belirlemek için uygulanabilecek bazı muhasebe tekniklerini incelenmiş, dönemsel net kâr dalgalanmalarını yumuşatma veya dengeleme olasılıklarına vurgu yapılmıştır (Hepworth, 1953, s. 32).

2005 yılında Avrupa Birliği ülkelerinde IFRS uygulamalarının zorunlu hale gelmesiyle birlikte, kâr uyumlaştırması faaliyetlerinin finansal raporları nasıl etkilediğini belirlemeye yönelik çeşitli araştırmacılar tarafından birçok çalışma yapılmış ve çalışma sayısı giderek artmaktadır (Köse, 2019, s. 69).

Barth (2006), “Accounting Quality: International Accounting Standards and US GAAP” adlı çalışmasında kâr uyumlaştırması faaliyetlerinin ölçülmesi için geliştirilen modellere, muhasebe kalitesini etkileyen faktörleri dahil ederek üç farklı ölçüm modeli geliştirmiştir. Modellerde kullanılan yöntem, aşağıda sunulmuştur (Barth, 2006, s. 15-17).

$$\Delta NI_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 SIZE_{it} + \alpha_2 GROWTH_{it} + \alpha_3 EISSUE_{it} + \alpha_4 LEV_{it} + \alpha_5 DISSUE_{it} + \alpha_6 TURN_{it} + \alpha_7 CF_{it} + \alpha_8 AUD_{it} + \varepsilon_{it} \quad (11)$$

$$\Delta CF_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 SIZE_{it} + \alpha_2 GROWTH_{it} + \alpha_3 EISSUE_{it} + \alpha_4 LEV_{it} + \alpha_5 DISSUE_{it} + \alpha_6 TURN_{it} + \alpha_7 CF_{it} + \alpha_8 AUD_{it} + \varepsilon_{it} \quad (12)$$

$$CF_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 SIZE_{it} + \alpha_2 GROWTH_{it} + \alpha_3 EISSUE_{it} + \alpha_4 LEV_{it} + \alpha_5 DISSUE_{it} + \alpha_6 TURN_{it} + \alpha_7 AUD_{it} + \varepsilon_{it} \quad (13)$$

$$ACC_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 SIZE_{it} + \alpha_2 GROWTH_{it} + \alpha_3 EISSUE_{it} + \alpha_4 LEV_{it} + \alpha_5 DISSUE_{it} + \alpha_6 TURN_{it} + \alpha_7 AUD_{it} + \varepsilon_{it} \quad (14)$$

- ΔNI : Net kârdaki değişim,
- ΔCF : Faaliyet nakit akışlarındaki değişim,
- ACC : Toplam Tahakkuklar,
- $SIZE$: İşletmenin piyasa değerinin doğal logaritması,
- $GROWTH$: Net satışlarında t-1 yılına göre meydana gelen yüzde değişimi,
- $EISSUE$: İşletmenin sermayesinde t-1 yılına göre meydana gelen yüzde değişimi,
- LEV : Toplam borçların özkaynaklara oranı,
- $DISSUE$: Toplam yükümlülüklerde t-1 yılına göre meydana gelen yüzde değişim,
- $TURN$: Net satışların toplam aktiflere oranı,
- CF : Faaliyet nakit akışlarının t yılı sonundaki toplam aktiflere oranı,
- AUD : Denetim firması PwC, KPMG, Arthur Andersen, Ernst & Young ve Deloitte ise bir, değilse sıfır değerini alan kukla değişkeni ifade eder.

Literatürde kâr uyumlaştırması ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır; Gagnon (1967), Archibald (1967), Copeland ve Licastro (1968), Barefield ve Comiskey (1972), Lev ve Kunitzky (1974), Imhoff (1977), Eckel (1981), Amihud vd. (1983), Ma (1988), Ashari vd. (1994), Godfrey ve Jones (1999). Literatürde yapılan kâr uyumlaştırmasına yönelik güncel çalışmalara Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5. Kâr Uyumlaştırması ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Yazar	Çalışma Periyodu	Örneklem	Metodoloji	Bulgular
Mande vd. (2000)	1987-1994	Japonya 123 İşletme	Panel Regresyon Analizi	Genişleme yıllarında daha da artan bir şekilde kâr uyumlaştırması yapıldığına dair bulgular elde edilmiştir.
Leuz vd. (2003)	1990-1999	31 Ülke 70955 İşletme	Panel Çoklu Regresyon Analizi	Kâr uyumlaştırmasının, yatırımcı koruması yüksek olan ülkelerde daha az uygulandığı sonucuna ulaşılmıştır.
Lang vd. (2003)	1990-2001	ABD’de İşlem Gören Yabancı İşletmeler	Panel Regresyon Analizi	Amerika’da işlem gören yabancı işletmeler, ABD’de işlem görmeyen işletmelere göre daha az kâr uyumlaştırması yapmaktadır.
Ball ve Shivakumar (2005)	1999-2000	1.475 Halka Açık ve 54.778 Özel Şirket	Panel Regresyon Analizi	Halka açık olmayan şirketlerin zararlarını zamansız muhasebeleştirdikleri tespit edilmiştir.
Koh (2005)	1993-1997	72 Avusturya İşletmesi	Lojistik Regresyon Modeli	Kâr raporlayan işletmelerde kurumsal sahipliğin kâr uyumlaştırmasını artırdığı ancak zarar eden işletmelerde bir etkisinin olmadığı bulunmuştur.
Christensen vd. (2007)	1993-2006	310 Almanya Firması	Panel Regresyon Analizi	İşletmelerin UFRS’yi gönüllü olarak uygulaması, kâr uyumlaştırması ile ilişkilendirilmiştir
Chen vd. (2010)	2000-2007	15 AB Üyesi Ülke Halka Açık Şirketleri	Panel Regresyon Analizi	UFRS sonrası dönemlerde şirketlerin daha fazla kâr uyumlaştırması yaptığı tespit edilmiştir.
Yang vd. (2010)	1999-2006	Şanghai ve Shenzhen Borsası 1353 Şirket	Logit Analizi	Devlet sahipliği yüksek olan işletmelerin kâr uyumlaştırması yapma olasılıklarının daha fazla olduğu tespit edilmiştir.
Ahmed vd. (2013)	2005	20 Ülke 1600’den Fazla Firma	Panel Regresyon Analizi	UFRS’yi benimseyen ülkelerdeki firmalar için kâr uyumlaştırmasında artışın olduğuna dair kanıtlar elde edilmiştir.
Suyono (2018)	2012-2016	Endonezya Borsası 112 İşletme	EKK Yöntemi	Kâr uyumlaştırmasının tüketim malları sektörü dışındaki sektörlerde etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.
Parlakkaya ve İrdiren Melik (2019)	2010-2017	BIST 100’e 30 Büyük İşletme	Korelasyon Analizi	İşletmelerin birçoğu yüksek kâr düzeyleştiriminin kanıtı olan negatif korelasyona sahip olduğu tespit edilmiştir.
Kuang (2021)	1982-2014	3508 İşletme	Panel Regresyon Analizi	Yöneticilerin gerçek kazançları gizlemek amacıyla kâr uyumlaştırmasına başvurduğu tespit edilmiştir.
Öztürkçü Akçay vd. (2022)	2012-2020	BIST’ta İşlem Gören 199 Şirket	Lojistik Regresyon Yöntemi	Yabancı sahiplik oranının kâr uyumlaştırması üzerinde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olduğu bulunmuştur.
Allayannis ve Simko (2022)	1988-2018	5854 İşletme	Panel Regresyon Analizi	İsteğe bağlı kâr uyumlaştırması ve firmaların borç maliyetleriyle, Tobin Q’su arasında güçlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

2. BÖLÜM

FİNANSAL KRİZLERİN FİNANSAL RAPORLAMA KALİTESİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

1. ARAŞTIRMANIN DİZAYNI

Finansal krizlerin, işletmelerin finansal raporlama kalitesine etkisinin araştırıldığı bu çalışmada panel verilerden yararlanılmıştır. Panel veri analizleri ilk olarak iktisadi araştırmalar için kullanılsa da zaman içerisinde muhasebe ve finans araştırmalarında sıklıkla kullanılır hale gelmiştir. Bu çalışmanın ampirik analiz aşamasında da panel veri analizlerinden yararlanılmıştır.

Çalışmanın bundan sonraki aşamasında öncelikle literatürde yer alan çalışmalara yer verilecek olup, ardından araştırmanın amacına, veri setine, değişkenlerine ve kısıtlarına ilişkin bilgiler verilecektir. Daha sonra araştırmanın yöntemi, kurulan modeller ve test edilen hipotezler açıklanarak, son aşamada ise ampirik analizler ile elde edilen bulgular detaylı incelenerek yorumlanacaktır.

1.1. Literatür Araştırması

Finansal raporlama kalitesine ilişkin literatür incelendiğinde finansal raporlama kalitesinin çeşitli yöntemlerle pek çok yazar tarafından birçok ülke ve borsada araştırıldığı görülmektedir. Özellikle TMS/TFRS'ye geçişle birlikte popülaritesi artan finansal raporlama kalitesi, günümüzde hala güncelliğini korumaktadır. Tablo 6'da Finansal raporlama kalitesi üzerine yapılmış çalışmaların özeti sunulmuştur.

Tablo 6. Finansal Raporlama Kalitesine İlişkin Literatür Araştırması

Yazar	Çalışma Periyodu	Örneklem	Kalite Ölçüm Yöntemi	Bulgular
Verdi (2006)	1980-2003	38.062 Firma yılı	Dechow ve Dichev Modeli	Finansal raporlama kalitesinin firma eksik yatırımı ve firma fazla yatırımı ile negatif ilişkili olduğu tespit edilmiştir.
Rich (2009)	2003-2005	S&P kayıtlı 1.500 Firma	Düzeltilmiş Jones, Dechow ve Dichev Modeli	Bir muhasebe uzmanının denetim komitesine atanmasının, ortalama finansal raporlama kalitesini artırmadığı tespit edilmiştir.
Beest vd. (2009)	2005-2007	ABD, İngiltere ve Hollanda'da İşlem Gören 111 Şirket	Kendi geliştirdikleri ölçüm aracı	Çalışmada kullanılmak amacıyla geliştirilen bileşik ölçüm aracının finansal raporların kalitesini değerlendirmek için geçerli bir yaklaşım olduğu tespit edilmiştir.
Biddle vd. (2009)	1993-2005	34.791 Firma Yılı	Düzeltilmiş Dechow ve Dichev Modeli	Yüksek finansal raporlama kalitesine sahip işletmelerin öngörülen yatırım seviyelerinden daha az saptığı ve makroekonomik koşullara daha az duyarlılık gösterdiği tespit edilmiştir.
Klai ve Omri (2011)	1997-2007	Tunus Borsası Şirketleri	McNichols Modeli	Kurumsal yönetim uygulamalarının Tunus şirketlerinin finansal raporlama kalitesini etkilediği tespit edilmiştir.
Choi ve Pae (2011)	1998-2008	KOSPI ve KOSDAQ'a Kayıtlı 242 Şirket	Jones ve Kothari Modeli	Daha yüksek düzeyde etik bağlılığa sahip şirketlerin, daha düşük düzeyde etik bağlılığa sahip şirketlere göre daha kaliteli finansal raporlama yaptığı ortaya konmuştur.
Tariverdi vd. (2012)	2001-2010	Tahran Borsası 70 Şirket	Kaznic ve Düzeltilmiş Jones modeli	Tahakkuk yoluyla kazanç yönetiminin finansal raporlamanın kalitesini düşürdüğü belirtilmiştir.
Cao vd. (2012)	1995-2009	Fortune 1.000 Şirketleri	Dechow ve Dichev Modeli	Daha yüksek itibara sahip şirketlerin daha kaliteli finansal raporlar ürettiği belirlenmiştir.
Hashim (2012)	1998-2006	Malezya Borsası 592 Şirket	Dechow ve Dichev Modeli	Finansal raporlama kalitesinin kültürel açıdan özgür olamayacağını ve büyük ölçüde hükümet politikalarından etkilendiği ortaya konmuştur.
Hope vd. (2013)	2001-2009	ABD 99.178 Firma	Kothari Modeli, Dechow ve Dichev Modeli	Genel olarak kamu firmaların daha yüksek finansal raporlama kalitesine sahip olduğu ve daha muhafazakâr oldukları tespit edilmiştir.
Yoo vd. (2013)	2001-2011	Kore Menkul Kıymetler Borsası 150 Firma	Dechow ve Dichev Modeli, McNichols Modeli	Yüksek kaliteli finansal raporlamaya sahip firmaların, daha kârlı satın almalar yaptığı ve bilgi ortamları zayıf olan firmalarda finansal raporlama kalitesinin öneminin arttığı tespit edilmiştir.

Yazar	Çalışma Periyodu	Örneklem	Kalite Ölçüm Yöntemi	Bulgular
Kim vd. (2014)	2002-2005	S&P Kayıtlı 806 Firma	Jones, Dechow ve Dichev, Kothari, Ball ve Shivakumar Modelleri	Zorunlu denetim reformlarından doğrudan etkilenen firmaların mevcutta uyumlu olan firmalara göre finansal raporlama kalitelerinde daha büyük bir artış yaşandığı tespit edilmiştir.
Honu ve Gajevszky (2014)	2008-2012	Bükreş Borsası 6 Havacılık Şirketi	Düzeltilmiş Jones Modeli	Havacılık endüstrisinde faaliyet gösteren Rumen kuruluşların belirli kurumsal yönetim özellikleri ile finansal raporlama kalitesi arasında önemli bir ilişki olmadığı ortaya konmuştur.
Lin vd. (2014)	2005-2009	Birleşik Krallık 30 Sektör 4.271 Firma Yılı	Jones Modeli ve Düzeltilmiş Jones Modeli	Yüksek kaliteli finansal bilgi sunan firmaların krizden daha az olumsuz etkilendiklerine dair kanıtlar elde edilmiştir.
Bakhshi Jozam ve Shafii (2015)	2006-2012	Tahran Borsası 153 Şirket	Dechow Modeli	Finansal raporlama kalitesinin borsada işlem gören şirketlerin, Tahran borsasındaki yatırımları üzerinde etkisi olduğu belirlenmiştir.
Shroff (2015)	2003-2014	Çeşitli Ülkelerdeki 111 Firma	Jones Modeli, Dechow ve Dichev Modeli	Raporlama kalitesindeki iyileştirmelerin, bir şirketin finansman ve yatırım davranışları üzerinde ölçülebilir bir etkisi olmayabileceği yönünde sonuçlar bulunmuştur.
Tang vd. (2016)	2000-2014	38 Ülke Hisse Senedi Piyasasında İşlem Gören Şirketler	Finansal Raporlama Kalite Endeksi	Araştırmada kullanılan kalite ölçüsünün yenilikçi ve uygun olduğu ayrıca ülke düzeyinde finansal raporlama kalitesiyle ilgilenen araştırmacılar için yararlı olacağı belirtilmiştir.
Öğücü Şen (2017)	2008-2013	BIST100 94 Şirket	Düzeltilmiş Jones Modeli	İncelenen dönemde şirket büyüklüğü arttıkça finansal raporlama kalitesi arttığı tespit edilmiştir.
Cengiz ve Tosunoğlu (2017)	2001-2008	BIST İmalat Sektörü 50 Şirket	Ohlson Modeli	UFRS'ye geçişle birlikte finansal raporlama kalitesinin arttığı söylenebilir.
Jerubet vd. (2017)	2014	Nairobi Borsasında İşlem Gören 46 Firma	Kothari Modeli, Dechow ve Dichev Modeli	Denetim komitesi büyüklüğündeki artışın finansal raporlama kalitesini artırdığı bulunmuştur.
Aifuwa ve Embele (2019)	2013-2017	Nijerya Menkul Kıymetler Borsası 43 İmalat Firması	Kothari Modeli, Dechow ve Dichev Modeli	Yönetim kurulu özelliklerinin finansal raporlama kalitesini kısmen etkilediği sonucuna varılmıştır.
Acar (2020)	2003-2018	Türk Bankacılık Sistemi 22 Banka	Kanagaretnam Modeli	Denetim kalitesinin finansal raporlama kalitesi üzerinde anlamlı pozitif bir etkisi tespit edilmiştir.

Yazar	Çalışma Periyodu	Örneklem	Kalite Ölçüm Yöntemi	Bulgular
Almehairi vd. (2021)	2015-2018	Dubai Piyasasına Kayıtlı 20 Şirket	Nice Index	UFRS'nin benimsenmesi finansal raporlamanın kalitesini yıldan yıla arttırdığına yönelik kanıtlar elde edilmiştir.
Akgemici ve Karapınar (2021)	2010-2018	Türkiye İmalat Sektörü 112 Firma	Kothari Modeli	Zorunlu rotasyon uygulamalarının finansal raporlamanın kalitesi üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.
Masud (2022)	2015-2020	Dakka Menkul Kıymetler Borsasına Kayıtlı 10 Şirket	Düzeltilmiş Jones Modeli	Firma büyüklüğü, firma yaşı, yabancı mülkiyet ve kaldıraçın finansal raporlama kalitesini pozitif olarak önemli ölçüde etkilerken, büyüme ve yönetim kurulu bağımsızlığının ise negatif olarak etkili olduğu bulunmuştur.

Yukarıdaki Tablo 6'da sunulan literatür özeti incelendiğinde finansal raporlama kalitesinin genel olarak tahakkuk kalitesi üzerinden pek çok kez araştırıldığı görülmektedir. Öte yandan bu araştırmanın konusunu oluşturan finansal krizler ve finansal raporlama kalitesi arasındaki ilişkiyi araştıran çalışma sayısı, finansal raporlama kalitesi üzerine yapılan araştırmalara göre nispeten daha az ve sınırlıdır. Aşağıda bu çalışmalara ilişkin literatür, incelenen krizler özelinde sunulmuştur.

Graham vd. (2000), çalışmalarını 1997 Asya finansal krizi ile değer ilgisi üzerine gerçekleştirmiştir. Tayland'da çeşitli sektörlerdeki 437 firmanın 1992Ç1-1998Ç1 dönemleri arası verileri kullanılarak yapılan çalışmada elde edilen bulgular, kriz nedeniyle yapılan devalüasyonun ardından Tayland defter değerlerinin ve kazançların değer ilgi düzeyinde bir düşüş olduğunu yönündedir.

Asya krizi üzerine yapılan diğer bir çalışmada ise Davis-Friday vd. (2006), kriz döneminde dört Asya ülkesi Endonezya, Güney Kore, Malezya ve Tayland'da kazançların ve defter değerinin değer ilgisini incelemiştir. Çalışmanın örneklemini 1996 ve 1997 yılları arası 1.035 firmadan oluşmaktadır. Bu firmaların 158'i Endonezya'dan, 217'si Kore'den, 271'i Malezya'dan ve 389'u Tayland'dan seçilmiştir. Çalışmanın sonuçları, Asya finansal krizi sırasında Endonezya ve Tayland'da kazançların değer ilgisinin önemli derecede azaldığını, defter değerinin, değer ilgisinin ise arttığını göstermektedir. Öte yandan kriz sırasında Malezya'da, kazançlar ve defter değerinin, değer ilgisi azalırken, Kore'de ise defter değeri ve kazançların değer ilgisi önemli derecede etkilenmediği tespit edilmiştir.

Asya krizi üzerine yapılan bir başka çalışmada ise Choi vd. (2011), Asya finansal krizi etrafında rapor edilen kazançların ve bileşenlerinin bilgi değerlerinin

değişip değişmediğini veya nasıl değiştiğini araştırmıştır. Araştırmanın örneklemini Hong Kong, Endonezya, Japonya, Kore, Malezya, Filipinler, Singapur, Tayvan ve Tayland olmak üzere dokuz Asya ülkesi firmaları ve 1995-2000 dönemi verilerinden oluşmaktadır. Elde edilen bulgulara göre krizin, isteğe bağlı tahakkukların değer ilgisinde önemli bir düşüşe yol açtığı tespit edilmiştir. Ancak işletme nakit akışları ve isteğe bağlı olmayan tahakkuklar yanı sıra isteğe bağlı olmayan kazanç bileşenlerinin de değer ilgisi üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca kriz sırasında isteğe bağlı tahakkukların değer ilgisindeki azalmanın, kurumları zayıf olan ülkelerdeki firmalar için, kurumları güçlü olan ülkelere göre daha şiddetli olduğu belirtilmiştir.

2008’de yaşanan küresel krizin finansal raporlar üzerindeki etkilerini araştıran ilk çalışmalardan Devalle (2012), Avrupa borsasında işlem gören 145 şirketin 2006-2009 verilerini kullanarak krizin değer ilgisi üzerindeki etkisini araştırmış ve finansal krizin değer ilgisi üzerinde olumlu bir etkisi olduğu yönünde kanıtlar elde etmiştir.

Iatridis ve Dimitras (2013), 2008 finansal krizinin kâr yönetimine ve değer ilgisine etkilerini Portekiz, İrlanda, İtalyan, Yunan ve İspanyol borsalarına kayıtlı şirketler üzerinden 2005-2011 yılları verilerini kullanarak analiz etmiştir. Elde edilen bulgular Portekiz, İtalya ve Yunanistan’ın kâr yönetimine daha fazla katılma eğiliminde olduklarını gösterirken, İrlanda’nın kâr yönetimi yaptığına yönelik kanıtların yetersiz olduğu, İspanya’ya ilişkin bulguların ise çelişkili olduğu yönündedir. Ayrıca Portekiz ve Yunan şirketleri tarafından rapor edilen finansal rakamların kriz öncesi daha kaliteli olduğu tespit edilirken, İrlanda, İtalya ve İspanyol şirketlerinin ise kriz sırasında daha kaliteli finansal rakamlar rapor ettiği tespit edilmiştir.

2008 finansal krizine ve kâr yönetimine odaklanan bir diğer çalışmada ise Filip ve Raffournier (2014), 16 Avrupa ülkesinde bulunan 3.357 firmanın 2006-2009 yılları verilerini kullanarak kâr yönetimi düzeyini araştırmış ve kriz yıllarında kâr yönetiminin büyük ölçüde azaldığı tespit etmiştir. Ayrıca bu sonuçlar analize dahil edilen 16 ülkenin çoğunda doğrulanmıştır.

Silva vd. (2014), ekonomik krizler sırasında Brezilya sermaye piyasasında işlem gören 445 şirketin kazanç yönetimi uygulamalarını kullanma eğiliminde olup olmadığını 1997-2009 tarihleri arası için araştırmıştır. Analiz sonuçlarına göre Brezilya’da borsaya kote şirketlere ilişkin kazanç yönetimi uygulamaları ile ekonomik kriz arasında önemli bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Belesis vd. (2016), tarafından yapılan çalışma da ise 2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde meydana gelen finansal krizin şirketlerin finansal raporlarına etkisini değer ilgisi üzerinden incelenmiştir. S&P-500 Endeksi'ni oluşturan şirketlerin 2002-2014 dönemini verilerini örneklem olarak aldıkları çalışmanın sonuçları, krizin şirketlerin finansal durumlarına ilişkin belirsizliği artırdığı ve bundan dolayı krizden sonra finansal tabloların değer ilişkisinde bir düşüşe yol açtığı yönündedir.

Ebrahimi vd. (2017), finansal krizin finansal raporlama kalitesine etkisini Tahran Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören 90 firmanın 2002-2015 dönemi verilerini kullanarak araştırmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre finansal krizin kâr uyumlaştırması ve değer ilgisi üzerinde önemli olumsuz bir etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Shahbaz (2019), Pakistan Menkul Kıymetler Borsasına kayıtlı tekstil sektöründen 81 şirketin 2003-2015 tarihleri arası verilerini kullanarak küresel finansal krizin, değer ilgisi üzerindeki etkisini araştırmıştır. Elde edilen sonuçlara göre küresel krizin muhasebe verilerini etkilediği ve işletmelerin kazançlarında kriz sonrasında öneminde bir düşüş olduğu tespit edilmiştir.

2008 finansal krizi ve değer ilgisine odaklanan çalışmada Eugenio vd. (2019), 2008 küresel finansal krizi öncesi, sırası ve sonrasında muhasebe bilgilerinin değer ilişkisinin nasıl farklılaştığını belirlemek amacıyla 2000-2016 yılları arası Asya'da halka açık finansal olmayan firmaların verilerini kullanarak analiz etmiştir. Analiz sonuçlarına göre 2008 Küresel Finansal Krizi sırasında tüm bu finansal oranların önemsiz olduğu ve bundan dolayı muhasebe oranlarının kriz sırasında artan değer ilgisini kaybettiğini ayrıca krizden sonra hafif bir düşüşe nispi değer ilgisi düzeyinde artış olduğu belirtilmiştir.

Aralık 2019'da Çin'de ortaya çıkan COVID-19 doğrudan bir küresel finansal kriz olarak ifade edilmese de finansal piyasalar üzerinde yarattığı etkiler ve sonuçları açısından küresel anlamda kriz kadar etkili olmuştur. COVID-19'un ortaya çıkardığı etkileri araştıran çalışmalar salgının halen devam etmesi ve veri aralığının kısıtlı olması nedeniyle literatürde sınırlı düzeydedir. Aşağıda literatürde COVID-19 ve finansal raporlama kalitesi üzerine yapılan çalışmalar sunulmuştur.

Šušak (2020), 2015-2019 dönemi için Hırvatistan Zagreb Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören 58 şirketi dahil ettikleri çalışmalarında, olağanüstü pandemi koşulları sırasında düzenleyici çerçeve değişikliklerinin kazanç yönetimi ve finansal raporlama gecikmesi arasındaki ilişki üzerinde istatistiki

olarak anlamlı pozitif bir etkiye sahip olduğunu tespit etmiştir. Bu durum pandemi sırasında düzenleyici değişikliklerden sonra finansal raporlama gecikmelerinin kazanç yönetimi faaliyetlerine bağlanabileceğini göstermektedir.

Lassoued ve Khanchel (2021), COVID-19 pandemisinin kazanç yönetimi uygulamaları üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla 15 Avrupa ülkesinde listelenen 2.031 firmadan oluşan bir örneklem üzerine odaklanmıştır. Pandemi öncesi (2017Ç1-2019Ç4) ve pandemi dönemi (2020Ç1-2020Ç4) verilerinin analiz edildiği çalışmanın sonuçlarına göre örnekleme oluşturan firmaların pandemi döneminde önceki döneme göre kazançları yönetme eğiliminde oldukları ve COVID-19 salgını sırasında finansal raporların güvenilirliğinin azaldığı tespit edilmiştir.

He ve Jianqun (2021), COVID-19 salgını ile Çin borsasında işlem gören 2.029 firmanın kazanç yönetimi uygulamaları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışmanın bulgularına göre en ciddi şekilde pandemiden etkilenen bölgelerdeki firmalarda tahakkuk esaslı kazanç yönetiminde bir artış ve gerçek faaliyete dayalı kazanç yönetiminde önemli bir düşüş olduğu tespit edilmiştir.

Azizah (2021), çalışmasında Endonezya Menkul Kıymetler Borsası'nda listelenen 80 şirketlerin 2018, 2019, 2020 yılları ilk çeyrek verilerini kullanarak pandemi öncesi, sonrası ve pandemi sırası kazanç yönetimindeki farkları analiz etmiştir. Araştırmaya göre 2019 yılının ilk çeyreğinde ve 2020 yılının ilk çeyreğinde, başka bir ifade ile yani COVID-19 öncesi ve COVID-19 sonrası kazanç yönetiminde bir fark olduğu tespit edilirken, 2020'nin ilk çeyreği ile temsil edilen COVID-19 pandemisi sırasındaki kazanç yönetimi seviyesinin, COVID-19 öncesi döneme göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Pham vd. (2021) araştırmalarında pandemi döneminde Vietnam işletmelerinin finansal raporlama kalitesini vaka analizi yöntemiyle değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın sonuçları, COVID-19 pandemisinden güçlü bir şekilde etkilendikleri için Vietnam işletmelerinin finansal raporlama kalitesi tahmin değerinde bir düşüşe işaret etmektedir.

Hsu ve Yang (2022), COVID-19'un şirketlerin finansal raporlama kalitesini etkileyip etkilemediğini analiz etmişlerdir. Birleşik Krallık'ta işlem gören şirketlere odaklanılan çalışmada 2018-2020 tarihi verileri kullanılmış ve Birleşik Krallık'ta şirketlerin finansal raporlama kalitesinin pandemi sırasında daha düşük olduğunu tespit edilmiştir. Ayrıca şirketlerin pandemi sırasında gerçek faaliyetler yoluyla daha fazla kazanç yönetimine girdikleri tespit edilmiştir.

Akgemci ve Aydıngülü Sakalsız (2022), araştırmalarında COVID-19 pandemisinin kâr yönetimi uygulamaları üzerindeki etkisini tespit edebilmek amacıyla BIST'e kayıtlı 9 farklı sektörde faaliyet gösteren 167 şirketin 2019-2020 pandemi öncesi ve pandemi süreci dönemlerine ait verilerini kullanarak analiz etmiştir. Elde edilen sonuçlara göre pandemi öncesi dönemde kârı azaltmaya yönelik kâr yönetimi uygulamalarına başvuran şirketlerin, pandemi döneminde ise kârı azaltmaya yönelik olarak gerçekleştirdikleri kâr yönetimi uygulamalarında bir azalma olduğu tespit edilmiştir.

Liu ve Sun (2022), COVID-19 pandemisinin ABD'de kazanç yönetimini ve kazançların değer ilişkisini etkileyip etkilemediğini Standart Endüstri Sınıflandırması (SIC)'e göre seçtikleri 2.424 firma üzerinden incelemiştir. Elde edilen bulgular 2019'dan 2020'ye kadar isteğe bağlı tahakkuklarda önemli bir düşüş olması, daha fazla gelir düşürücü kazanç yönetimi yapan firmaların pandemi yılında kazanç raporlamada büyük bir finansal kayıp yaşadığını göstermektedir. Ayrıca pandeminin kazançların değer ilgisini bozduğu düşüncesiyle tutarlı olarak 2020'de 2019'a göre daha düşüktür.

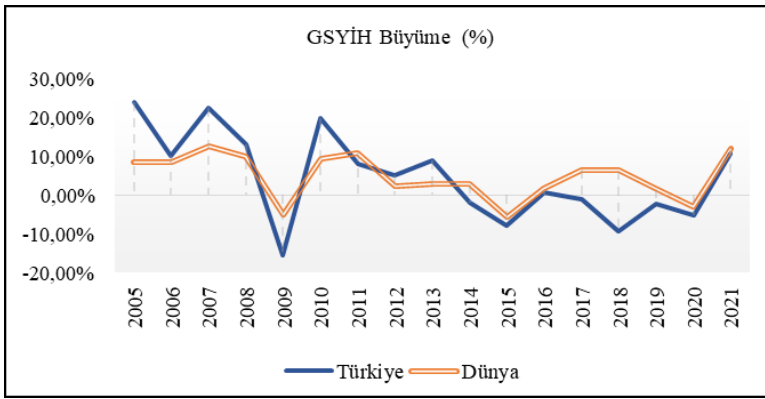
1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı Türkiye'nin 2005 yılında zorunlu olarak uygulamaya geçtiği Uluslararası Finansal Raporlama Standartları sonrası yaşanan 2008 finansal krizi ve COVID-19 pandemisinin işletmelerin finansal raporlama kalitesini etkileyip etkilemediğini, Borsa İstanbul Sınai (BIST-Sınai) endeksinde işlem gören 92 şirketin 2005-2021 tarihleri arası verileri kullanılarak panel regresyon analizleri ile araştırmaktır. Bir başka ifade ile araştırmada finansal krizlerin, finansal raporlama kalitesine olan etkileri ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu etkilerin keşfedilmesi, finansal rapor kullanıcıları açısından oldukça önemlidir ve çalışma sonuçlarının kullanıcıların karar verme süreçlerine destek olması beklenmektedir.

1.3. Örneklem Seçimi ve Veri Seti

Çalışmanın ana kütesini BIST-Sınai endeksinde işlem gören tüm şirketler oluşturmaktadır. Yapılan analizlerin tutarlılığı açısından 2005-2021 yılları arasında BIST-Sınai kesintisiz olarak işlem gören ve verilerine sağlıklı bir şekilde ulaşılabilen şirketler tercih edilmiştir. Ayrıca, isteğe bağlı tahakkukların her yıl ve Standart Endüstriyel Sınıflandırma (SIC) koduna göre sektör bazlı tahmin edilmesi ve SIC gözlem sayısı en az 5 ($n > 5$) gerekli olduğu için, bu şartı herhangi bir yıl için sağlamayan, gözlem sayısı 5'den küçük olan sektörler analiz dışı bırakılmıştır. Araştırmada şirketlere ait finansal tablo verileri Datastream ve şirketlerin kendi web adreslerinden elde edilmiştir.

Çalışmada, 2008 kriz öncesi dönem olarak Türkiye’de TMS/IFRS’ye geçiş sonrası olan 2005-2007 aralığı alınırken, kriz dönemi olarak 2008-2009 aralığı alınmıştır. 2008 finansal krizi sonrası ve COVID-19 pandemi öncesi olarak 2009-2019 aralığı belirlenirken, COVID-19 dönemi olarak ise 2020-2021 aralığı belirlenmiştir. Kriz ve COVID-19 dönemlerin seçilmesinde aşağıdaki Şekil 9’da sunulan dünyada ve Türkiye’de ilgili yıllarda yaşanan milli gelir (GSYİH)’deki büyüme oranlarında yaşanan önemli düşüşler etkili olmuştur. Ayrıca 2004 yılında yürürlüğe giren mali tablolarla enflasyon düzeltmesi kanunu ve ardından Türkiye’nin 2005 yılından itibaren TMS/IFRS’yi zorunlu bir şekilde uygulamaya başlaması nedeniyle araştırmanın başlangıç tarihi 2005 yılı olarak belirlenmiştir.

Şekil 9. 2005-2021 Milli Gelir Büyüme

Kaynak: World Bank, 2022

Yukarıda verilen analiz dönemlerinde bütün verilerine sağlıklı bir şekilde ulaşılamayan şirketler analizden çıkarılmış ve ana kütle temsil eden örneklemedeki şirket sayısı 92 olarak belirlenmiştir. Analizde kullanılan şirketlere ait sektörel dağılım Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Araştırmada Kullanılan Şirketlerin Sektörel Dağılımı

SIC	Sektör	Şirketler
20	Gıda, İçecek ve Tütün	17
22	Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri	11
26	Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri Basım	09
28	Kimya İlaç, Petrol Lastik ve Plastik Ürünler	11
32	Taş ve Toprağa Dayalı	16
33	Ana Metal Sanayi	13
37	Metal Eşya, Makine, Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Araçları	15
Toplam		92

1.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada 2005-2021 yılları arası Borsa İstanbul Sınai endeksine kayıtlı işletmelere ait finansal kalemler incelenerek 2008 finansal krizi (2008-2009), öncesi (2005-2007) ve sonrası (2010-2019), COVID-19 (2020-2021) dönemi ve COVID-19 öncesi (2010-2019), finansal raporlar, kalitesi açısından karşılaştırma yapılarak araştırılmıştır. Araştırmada oluşturulan veri seti 92 birimlik yatay kesit boyutuna, 17 dönemlik zaman boyutuna sahip toplam 1.564 veriden oluşmaktadır. Araştırmada analizler, panel regresyon yöntemi kullanılarak Stata ve Eviews istatistik programları aracılığıyla yapılmıştır.

1.4.1. Panel Veri Analizi

Gözlemler veya araştırmalar vasıtasıyla kaydedilen, rastgele olmayan olgular topluluğu veri olarak ifade edilmektedir. Veriler, işlenerek bilgiye dönüştürülünceye kadar çok az değeri olduğu veya hiç değeri olmadığı düşünülen ham gerçekler veya gözlemlerdir (Bocij, 2015, s. 6). Genellikle ampirik araştırmalarda ve ekonometrik analizlerde üç farklı veri tipi kullanılmaktadır (Yerdelen Tatoğlu, 2020, s. 1);

- Zaman Serisi Serileri,
- Yatay Kesit Veriler,
- Panel Verilerdir.

Bir olguyu incelerken sıklıkla gözlemlerin zaman sırasına göre alındığı bir veri seti ile karşılaşırız, zamana göre sıralanan bu gözlem dizisine zaman serisi denir. Bu serilere örnek olarak günlük hisse kapanış fiyatları, aylık enflasyon rakamları, üç aylık büyüme oranları ve yıllık finansal oranlar gibi bu tür veri kümeleri gösterilebilir (Wei, 2013, s. 1).

Zamanın belli bir noktasında hane halkı, sektör, firma, ülke gibi çeşitli birimlerden elde edilen veriler ise yatay kesit verileri olarak ifade edilmektedir. Yatay kesit verilerine örnek olarak ise 2022 yılı ocak ayında Türkiye’de açılan şirket sayısı veya Avrupa ülkelerine ait 2021 yılındaki COVID-19 vaka sayıları verilebilir (Ayrıçay ve Türk, 2014, s. 60).

Panel veri kavramı farklı birimlerin (hane halklarının, ülkelerin, firmaların vb.) bir kesitine ilişkin gözlemlerin birkaç zaman diliminde bir araya getirilmesi olarak ifade edilmektedir (Baltagi, 2005, s. 1). Yatay kesit ve zaman serisi verilerinin birleşmesiyle meydana gelen panel veriler, “N” sayıda birim ve bu birimlere karşılık gelen “T” sayıda gözlemlerden oluşmaktadır. Öte yandan panel verilerle oluşturulan modeller yardımıyla çeşitli ekonomik ilişkilerin tahmin

edilmesi ise “panel veri analizi” olarak adlandırılmaktadır (Yerdelen Tatoğlu, 2020, s. 3-4). Yalnızca zaman serisi verileri ile ya da sadece yatay kesit verileri ile çalışmanın yeterli olmadığı durumlarda, panel veri analizi her iki veri türü ile birlikte çalışma imkânı sağlar (Gujarati, 2016: 405-406).

İktisadi araştırmalar için kullanılan panel veri setleri, zaman serisi veya yatay kesit veri setlerine göre çeşitli avantajlara sahiptir; araştırmacıya çok sayıda veri noktası veren panel veriler, serbestlik derecelerini artırarak, bağımsız değişkenler arasındaki çoklu doğrusallığı azaltır ve ekonometrik tahminlerin verimliliğinin artmasına yardımcı olur. Bir başka ve daha önemli avantajı ise araştırmacıların, zaman serisi veya yatay kesit veri setlerini kullanılarak çözümlenemediği önemli ekonomik soruları analiz etmesine olanak tanır (Hsiao, 2003, s. 3).

Panel verilerin bütün yatay kesit birimleri için aynı zaman periyotları mevcut olduğunda genellikle bu durum dengeli panel olarak adlandırılırken, zaman periyotlarının yatay kesite göre değişiklik göstermesi ise dengesiz panel olarak ifade edilir. Dengesiz durumun mekaniği dengeli durum ile benzerlik gösterse de dengesiz durumun dikkatli bir şekilde ele alınması gerekir ve panelin neden dengesiz olduğuna dair açıklama gerektirir (Wooldridge, 2010, s. 284). Araştırmada kullanılan panel veri seti ise dengeli bir paneldir.

Bir panel veri regresyonu, bir çift alt indis simgeye sahip olması bakımından normal bir zaman serisinden veya yatay kesit regresyonundan bu yönüyle farklıdır. Doğrusal bir panel veri modeli aşağıdaki denklemdeki gibi ifade edilmektedir (Baltagi, 2005, s. 11);

$$y_{it} = \alpha + X_{it}' \beta + \varepsilon_{it} \quad i = 1, \dots, N; \quad t = 1, \dots, T \quad (15)$$

Denklem (15)'te “*i*” ile yatay kesit boyutu gösterilirken “*t*” ile zaman serisi boyutu gösterilmektedir. Denklemde yer alan “ α ” katsayısını ifade ederken “ β ” ise $K \times 1$ boyutundaki açıklayıcı değişkeni göstermektedir.

1.4.2. Araştırmanın Hipotezleri ve Modelleri

Araştırmada finansal raporlama kalitesi ölçüsü olarak kabul edilen, kâr yönetimi, değer ilgisi ve kâr uyumlaştırması olmak üzere üç farklı hipotez test edilmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda panel veri analizleri için test edilecek modeller ve modellere ilişkin değişkenler, her modelin bulunduğu sayfada detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Ayrıca araştırmanın hipotezleri oluşturularak aşağıda sırayla sunulmuştur.

1.4.2.1. Kâr Yönetimi ile İlgili Hipotezler

Araştırmada kâr yönetimi temsilcisi olarak isteğe bağlı tahakkuklar dikkate alınmıştır. Çünkü, isteğe bağlı tahakkukların yüksekliği kâr yönetimi uygulamalarına işaret etmektedir. Kâr yönetimine ilişkin belirlenen hipotezler aşağıdaki gibidir:

H_1 : Finansal Kriz döneminde kâr yönetimi, kriz öncesi döneme göre daha fazladır.

H_2 : Finansal Kriz döneminde kâr yönetimi, kriz sonrası döneme göre daha fazladır.

H_3 : COVID-19 döneminde kâr yönetimi, COVID-19 öncesi döneme göre daha fazladır.

1.4.2.2. Kâr Yönetimi ile İlgili Modeller

Araştırmada kâr yönetimi uygulamalarını tespit etmek amacıyla Jones (1991) tarafından oluşturulan ve daha sonra Dechow vd. (1995) tarafından modifiye edilen ve literatürde “Düzeltilmiş Jones Modeli” olarak da ifade edilen modelden yararlanılmıştır.

İşletmelerin isteğe bağlı ve zorunlu tahakkuklarını tespit edebilmek için öncelikle toplam tahakkuklarının hesaplanması gerekmektedir (Memiş ve Çetenak, 2012, s. 217). Toplam tahakkuklar bilanço yaklaşımı ve nakit akış yaklaşımı olmak üzere iki yöntem kullanılarak hesaplanmaktadır.

Toplam tahakkuklar, Bilanço yaklaşımına göre aşağıdaki formüle göre hesaplanmaktadır (Healey, 1985; Jones, 1991);

$$TA_t = \Delta CA_t - \Delta CASH_t - \Delta CL_t + \Delta STDEBT_t - DEB_t \quad (16)$$

TA_t : t yılındaki toplam tahakkuklar,

ΔCA_t : t yılındaki dönen varlıklardaki değişim,

$\Delta CASH_t$: t yılındaki nakit ve nakit benzerlerindeki değişim,

ΔCL_t : t yılındaki kısa vadeli yükümlülüklerdeki değişim,

$\Delta STDEBT_t$: t yılındaki kısa vadeli borçlardaki değişim,

DEB_t : t yılındaki amortisman giderleri

Hribar ve Collins (2002) bilanço yaklaşımına dayalı olarak hesaplanan toplam tahakkukların birleşme ve satın almalar nedeniyle önemli ölçüm hatalarına maruz kaldığını, bu nedenle toplam tahakkukların nakit akış yaklaşımına göre ölçülmesi daha tutarlı sonuçlar vereceğini belirtmektedir. Toplam tahakkuklar,

nakit akış yaklaşımına göre ise aşağıdaki formüle göre hesaplanmaktadır (Hribar ve Collins, 2002, s. 109);

$$TA_t = DA_t + NDA_t \quad (17)$$

TA_t : Toplam tahakkuklar,

DA_t : İsteğe bağlı tahakkuklar,

NDA_t : Zorunlu tahakkuklar.

Araştırmada toplam tahakkukların hesaplanmasında bilanço yaklaşımının dezavantajları göz önünde bulundurularak, nakit akış yaklaşımı tercih edilmiş ve toplam tahakkuklar bu yöntemle göre ölçülmüştür. Öte yandan isteğe bağlı tahakkukların doğrudan hesaplanamaması nedeniyle, tahmin edilerek bulunması gerekmektedir. Bu nedenle araştırmada isteğe bağlı olmayan tahakkuklar aşağıdaki regresyon eşitliği yardımı ile hesaplanmıştır.

$$\frac{TA_{it}}{A_{it-1}} = \alpha_1 \left(\frac{1}{A_{it-1}} \right) + \alpha_2 \left(\frac{\Delta REV_t - \Delta REC_t}{A_{it-1}} \right) + \alpha_3 \left(\frac{PPE_t}{A_{it-1}} \right) + \varepsilon_{it} \quad (18)$$

$$NDA_{it} = \alpha_1 \left(\frac{1}{A_{it-1}} \right) + \alpha_2 \left(\frac{\Delta REV_t - \Delta REC_t}{A_{it-1}} \right) + \alpha_3 \left(\frac{PPE_t}{A_{it-1}} \right)$$

A_{it-1} : Bir önceki dönemin toplam varlıkları,

ΔREV_t : Toplam gelirlerdeki değişim,

ΔREC_t : Toplam ticari alacaklardaki değişim,

PPE_t : Brüt maddi duran varlıklar,

ε_{it} : Hata terimi.

Söz konusu regresyon eşitliğinden elde edilen parametreler ($\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$) yerine konularak, isteğe bağlı tahakkuk oranı tahmin edilecektir. Denklem (19)'da bu ilişki gösterilmiştir;

$$\varepsilon_{it} = \frac{TA_{it}}{A_{it-1}} - \alpha_1 \left(\frac{1}{A_{it-1}} \right) + \alpha_2 \left(\frac{\Delta REV_t - \Delta REC_t}{A_{it-1}} \right) + \alpha_3 \left(\frac{PPE_t}{A_{it-1}} \right) \quad (19)$$

$$DA_{it} = \frac{TA_{it}}{A_{it-1}} - \alpha_1 \left(\frac{1}{A_{it-1}} \right) + \alpha_2 \left(\frac{\Delta REV_t - \Delta REC_t}{A_{it-1}} \right) + \alpha_3 \left(\frac{PPE_t}{A_{it-1}} \right)$$

Denklem (19)'da verilen regresyonun her yıl için tahmin edilmesiyle, tahmin edilen kalıntı değerler toplamı negatif, pozitif veya sıfır şeklinde değerler alabilen rakamlardan oluşmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre, isteğe bağlı tahakkukları gösteren kalıntı değerlerin, negatif yönde olması gelir azaltıcı manipülasyonun varlığına işaret ederken, pozitif yönde olması ise gelir artırıcı manipülasyon yapıldığına işaret etmektedir (Jones, 1991).

Bu araştırmanın odaklandığı nokta manipülasyonunun nedeninden ziyade manipülasyonun varlığı olduğundan, kriz dönemi, öncesi ve sonrası kâr yönetimindeki değişimi tespit edebilmek amacıyla, isteğe bağlı tahakkukların mutlak değerleri alınarak analiz edilmiştir.

1.4.2.3. Değer İlgisi ile İlgili Hipotezler

Finansal raporlardan elde edilen rakamların hisse senedi senetlerinin fiyatlarına yansımaya derecesi olarak da ifade edilen değer ilgisi, net kâr ve özsermaye defter değerinin hisse senedi fiyatlarına yansımaya derecesi ile ölçülmektedir. Yüksek düzeydeki yansımaya derecesi, kaliteli raporlamanın göstergesi olarak kabul edilmektedir. Değer ilgisine ilişkin oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir;

H_4 : Finansal Kriz döneminde değer ilgisi, kriz öncesi döneme göre daha azdır.

H_5 : Finansal Kriz döneminde değer ilgisi, kriz sonrası döneme göre daha azdır.

H_6 : COVID-19 döneminde değer ilgisi, COVID-19 öncesi döneme göre daha azdır.

1.4.2.4. Değer İlgisi ile İlgili Modeller

Araştırmada değer ilgisinin ölçülmesinde, Ball ve Brown (1968) tarafından ortaya atılan, Ohlson (1995) tarafından geliştirilen model kullanılmıştır. Model aşağıdaki eşitlik vasıtasıyla hesaplanmaktadır;

$$P_{it} = \beta_0 + \beta_1 BV_{it} + \beta_2 NI_{it} + \varepsilon_{it} \quad (20)$$

P_{it} : Hisse senedinin t zamandaki piyasa değeri

BV_{it} : İşletmenin t mali yıl sonundaki hisse başına özsermaye defter değeri

NI_{it} : İşletmenin t mali yıl sonundaki hisse başına net kâr

ε_{it} : Hata terimi

Eşitlik 20'de gösterilen modelde, finansal raporlardan elde edilen verilerin hisse senetlerine yansımaya derecesi, modelden elde edilecek olan R^2 değerine göre yorumlanmaktadır, R^2 değerinin yüksekliği yansımaya derecesinin yüksekliğini gösterirken, bu durum finansal raporlama kalitesinin de yüksek olduğunu göstermektedir.

1.4.2.5. Kâr Uyumlaştırması ile İlgili Hipotezler

Araştırmada kâr uyumlaştırmasının temsilcisi olarak net kârdaki değişimlerin sapmaları, net kârdaki değişimlerin sapmalarının nakit akışlarındaki değişimlerin sapmalarına oranı ve toplam tahakkuklar ile nakit akışları arasındaki korelasyon

seçilmiştir. Araştırmanın kâr uyumlaştırmasına yönelik oluşturulan hipotezleri aşağıda sunulmuştur;

H₇: Finansal Kriz döneminde kâr uyumlaştırması, kriz öncesi döneme göre daha fazladır.

H₈: Finansal Kriz döneminde kâr uyumlaştırması, kriz sonrası döneme göre daha fazladır.

H₉: COVID-19 döneminde kâr uyumlaştırması, COVID-19 öncesine göre daha fazladır.

1.4.2.6. Kâr Uyumlaştırması ile İlgili Modeller

Kâr uyumlaştırmasının ilk yöntemi olan net kârdaki değişimlerin sapmaları, toplam varlıklar tarafından ölçeklenen net gelirdeki değişimin değişkenliğine dayanmaktadır (Lang, vd., 2003, s. 371). Net kârda yaşanan değişiklikteki daha küçük varyans, kâr uyumlaştırmasına işaret etmektedir. Bağımsız değişkenlerin net gelir üzerindeki etkisini araştırmak için hesaplanan regresyondan kalan artık değerlerin varyansı kâr uyumlaştırmasının göstergesidir (Barth, 2006, s. 15).

Kâr uyumlaştırması ikinci yöntemi net gelirdeki değişimin değişkenliğinin, faaliyet nakit akışlarındaki değişimin değişkenliğine oranına dayanır (Zarowin, 2002, s. 9). Daha değişken nakit akışlarına sahip işletmelerin tipik olarak daha fazla değişken net kâra sahiptir ve işletmeler kâr uyumlaştırması için tahakkukları kullanıyorsa, net kârdaki değişimin değişkenliği, nakit akışlarından daha düşük olmalıdır (Barth, 2006, s. 16).

Diğer bir kâr uyumlaştırma ölçüsü ise tahakkuklar ile nakit akışları arasındaki değişikliklerin negatif korelasyonudur. Negatif korelasyon çıkması, tahakkuk esaslı muhasebenin doğal bir sonucudur (Leuz, vd. 2003, s. 510). Ayrıca tahakkuklar ve nakit akışları arasında negatif bir ilişki, yüksek kaliteli kazançların gerekli bir özelliğidir (Bushman, 2006, s. 44-45). Ancak daha fazla negatif bir korelasyon, daha fazla kârın uyumlaştırıldığına işaret etmektedir (Tucker ve Zarowin, 2006, s. 252).

Araştırmada Barth (2006)'ın kâr uyumlaştırmasına yönelik uyguladığı yöntem takip edilmiştir. Model aşağıdaki eşitlikler yardımıyla hesaplanmaktadır;

$$\Delta NI_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 SIZE_{it} + \alpha_2 GROWTH_{it} + \alpha_3 EISSUE_{it} + \alpha_4 LEV_{it} + \alpha_5 DISSUE_{it} + \alpha_6 TURN_{it} + \alpha_7 CFO_{it} + \varepsilon_{it} \quad (21)$$

$$\Delta CFO_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 SIZE_{it} + \alpha_2 GROWTH_{it} + \alpha_3 EISSUE_{it} + \alpha_4 LEV_{it} + \alpha_5 DISSUE_{it} + \alpha_6 TURN_{it} + \alpha_7 CFO_{it} + \varepsilon_{it} \quad (22)$$

$$CFO_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 SIZE_{it} + \alpha_2 GROWTH_{it} + \alpha_3 EISSUE_{it} + \alpha_4 LEV_{it} + \alpha_5 DISSUE_{it} + \alpha_6 TURN_{it} + \varepsilon_{it} \quad (23)$$

$$TA_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 SIZE_{it} + \alpha_2 GROWTH_{it} + \alpha_3 EISSUE_{it} + \alpha_4 LEV_{it} + \alpha_5 DISSUE_{it} + \alpha_6 TURN_{it} + \varepsilon_{it} \quad (24)$$

ΔNI : Net kârdaki değişim,

ΔCFO : Faaliyet nakit akışlarındaki değişim,

TA : Toplam Tahakkuklar,

$SIZE$: İşletmenin piyasa değerinin doğal logaritması,

$GROWTH$: Net satışlarında t-1 yılına göre meydana gelen yüzde değişimi,

$EISSUE$: İşletmenin sermayesinde t-1 yılına göre meydana gelen yüzde değişimi,

LEV : Toplam borçların özkaynaklara oranı,

$DISSUE$: Toplam yükümlülüklerde t-1 yılına göre meydana gelen yüzde değişim,

$TURN$: Net satışların toplam aktiflere oranı,

CFO : Faaliyet nakit akışlarının t yılı sonundaki toplam aktiflere oranıdır.

Yukarıdaki modellerde verilen eşitlikler hesaplanırken, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki etkilerini görebilmek amacıyla öncelikle bu değişkenler doğrusal regresyona tabi tutulmuş, daha sonra regresyonlar sonucunda elde edilen kalıntı değerler (hata terimleri) değerlendirilmeye alınmıştır.

1.5. Araştırmanın Bulguları

Araştırmanın bu bölümünde ilk olarak bağımlı ve bağımsız değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler ve değişkenler arası korelasyon analizleri özetlenmiş, akabinde birim kök testleri ile değişkenlerin durağanlıkları test edilmiş, son olarak da panel regresyon analizlerine ilişkin sonuçlar kriz dönemi, kriz öncesi ve kriz sonrası ile COVID-19 dönemi ve COVID-19 öncesi dönem için değerlendirilmiştir.

1.5.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmanın hipotezlerinin testi için uygulanan modellere ilişkin tüm bağımlı ve bağımsız değişkenlere ait gözlem sayıları, ortalama ve standart sapma değerleri incelenen dönemler ve yöntemler için ayrı ayrı aşağıda sunulmuştur. Kâr yönetimine ilişkin tanımlayıcı istatistikler aşağıdaki Tablo 8'deki gibidir.

Tablo 8. Kâr Yönetimine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Dönem	Gözlem	Ortalama	Std. Sapma
I/A_{it-1}	2005- 2007	276	0.000012	0.000016
	2008- 2009	184	0.000011	0.000018
	2010- 2019	920	0.000007	0.000015
	2020- 2021	184	0.000006	0.000033
$\Delta REV-\Delta REC$	2005- 2007	276	0.081629	0.234104
	2008- 2009	184	-0.023927	0.317167
	2010- 2019	920	0.107256	0.218382
	2020- 2021	184	0.295117	0.605365
PPE	2005- 2007	276	1.399095	0.977787
	2008- 2009	184	1.234682	0.847562
	2010- 2019	920	0.963429	0.553905
	2020- 2021	184	0.937232	1.152153

Tablo 8 incelendiğinde işletmenin 1/Toplam varlıklar ($1/A_{it-1}$) ortalamasının 0.000012 ile en çok olduğu dönemin kriz öncesi olduğu, COVID-19 döneminde ise bu ortalamanın 0.000006 ile en aza indiği ve sapmanın diğer dönemlere göre 0.000033 ile en yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum COVID-19'un varlıkları üzerinde azaltıcı etkiler yaptığını işaret etmektedir. Öte yandan net satışlardaki değişiminden (ΔREV), alacaklarda meydana gelen değişimin (ΔREC) düşülmesiyle elde edilen ortamlar incelendiğinde kriz döneminde ortalamanın -0.023927 ile en düşük ve negatif olduğu görülmektedir. Ortalamanın en yüksek olduğu dönem ise COVID-19 dönemidir. Kriz döneminde ortalama oranın negatife dönmesi, kriz öncesi döneme göre net satışlardaki düşüş ve ticari alacaklarda meydana gelen artış olabilir.

Brüt maddi duran varlıklar (PPE) incelendiğinde ise kriz öncesi dönemde 1.399095 ile ortalamanın en yüksek COVID-19 döneminde ise 0.937232 ile en düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca COVID-19 döneminde standart sapma 1.152153 ile incelen diğer dönemlere göre daha fazladır. Değer ilgisine ilişkin tanımlayıcı istatistikler aşağıdaki Tablo 9'daki gibidir.

Tablo 9. Değer İlgisine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Dönem	Gözlem	Ortalama	Std. Sapma
P_{it}	2005- 2007	276	5.486	14.639
	2008- 2009	184	4.236	9.165
	2010- 2019	920	14.084	40.513
	2020- 2021	184	48.655	142.460
BV_{it}	2005- 2007	276	11.430	40.301
	2008- 2009	184	11.309	47.883
	2010- 2019	920	8.732	18.163
	2020- 2021	184	13.881	33.071
N_{it}	2005- 2007	276	0.377	1.122
	2008- 2009	184	0.462	1.385
	2010- 2019	920	0.967	4.922
	2020- 2021	184	2.400	9.492

Tablo 9'daki tanımlayıcı istatistiklere göre hisse senetlerinin piyasa değerinin (P_{it}), en yüksek ortalamaya sahip olduğu dönem 48.655 ile COVID-19 dönemi, en düşük olduğu dönem ise 4.236 ile kriz dönemidir. COVID-19 döneminde yaşanan enflasyonist ortam varlıklarının değerini korumak isteyen yatırımcıları, hisse senedi piyasalarına yönlendirmiş olabilir. Ayrıca alternatif yatırım araçlarının getiri beklentilerindeki düşüşte bu durumun etkili olmuş olabilir. Öte yandan piyasa değerinin bu kadar yüksek olması aynı zamanda yüksek risk durumuna da işaret etmektedir. Nitekim en çok sapmanın yaşandığı dönemde 142.460 ile COVID-19 dönemidir.

Hisse başına net kâr (NI_{it}) ortalaması piyasa değeri ile paralel olarak, COVID-19 döneminde 2.400 ile en yükseğe ulaşmıştır. Öte yandan hisse başına özsermaye defter değerine (BV_{it}) bakıldığına ise kriz öncesi 11.430 ve kriz dönemi 11.309 ortalamalarının birbirine yakın olduğu ancak COVID-19 döneminde 13.881 ile en yükseğe çıktığı görülmektedir. Bunun anlamı ise şirketlerin özsermayelerini hisse senedi sayılarından daha fazla arttırdıklarını göstermektedir. Kâr uyumlaştırmasına ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 10'daki gibidir.

Tablo 10. Kâr Uyumlaştırmasına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Dönem	Gözlem	Ortalama	Std. Sapma
Δ_{Nrit}	2005- 2007	276	0.10125	0.11172
	2008- 2009	184	-0.00849	0.22185
	2010- 2019	920	0.01010	0.26559
	2020- 2021	184	0.05373	0.20804
ΔCFO_{it}	2005- 2007	276	0.02373	0.13009
	2008- 2009	184	0.01040	0.24739
	2010- 2019	920	0.00859	0.29529
	2020- 2021	184	0.03317	0.28750
TA_{it}	2005- 2007	276	-0.01497	0.10848
	2008- 2009	184	-0.04220	0.14488
	2010- 2019	920	-0.01655	0.35820
	2020- 2021	184	0.02206	0.20202
$SIZE_{it}$	2005- 2007	276	8.08094	0.67373
	2008- 2009	184	8.05663	0.69075
	2010- 2019	920	8.45332	0.76174
	2020- 2021	184	9.08430	0.68132
$GROWT_{hit}$	2005- 2007	276	0.11686	0.23320
	2008- 2009	184	-0.00011	0.26456
	2010- 2019	920	0.16298	0.76174
	2020- 2021	184	0.53440	1.12615
$EISSUE_{it}$	2005- 2007	276	0.09966	0.40652
	2008- 2009	184	0.10630	0.90556
	2010- 2019	920	0.23979	3.63701
	2020- 2021	184	0.51128	1.26321
LEV_{it}	2005- 2007	276	0.36877	0.85407
	2008- 2009	184	0.78750	2.14436
	2010- 2019	920	1.19501	10.13350
	2020- 2021	184	1.54181	6.72413
$DISSUE_{it}$	2005- 2007	276	0.20365	0.59307
	2008- 2009	184	0.15468	0.61833
	2010- 2019	920	0.24342	0.56526
	2020- 2021	184	0.63550	2.20838
$TURN_{it}$	2005- 2007	276	1.04107	0.48521
	2008- 2009	184	0.94590	0.46295
	2010- 2019	920	0.93499	0.51434
	2020- 2021	184	0.85492	0.39230
CFO_{it}	2005- 2007	276	0.05816	0.12092
	2008- 2009	184	0.04780	0.16096
	2010- 2019	920	0.05066	0.26944
	2020- 2021	184	0.02839	0.36460

Tablo 10'da verilen sonuçlar incelendiğinde net kârdaki değişim (NI_{it}) kriz öncesi dönemde 0.10125 ile diğer dönemlere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Net kârdaki ortalama değişim finansal kriz döneminde -0.00849 değeri ile negatifken, diğer dönemlerde pozitifdir. Yani finansal kriz döneminde şirketlerin kâr rakamları azalırken diğer dönemlerde arttığı söylenebilir.

Faaliyet nakit akışlarındaki (ΔCFO_{it}), değişimler incelendiğinde ise rakamların birbirine yakın olduğu ve en yüksek ortalamasının 0.03317 değeri ile COVID-19 döneminde gerçekleştiği görülmektedir. Öte yandan toplam tahakkuklara (TA_{it}), bakıldığında ise COVID-19 dönemi 0.02206 değeri, dışında negatif yönlü olduğu görülmektedir. Şirketlerin COVID-19 döneminde kâr artırıcı tahakkuklara yöneldiğini görülürken, COVID-19 dışındaki diğer dönemlerde ise kâr azaltıcı tahakkukların daha fazla olduğu söylenebilir.

Şirketlerin piyasa değerleri ($SIZE_{it}$), ortalaması incelendiğinde COVID-19 haricindeki dönemlerde bulunan sonuçların birbirine yakın olduğu görülürken, COVID-19 döneminde şirketlerin piyasa değerlerinin artış gösterdiği söylenebilir. Bunun sebebi ise pandemi koşullarını fırsata çeviren ve kendilerini bu dönemden kârlı çıkaran sektörler olabilir.

Şirketlerin büyümeleri ($GROWTH_{it}$), incelendiğinde kriz döneminde şirketlerin -0.00011 değeri ile küçüldüğü görülürken, COVID-19 döneminde piyasa değerine paralel bir şekilde şirketlerin 0.53440 değeriyle büyüdüğü görülmektedir. Şirketlerin sermayesinde meydana gelen değişimin ortalamaları ($EISSUE_{it}$), yine en yüksek COVID-19 döneminde gerçekleşmiştir.

Finansal borçların, özsermayeye oranı (LEV_{it}), incelendiğinde en düşük dönemin 0.36877 ile kriz öncesi, en yüksek dönemin ise 1.54181 ile COVID-19 döneminde gerçekleştiği görülmektedir. Bu durum pandemi etkisi nedeniyle işletmelerin karşılaştığı sorunları borçlanarak çözmeye çalıştığının bir göstergesi olabilir. Ayrıca pandemi döneminde verilen düşük faizli krediler ve destekleme paketleri de bu oranın COVID-19 döneminde büyük çıkmasına neden olmuş olabilir.

Toplam yükümlülüklerdeki değişimler ($DISSUE_{it}$) incelendiğinde finansal borçların, özsermayeye oranını destekler nitelikte en yüksek 0.63550 ile COVID-19 döneminde gerçekleşmiştir. Net satışların, toplam aktiflere oranı ($TURN_{it}$), en yüksek 1.04107 ortalama değeri ile kriz öncesi dönemde, en düşük değer ise 0.85492 ile COVID-19 döneminde tespit edilmiştir. Faaliyet nakit akışlarının, toplam varlıklara oranı (CFO_{it}) incelendiğinde ise en düşük değer 0.02839 ile COVID-19 dönemi için tespit edilmiştir.

1.5.2. Korelasyon Analizleri

Araştırmada kullanılan bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon değerleri incelenen yöntemle göre sırasıyla aşağıda sunulmuştur. Tablo 11’de kâr yönetimine ilişkin korelasyon matrisi görülmektedir.

Tablo 11. Kâr yönetimine ilişkin Korelasyon Matrisi

Değişkenler	$1/A_{it-1}$	$\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}$	PPE_{it}
$1/A_{it-1}$	1.000		
$\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}$	-0.152	1.000	
PPE_{it}	0.194	-0.062	1.000

Tablo 11’e göre açıklayıcı değişkenler arasındaki korelasyonlar incelendiğinde Gujarati ve Porter (2009) tarafından önerilen 0.80 kritik değerinden büyük bir katsayı bulunmamaktadır. Bu nedenle kâr yönetimine ilişkin değişkenler arasındaki çoklu doğrusal bağlantı probleminin bulunmadığı görülmektedir. Aşağıdaki Tablo 12’de değer ilgisine ilişkin korelasyon matrisi sunulmuştur.

Tablo 12. Değer İlgisine ilişkin Korelasyon Matrisi

Değişkenler	NI_{it}	BV_{it}
BV_{it}	1.000	
NI_{it}	0.597	1.000

Tablo 12’de sunulan kâr değer ilgisine ilişkin korelasyon matrisi incelendiğinde açıklayıcı değişkenler arasındaki korelasyon değeri 0.80 kritik değerinden büyük olmadığı için, değer ilgisine ilişkin açıklayıcı değişkenler arasındaki çoklu doğrusal bağlantı problemini olmadığı tespit edilmiştir. Aşağıdaki Tablo 13’de kâr uyumlaştırmasına ilişkin korelasyon matrisi görülmektedir.

Tablo 13. Kâr Uyumlaştırmasına ilişkin Korelasyon Matrisi

Değişkenler	$SIZE_{it}$	$GROWTH_{it}$	$EISSUE_{it}$	LEV_{it}	$DISSUE_{it}$	$TURN_{it}$	CFO_{it}
$SIZE_{it}$	1.0000						
$GROWTH_{it}$	0.2269	1.0000					
$EISSUE_{it}$	0.2475	0.3226	1.0000				
LEV_{it}	0.1074	0.0695	-0.0464	1.0000			
$DISSUE_{it}$	0.1855	0.3673	0.0976	0.1543	1.0000		
$TURN_{it}$	0.0779	0.1265	-0.0138	-0.0106	-0.0621	1.0000	
CFO_{it}	0.3316	0.0296	0.1265	-0.2147	-0.0936	0.1677	1.0000

Tablo 13 incelendiğinde kâr uyumlaştırmasına ilişkin açıklayıcı değişkenler arasındaki korelasyon değerlerinin 0.80 kritik değerinden büyük olmadığı

görülmektedir. Bu da kâr uyumlaştırması için kurulan modelde bulunan açıklayıcı değişkenler arasındaki çoklu doğrusal bağlantı problemini olmadığını göstermektedir.

1.5.3. Yatay Kesit Bağımlılığı Testleri

Yatay kesit bağımlılığı panel veri setindeki birimlerin birisinde gerçekleşen şokun diğer birimleri de etkilemesi durumu olarak ifade edilmektedir (Kılıç vd. 2016, s. 1137). Örneğin bir ülkeyi etkileyen bir şok, yüksek derecede küreselleşmeyle birlikte, uluslararası ticaret ve finansal entegrasyon yoluyla diğer ülkeleri de etkileyebilir (Menyah vd. 2014, s. 389).

İncelenen seriler arasındaki yatay kesit bağımlılıklarının araştırılması elde edilecek sonuçları önemli düzeyde etkilemektedir. Yatay kesit bağımlılığının göz ardı edilmesi önemli sapmalara ve boyut bozulmalarına yol açmaktadır (Breusch ve Pagan, 1980; Pesaran, 2006). Bu sebeple analizlere başlanmadan önce panel verilerde yatay kesit bağımlılığının test edilmesi gerekmektedir. Çünkü yapılacak birim kök testleri ve diğer testler seçilirken bu durumun göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Araştırmada, yatay kesit bağımlılığını araştırmak için araştırmanın verilerine uygun olarak, özellikle ($N > T$) olduğunda kullanılan, Pesaran (2004) tarafından önerilen CD_{LM} testleri kullanılmıştır. LM test istatistiği aşağıda Eşitlik 25'teki gibi ifade edilmektedir (Pesaran, 2004, s. 6):

$$CD = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)} \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\rho}_{ij} \right)} \quad (25)$$

Testin H_0 hipotezi yatay kesit bağımlılığı olmadığını ifade ederken, alternatif hipotez H_1 ise yatay kesit bağımlılığının varlığını kabul eder. Testin olasılık değerleri 0.05'ten yüksek olması durumunda H_0 hipotezi kabul edilmektedir (Pesaran, vd. 2008).

Yatay kesit bağımlılık test sonuçlarına göre H_0 hipotezinin kabul edilmesi durumunda, birimler arası yatay kesit bağımlılığının olmadığı tespit edilerek, analize birinci nesil panel birim kök testleri ile devam edilir. Ancak, H_0 hipotezi reddedilir ve birimler arasında yatay kesit bağımlılığının olduğu tespit edilirse bu durumda analize ikinci nesil panel birim kök testleri ile devam edilmelidir (Baltaği, 2008, s. 284). Aşağıda araştırmanın yatay kesit bağımlılığı sonuçları sunulmuştur. Tablo 14'de kâr yönetimi yatay kesit bağımlılığı test sonuçları görülmektedir.

Tablo 14. Kâr Yönetimi Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Değişkenler	CD _{LM} Test İstatistiği	Olasılık Değerleri
I/A_{it-1}	198.757	0.000***
$\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}$	74.421	0.000***
PPE_{it}	71.396	0.000***

Not: *** 1% düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 14'te sunulan yatay kesit bağımlılığı testi sonuçlarına göre, incelenen sonuçların %1 düzeyinde anlamlı olduğu, **H₀ hipotezinin reddedildiği**, başka bir ifade ile değişkenlerde yatay kesit bağımlılığının olduğu tespit edilmiştir. Tablo 15'te değer ilgisi yatay kesit bağımlılığı test sonuçları görülmektedir.

Tablo 15. Değer İlgisi Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Değişkenler	CD _{LM} Test İstatistiği	Olasılık Değerleri
P_{it}	177.600	0.000***
BV_{it}	66.991	0.000***
NI_{it}	44.649	0.000***

Not: *** 1% düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 15'te sunulan yatay kesit bağımlılığı testi sonuçlarının %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğu, **H₀ hipotezinin reddedilerek, H₁ hipotezinin kabul edildiği**, bundan dolayı değişkenlerde yatay kesit bağımlılığının varlığı tespit edilmiştir. Tablo 16'da kâr uyumlaştırması yatay kesit bağımlılığı test sonuçları görülmektedir.

Tablo 16. Kâr Uyumlaştırması Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Değişkenler	CD _{LM} Test İstatistiği	Olasılık Değerleri
NI_{it}	23.268	0.000***
ΔCFO_{it}	8.443	0.000***
TA_{it}	13.591	0.000***
$SIZE_{it}$	190.493	0.000***
$GROWTH_{it}$	99.231	0.000***
$EISSUE_{it}$	42.940	0.000***
LEV_{it}	27.956	0.000***
$DISSUE_{it}$	42.469	0.000***
$TURN_{it}$	17.256	0.000***
CFO_{it}	6.427	0.000***

Not: *** 1% düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 16’da sunulan yatay kesit bağımlılığı test sonuçları incelendiğinde, olasılık değerlerinin 0.05’ten küçük olduğu ve sonuçların %1 düzeyinde istatistik olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Budan dolayı H_0 hipotezi reddedilerek, değişkenlerde yatay kesit bağımlılığı bulunduğu tespit edilmiştir. Yatay kesit bağımlılığı test sonuçlarına göre incelenen değişkenlerin tamamında yatay kesit bağımlılığı tespit edilirken, elde edilen sonuçlar göre değişkenlerin birim kök içerip, içermediği ikinci nesil birim kök testleri ile sınanacaktır.

1.5.4. Panel Birim Kök Testleri

Araştırmada değişkenlerin birim kök içerip içermediği ikinci nesil panel birim kök testlerinden yatay kesit bağımlılığını dikkate alan Pesaran (2007) tarafından geliştirilen Cross-sectionally Augmented Dickey-Fuller (CADF) birim kök testi ile araştırılmıştır. CADF birim kök testi Eşitlik (26)’da ki gibi hesaplanmaktadır (Pesaran, 2007, s. 269);

$$\Delta y_{it} = a_i + b_i y_{i,t-1} + ci \bar{y}_{t-1} + di \Delta \bar{y}_t + e_{it} \quad (26)$$

Buradaki f-istatistiği $t_i(N,T)$ ise şu şekilde ifade edilmektedir;

$$t_i(N,T) = \frac{\Delta y'_{it} \bar{M}_w y_{i,-1}}{\bar{\sigma}_i (y'_{i,-1} \bar{M}_w y_{i,-1})^{1/2}} \quad (27)$$

Teste ilk olarak panelin tüm birimleri için CADF test istatistik değerleri hesaplanırken, daha sonra bu testlerin aritmetik ortalaması alınarak panel geneli için Cross-sectionally Augmented Im, Pesaran and Shin (CIPS) test istatistik değerleri hesaplanmaktadır. CIPS değerleri aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır (Pesaran, 2007, s. 267);

$$CIPS = N^{-1} \sum_{i=1}^n t_i(N,T) \quad (28)$$

CADF ve CIPS test istatistiği değerleri Monte Carlo Similasyon tekniğiyle elde edilen kritik tablo değerlerinden, mutlak olarak büyük olması halinde “ H_0 : Serilerde birim kök vardır” temel hipotezi reddedilmekte, birim veya panelin geneli için “ H_1 : Serilerde birim kök yoktur” alternatif hipotezi kabul edilmektedir (Pesaran, 2007). CADF birim kök test sonuçları aşağıda sunulmuştur. Tablo 17’de kâr yönetimine ilişkin birim kök test sonuçları görülmektedir.

Tablo 17. Kâr yönetimi Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler	t-stat	p-value	Kritik Değerler		
			%1	%5	%10
I/A_{it-1}	-3.40***	<0.01	-2.20	-2.07	-2.00
$\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}$	-2.64***	<0.01	-2.20	-2.07	-2.00
PPE_{it}	-2.32***	<0.01	-2.20	-2.07	-2.00

Not: ***P<0.01, **P<0.05, *P<0.1

Tablo 17 incelendiğinde değişkenlerinin tamamının düzey değerlerinde durağan olduğu yani H_0 hipotezinin reddedildiği, alternatif hipotezin kabul edildiği görülmektedir. Tablo 18’de değer ilgisine ilişkin birim kök test sonuçları görülmektedir.

Tablo 18. Değer İlgisi Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler	t-stat	p-value	Kritik Değerler		
			%1	%5	%10
P_{it}	-2.23***	<0.01	-2.20	-2.07	-2.00
BV_{it}	-2.68***	<0.01	-2.20	-2.07	-2.00
NI_{it}	-2.41***	<0.01	-2.20	-2.07	-2.00

Not: ***P<0.01, **P<0.05, *P<0.1

Tablo 18’e göre değişkenlerinin tamamının düzey değerlerinde durağan olduğu tespit edilmiştir. H_0 hipotezinin reddedilirken, alternatif hipotezin kabul edilmiştir. Tablo 19’da kâr uyumlaştırmasına ilişkin birim kök test sonuçları görülmektedir.

Tablo 19. Kâr Uyumlaştırması Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler	t-stat	p-value	Kritik Değerler		
			%1	%5	%10
ΔNI_{it}	-3.33***	<0.01	-2.20	-2.07	-2.00
ΔCFO_{it}	-3.55***	<0.01	-2.20	-2.07	-2.00
TA_{it}	-3.13***	<0.01	-2.20	-2.07	-2.00
$SIZE_{it}$	-2.22***	<0.01	-2.20	-2.07	-2.00
$GROWTH_{it}$	-2.82***	<0.01	-2.20	-2.07	-2.00
$EISSUE_{it}$	-2.66***	<0.01	-2.20	-2.07	-2.00
LEV_{it}	-2.45***	<0.01	-2.20	-2.07	-2.00
$DISSUE_{it}$	-3.28***	<0.01	-2.20	-2.07	-2.00
$TURN_{it}$	-2.08**	<0.05	-2.20	-2.07	-2.00
CFO_{it}	-2.35***	<0.01	-2.20	-2.07	-2.00

Not: ***P<0.01, **P<0.05, *P<0.1

Tablo 19’da sunulan birim kök testi sonuçlarına göre değişkenlerinin tamamının düzey değerlerinde durağan olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle incelenen bütün değişkenlerin birim kök içermediği H_0 hipotezinin reddedildiği, H_1 hipotezinin kabul edildiği görülmektedir.

1.5.5. Panel Veri Analiz Sonuçları

Birim kök testleri akabinde finansal krizlerin, işletmelerin finansal raporlama kalitesine etkisini araştırmak amacıyla yapılan panel veri analizi sonuçları bu bölümde değerlendirmeleriyle başlıklar halinde sunulmuştur. Aşağıda kâr yönetimi analiz sonuçları görülmektedir.

1.5.5.1. Kâr Yönetimi Analiz Sonuçları

Finansal krizlerin ve COVID-19’un kâr yönetimi üzerine etkisini test etmek amacıyla yapılan analiz sonuçları 2008 finansal krizi, öncesi ve sonrası ile COVID-19 dönemi ve öncesi dönem için karşılaştırmalı olarak aşağıda sunulmuştur. Tablo 20’de finansal kriz öncesi ve 2008 finansal krizine ilişkin kâr yönetimi analiz sonuçları görülmektedir.

Tablo 20. Kriz Öncesi ve Kriz Dönemi Kâr Yönetimi Analiz Sonuçları

S	Sektör	2005-2007	2008-2009	Fark
1	Gıda, İçecek ve Tütün	0.097	0.090	-0.007
2	Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri	0.064	0.148	0.084
3	Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri Basım	0.111	0.075	-0.036
4	Kimya İlaç Petrol Lastik ve Plastik Ürünler	0.110	0.233	0.123
5	Taş ve Toprağa Dayalı	0.063	0.079	0.016
6	Ana Metal Sanayi	0.193	0.718	0.525
7	Metal Eşya Makine Elektrikli Cihaz ve Ulaşım Araçları	0.124	0.294	0.170
Tüm Şirketler		0.108	0.233	0.125*

* 0.05 düzeyinde istatistiki olarak anlamlıdır.

Tablo 20’de yer alan analiz sonuçlarına göre BIST-Smaı endeksinde yer alan şirketlerin kriz öncesi (2005-2007), isteğe bağlı tahakkuklarının istatistiksel değeri 0.108 kriz döneminde (2008-2009) ise 0.233 olarak elde edilmiştir. Bu sonuca göre isteğe bağlı tahakkuklar, kriz döneminde 0.125 artış göstermiştir. Bu fark, istatistiki olarak 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Sonuçlar sektörel olarak incelendiğinde en fazla artış yaşanan sektör, Ana Metal Sanayi olmuştur. Sektör olarak kriz öncesi döneme göre isteğe bağlı tahakkuklar, kriz döneminde 0.525 düzeyinde artış göstermiştir. Örneklem

üzerinde yapılan analiz sonuçlarına göre isteğe bağlı tahakkuklarda artış olduğu ve finansal raporlama kalitesinin kâr yönetimi yoluyla azaldığını söylemek mümkündür. Aşağıdaki Tablo 21’de 2008 finansal krizi ve sonrasındaki kâr yönetimine ilişkin analiz sonuçları görülmektedir.

Tablo 21. Kriz Dönemi ve Kriz Sonrası Kâr Yönetimi Analiz Sonuçları

S	Sektör	2008-2009	2010-2019	Fark
1	Gıda, İçecek ve Tütün	0.090	0.135	0.045
2	Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri	0.148	0.077	-0.071
3	Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri Basım	0.075	0.080	0.005
4	Kimya İlaç Petrol Lastik ve Plastik Ürünler	0.233	0.147	-0.086
5	Taş ve Toprağa Dayalı	0.079	0.092	0.013
6	Ana Metal Sanayi	0.718	0.398	-0.320
7	Metal Eşya Makine Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Araçları	0.294	0.173	-0.121
Tüm Şirketler		0.233	0.160	-0.073*

* 0.05 düzeyinde istatistiki olarak anlamlıdır.

Tablo 21’deki sonuçlar incelendiğinde örnekleme yer alan şirketlerin kriz sonrası dönemde (2010-2019), isteğe bağlı tahakkukları 0.160 olarak elde edilirken kriz döneminde (2005-2007) ise isteğe bağlı tahakkuklarının istatistiksel değeri 0.233 olarak elde edilmiştir. Bu sonuca göre, isteğe bağlı tahakkuklar, kriz sonrası dönemde kriz, dönemine göre 0.073 azalış göstermiş ve bu değer, istatistiki olarak 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Sektör olarak incelendiğinde en fazla düşüş yaşanan sektör, ana metal sanayi olmuştur. Kriz dönemine göre isteğe bağlı tahakkuklarda kriz sonrası dönemde 0.320 düzeyinde azalış yaşanmıştır. Kriz sonrası dönemde isteğe bağlı tahakkuklarda azalış yaşanmasına rağmen, gıda, içecek ve tütün, kâğıt ve kâğıt ürünleri basım, taş ve toprağa dayalı sektörlerde artış yaşanmıştır. Örneklem üzerinde yapılan analiz sonuçlarına göre isteğe bağlı tahakkuklarda kriz sonrası dönemde azalma olduğu, bundan ötürü finansal raporlama kalitesinin kriz dönemine göre arttığını söylemek mümkündür. Aşağıdaki Tablo 22’de COVID-19 öncesi ve COVID-19 dönemindeki kâr yönetimine ilişkin analiz sonuçları görülmektedir.

Tablo 22. COVID-19 Öncesi ve COVID-19 Dönemi Kâr Yönetimi Analiz Sonuçları

S	Sektör	2010-2019	2020-2021	Fark
1	Gıda, İçecek ve Tütün	0.135	0.145	0.010
2	Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri	0.077	0.227	0.150
3	Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri Basım	0.080	0.141	0.061
4	Kimya İlaç Petrol Lastik ve Plastik Ürünler	0.147	0.290	0.143
5	Taş ve Toprağa Dayalı	0.092	0.336	0.244
6	Ana Metal Sanayi	0.398	0.661	0.263
7	Metal Eşya Makine Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Araçları	0.173	0.141	-0.032
Tüm Şirketler		0.160	0.277	0.117*

* 0.05 düzeyinde istatistiki olarak anlamlıdır.

Tablo 22'nin sonuçlarına göre isteğe bağlı tahakkuklarda incelenen tüm dönemler arasındaki en yüksek istatistiksel değer 0.277 ile COVID-19 döneminde (2020-2021) tespit edilmiştir. COVID-19 öncesi dönemde (2010-2019) bu değer 0.160 olurken, iki dönem arasındaki fark 0.117 olmuştur ve bu değer istatistiki olarak 0.05 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır.

En yüksek artış yaşanan sektör, 0.263 ile ana metal sanayi olurken, 0.244 değeri ile taş ve toprağa dayalı sektör, COVID-19 döneminde isteğe bağlı tahakkukların en çok arttığı ikinci sektörler olmuştur. Elde edilen sonuçlar göstermektedir ki, COVID-19 döneminde kâr yönetimi uygulamaları pandeminin etkisiyle artmış, finansal raporlama kalitesinde ise düşüş yaşanmıştır.

2008 finansal krizi (2008-2009) ile COVID-19 (2020-2021) dönemi elde edilen sonuçlar karşılaştırıldığında, şirketlerin isteğe bağlı tahakkuklarının istatistiksel değeri COVID-19 döneminde 0.277 olurken 2008 finansal krizinde bu değer 0.233 olmuştur. İki dönem arasındaki fark ise 0.044'tür. Sonuçlara göre COVID-19'da yapılan kar yönetimi uygulamalarının 2008 finansal krizine göre daha fazla olduğu kriz döneminde sunulan finansal raporların, COVID-19 dönemine göre daha kaliteli olduğu belirlenmiştir.

1.5.5.2. Değer İlgisi Analiz Sonuçları

Finansal krizlerin ve COVID-19'un değer ilgisi üzerine etkisini test etmek amacıyla yapılan analiz sonuçları 2008 finansal krizi, öncesi ve sonrası ile COVID-19 dönemi ve öncesi dönemler için karşılaştırmalı olarak aşağıdaki Tablo 23'te sunulmuştur.

Tablo 23. Değer İlgisi Analiz Sonuçları

Dönem	Değişkenler	Katsayı	T-istatistiği	Prob.	F-Statistic	Düz. R ²
Panel A: Kriz Öncesi (2005-2007)	BV_{it}	0.005	8.09***	0.00	33.63*** (0.00)	0.19
	NI_{it}	5.771	0.27**	0.05		
	C	3.250	3.79***	0.00		
Panel B: Kriz Dönemi (2008-2009)	BV_{it}	0.021	0.23***	0.00	130.86*** (0.00)	0.59
	NI_{it}	5.080	16.10**	0.02		
	C	1.866	4.00***	0.00		
Panel C: Kriz Sonrası- COVID-19 Öncesi (2010-2019)	BV_{it}	0.773	12.66***	0.00	651.45*** (0.00)	0.59
	NI_{it}	4.098	18.17***	0.00		
	C	3.362	3.50***	0.00		
Panel D: COVID-19 Dönemi (2020-2021)	BV_{it}	2.840	1.63***	0.00	192.62*** (0.00)	0.68
	NI_{it}	2.650	6.10***	0.00		
	C	2.869	0.42***	0.01		

Not: ***p<0.01, **p<0.05, *p<0.1

Yukarıdaki Tablo 23'te yer alan modelin sonuçlarına göre, incelenen dönemler için düzeltilmiş R² değerlerinin istatistik olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Öte yandan F-istatistik değerleri incelendiğinde modelin bir bütün olarak p<0.1 düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

Elde edilen sonuçlar incelendiğinde, beklenenin aksine kriz döneminde muhasebe verilerinin hisse senedi fiyatlarına yansımaya derecesi, kriz öncesi döneme göre artmıştır. Kriz öncesi değer ilgisi 0.19 olarak tespit edilirken, kriz döneminde bu oran 0.59'a çıkmıştır. Bu durum, şirketlerin kriz zamanında kriz öncesi döneme göre hem hisse senedi fiyatı hem de net kâr ile özsermaye defter değeri arasındaki ilişkinin güçlendiğiyle açıklamak mümkündür.

Kriz dönemi, kriz sonrası dönem ile karşılaştırıldığında ise değer ilgisinin değişmediği kriz sonrasında 0.59 olarak gerçekleştiği tespit edilmiştir. COVID-19 döneminde ise (BV_{it}) ve (NP_{it}) bağımsız değişkenlerinin hisse senetlerinin piyasa değerini açıklama gücü 0.68 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu oran, incelenen dört dönem arasında en yüksek değer ilgisi düzeyi olurken, incelenen şirketlerin değer ilgisi düzeyinin COVID-19 öncesi döneme göre arttığı, pandemi döneminde değer ilgisini olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Özsermaye defter değerinin piyasa değerini açıklama gücü, incelenen dönemlerin tamamında (p<0.1) düzeyinde anlamlı olarak tespit edilirken,

katsayılar incelendiğinde ise piyasa değeri ile özsermaye defter değeri arasında incelenen dönemler pozitif ve artan yönde ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca, net kâr ile piyasa değeri arasında benzer şekilde anlamlı, pozitif ve artan bir ilişki söz konusudur.

Genel olarak bağımsız değişkenlerin katsayıları incelendiğinde pozitif ve anlamlı olması ve bu katsayılarda meydana gelen artış, kriz öncesine göre değer ilgisinin kriz dönemi ve kriz sonrasında daha yüksek olduğu, COVID-19 döneminde ise en yükseğe çıktığı tespit edilmiştir. 2008 finansal krizinin ve COVID-19'un değer ilgisi üzerinde olumlu bir etkisi olduğu, sunulan finansal raporların kalite düzeyinin bu dönemlerde değer ilgisi açısından yüksek olduğu belirlenmiştir.

1.5.5.3. Kâr Uyumlaştırması Analiz Sonuçları

Finansal krizlerin ve COVID-19'un kâr uyumlaştırması üzerine etkisini test etmek amacıyla yapılan analiz sonuçları, 2008 finansal krizi, öncesi ve sonrası ile COVID-19 dönemi ve öncesi için karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Tablo 24'te 2008 finansal kriz öncesi ve finansal kriz dönemindeki kâr uyumlaştırması analiz sonuçları görülmektedir.

Tablo 24. Kriz Öncesi ve Kriz Dönemi Kâr Uyumlaştırması Analiz Sonuçları

Panel 1: Kâr Uyumlaştırması	2005-2007 (N=276)	2008-2009 (N=184)	Tahmin
ΔNI_{it} Varyansı	0.011	0.029*	2005-2007 < 2008-2009
ΔNI_{it} Varyansı / ΔCFO_{it} Varyansı	1.222	1.813^	2005-2007 < 2008-2009
TA_{it} & CFO_{it} Korelasyonu	-0.563	-0.510*	2005-2007 < 2008-2009

*Kriz öncesi dönem ile kriz dönemi arasında 0.05 düzeyinde fark bulunmaktadır.

^Kriz öncesi ve kriz dönemi ΔNI_{it} varyansı / ΔCFO_{it} varyansı arasında herhangi bir anlamlılık testi yapılamaz.

Yukarıdaki Tablo 24 incelendiğinde kâr uyumlaştırması ölçütlerinden ilki olan, net kârdaki değişimin (ΔNI_{it}) varyansı, kriz öncesi dönemde 0.011 olarak tespit edilirken, kriz döneminde ise 0.029 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuç, 0.05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu durum, beklenenin aksine kriz döneminde analize dahil edilen işletmelerin, kriz öncesin döneme göre daha az kâr düzeltmesi yaptıklarını göstermektedir.

Kâr uyumlaştırmasının diğer bir ölçütü olan net kârdaki değişimlerin varyansının, faaliyet nakit akışlarındaki değişimin varyansına oranı (ΔNI_{it} Varyansı / ΔCFO_{it} Varyansı), kriz öncesinde 1.222 olarak bulunurken, kriz döneminde ise 1.813 olarak bulunmuştur. Kriz öncesi ve kriz dönemi net kârdaki

değişimlerin varyansına benzer bir şekilde sonuçlar, kriz öncesi döneme göre, kriz döneminde daha yüksek çıkmıştır. Dönemler arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlılığını ölçen herhangi bir test bulunmadığı için değerler, oransal olarak değerlendirilmiştir.

Üçüncü ölçüt olan tahakkuklar ile nakit akışları arasındaki korelasyon (TA_{it} & CFO_{it} Korelasyonu), diğer elde edilen kriz öncesi ve kriz dönemi bulgularına paralel olarak, kriz öncesinde -0.563 olarak tespit edilmiş, kriz döneminde ise -0.510 olarak bulunmuştur. Elde edilen sonuçlar, kriz öncesi dönemde kâr uyumlaştırması uygulamalarının, kriz dönemine göre daha fazla yapıldığı yönündedir. Kriz döneminde sunulan finansal raporların kâr uyumlaştırması açısından daha kaliteli olduğu, krizin kâr uyumlaştırması uygulamalarını artırmadığı tespit edilmiştir. Aşağıda Tablo 25'te 2008 finansal kriz dönemi ve sonrasındaki kâr uyumlaştırması analiz sonuçları görülmektedir.

Tablo 25. Kriz Dönemi ve Kriz Sonrası Kâr Uyumlaştırması Analiz Sonuçları

Panel 2: Kâr Uyumlaştırması	2008-2009 (N=184)	2010-2019 (N=920)	Tahmin
ΔNI_{it} Varyansı	0.029	0.023*	2008-2009 > 2010-2019
ΔNI_{it} Varyansı / ΔCFO_{it} Varyansı	1.813	0.979^	2008-2009 > 2010-2019
TA_{it} & CFO_{it} Korelasyonu	-0.510	-0.597*	2008-2009 > 2010-2019

*Kriz dönemi ile kriz sonrası dönem arasında 0.05 düzeyinde fark bulunmaktadır.

^Kriz dönemi ve kriz sonrası ΔNI_{it} varyansı / ΔCFO_{it} varyansı arasında herhangi bir anlamlılık testi yapılamaz.

Tablo 25'te sunulan bulgular, kâr uyumlaştırma uygulamalarının kriz dönemine göre kriz öncesi dönemde olduğu gibi kriz sonrası dönemde daha çok yapıldığını göstermektedir. İlk ölçüt olan kârdaki değişimin (ΔNI_{it}) varyansı, kriz döneminde 0.029 olarak tespit edilirken, kriz sonrası döneminde 0.023 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen katsayılar birbirine yakın olsa da dönemler arasında gerçekleşen fark, istatistiki olarak 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

İkinci kâr uyumlaştırması ölçütü olan (ΔNI_{it} Varyansı / ΔCFO_{it} Varyansı), kriz döneminde 1.813 olarak bulunurken, kriz sonrası döneminde 0.979 olarak bulunmuştur. Kriz sonrası dönemde, oranın daha düşük çıkması, kriz sonrası dönemde kâr uyumlaştırmasının kriz dönemine göre oransal olarak daha fazla yapıldığını göstermektedir. İncelenen dönemler arasındaki farkı ölçen herhangi bir test bulunmadığı için değerler, oransal olarak değerlendirilmiştir.

Üçüncü ölçüte göre (TA_{it} & CFO_{it}) korelasyonu kriz döneminde -0.510 olarak tespit edilirken, kriz sonrası dönemde -0.597 olarak tespit edilmiştir. Kriz sonrası

dönemde daha düşük negatif korelasyonun tespit edilmesi, incelenen diğer iki kâr uyumlaştırması ölçütü sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Öte yandan kriz sonrası dönemde kâr uyumlaştırmasının finansal kriz dönemine göre daha fazla yapıldığı ancak katsayıların birbirine yakın olduğu söylenebilir.

Elde edilen sonuçlar, 2008 finansal kriz döneminde, kriz öncesi ve kriz sonrasında dönemlere göre beklenenin aksine kârın daha az uyumlaştırıldığı yönündedir. Aşağıdaki Tablo 26'da COVID-19 öncesi ve COVID-19 dönemindeki kâr uyumlaştırması analiz sonuçları görülmektedir.

Tablo 26. COVID-19 Öncesi ve COVID-19 Dönemi Kâr Uyumlaştırması Analiz Sonuçları

Panel 3: Kâr Uyumlaştırması	2010-2019 (N=920)	2020-2021 (N=184)	Tahmin
ΔNI_{it} Varyansı	0.023	0.042*	2010-2019 < 2020-2021
ΔNI_{it} Varyansı / ΔCFO_{it} Varyansı	0.979	0.519^	2010-2019 > 2020-2021
TA_{it} & CFO_{it} Korelasyonu	-0.597	-0.387*	2010-2019 < 2020-2021

*COVID-19 öncesi ile COVID-19 dönemi arasında 0.05 düzeyinde fark bulunmaktadır.

^COVID-19 öncesi ve COVID-19 dönemi ΔNI_{it} varyansı / ΔCFO_{it} varyansı arasında herhangi bir anlamlılık testi yapılamaz.

Tablo 26'da elde edilen sonuçlar incelendiğinde, kâr uyumlaştırması ölçütlerinden net kârdaki değişimin (ΔNI_{it}) varyansı, COVID-19 öncesinde 0.023 olarak bulunurken, COVID-19 döneminde 0.042 olarak bulunmuştur. COVID-19 döneminde çıkan daha yüksek varyans, kâr uyumlaştırmasının COVID-19 öncesinde daha fazla yapıldığını göstermektedir. Elde edilen değer, 0.05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

İkinci ölçüt olan net kârdaki değişimlerin varyansının, faaliyet nakit akışlarındaki değişimin varyansına oranı (ΔNI_{it} Varyansı / ΔCFO_{it} Varyansı), COVID-19 öncesinde 0.979 bulunurken, COVID-19 döneminde ise 0.519 olarak bulunmuştur. Elde edilen sonucu istatistiksel olarak ölçen bir test bulunmamasına rağmen bu sonuç, COVID-19 döneminde daha düşük çıkmıştır ve elde edilen sonuç COVID-19 döneminde faaliyet nakit akışlarındaki varyansın yüksekliğinden kaynaklanmaktadır.

Üçüncü ölçüt (TA_{it} & CFO_{it}) korelasyonun sonuçlarını incelediğimizde ise kâr uyumlaştırması ölçütü olan net kârdaki değişimin (ΔNI_{it}) varyansı ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. COVID-19 döneminde elde edilen -0.387 değerine oranla, COVID-19 öncesi -0.597 ile daha negatif bir korelasyon tespit edilmiştir. İstatistiksel olarak 0.05 düzeyinde elde edilen sonuç, anlamlıdır ve COVID-19 öncesinde daha çok kâr uyumlaştırması yapıldığını göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Küreselleşme ve beraberinde getirdiği birçok yenilik, teknolojinin de etkisiyle günümüzde sınırları ortadan kaldırmış ve uluslararası ticaret yoluyla ülkeler arası etkileşimi artırmıştır. Özellikle finansal piyasaların küreselleşmesi, çok uluslu şirketlerin ve uluslararası sermaye akımlarının artması, ortak bir muhasebe dili ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca, 1997 Asya krizi ile 2000’li yıllarda ABD ve Avrupa’da yaşanan muhasebe ve denetim skandalları, kaliteli, şeffaf ve karşılaştırılabilir raporlamayı zorunlu kılmış ve bu amaçla Uluslararası Finansal Raporlama Standartları oluşturulmuştur. Günümüzde Türkiye’nin de içinde bulunduğu birçok ülke Uluslararası Finansal Raporlama Standartları’nı kısmen ya da tamamen uygulamaktadır.

Krizler, etkileri ve bulaşıcı özellikleri nedeniyle bir ülkede başlayarak diğer ülkelere küreselleşme yoluyla virüs gibi bulaşmaktadır. Küresel boyutta en son yaşanan kriz, 2008 yılında gerçekleşmiş olsa da 2019 yılı aralık ayında ortaya çıkan ve halen varlığını sürdüren COVID-19, etkileri açısından en az krizler kadar ekonomik ve finansal sistemde tahribata yol açmıştır. 600 milyondan fazla insana bulaşan virüs, 6.5 milyondan daha fazla insanın ölümüne neden olmuştur. COVID-19, bir sağlık krizi olarak ortaya çıksa da neden olduğu etkiler bakımından finansal bir kriz özelliği taşımaktadır.

Bir kriz döneminde krizden etkilenen şirketler krizin etkilerini azaltmak ve faaliyetlerini sürdürmek için ticaret ve üretim politikalarında büyük düzenlemelere gitmektedirler. Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin, yöneticilere finansal raporları düzenleme konusunda tanıdığı bazı takdir yetkileri nedeniyle şirketlerin de muhasebe sisteminin çıktılarını kendi ihtiyaçları ve profillerine göre belirli bir şekilde etkilemek için çeşitli motivasyonlardan dolayı alternatif muhasebe yöntemlerini kullandıkları bilinmektedir. Bununla birlikte bazı yöneticilerin takdir yetkilerini kötü yönde kullanımları da söz konusu olabilmektedir. Özellikle finansal kriz dönemlerinde ekonomik ortamın baskısı altında, şirketlerin maliyetlerini azaltan ve finansal görünümelerini güçlendiren muhasebe seçimlerini yapmaları ve bu yönde motive olmaları da çok olasıdır. Öte yandan yatırımcılar, borç verenler ve düzenleyiciler gibi çeşitli piyasa katılımcılarının karar verebilmeleri için finansal raporlama bilgilerinin güvenilirliği ve finansal raporlama kalitesi, finansal piyasaların verimliliğinin korunması adına oldukça önemlidir.

Bu çalışmada, finansal krizlerin işletmelerin finansal raporlama kalitesine etkisi, 2008 finansal krizi ve COVID-19 çerçevesinde 2005-2007 / 2008-2009 / 2010-2019 / 2020-2021 olmak üzere dört döneme ayrılarak araştırılmıştır.

Çalışmanın örneklemini BIST-Sınai endeksinde yer alan 92 şirketin 2005-2021 dönemi yıllık verileri oluşturmaktadır. Verilerin başlangıç tarihinin 2005 yılı seçilmesinin nedeni Türkiye’de 2004 yılında uygulanan enflasyon muhasebesi ve 2005 yılı itibariyle TMS/TFRS’ye geçilmesidir.

Araştırmada finansal raporlama kalitesi üç farklı yöntemle araştırılmıştır. İlk olarak isteğe bağlı tahakkuklar aracılığıyla kâr yönetimi araştırılmış, ardından muhasebe verilerinin hisse senetlerine yansıma derecesiyle değer ilgisi düzeyi tespit edilmiş ve son olarak da net kârdaki değişimler yoluyla kâr uyumlaştırması uygulamaları araştırılmıştır. Bu kapsamda öncelikle araştırmanın 17T ve 92N boyutuna sahip olması nedeniyle yatay kesit bağımlılığı Pesaran (2004) CD testleri ile araştırılmış ve %1 anlamlılık düzeyinde veriler arasında yatay kesit bağımlılığının bulunduğu tespit edilmiştir. Ardından yatay kesit bağımlılığı neticesinde elde edilen sonuçlara göre ikinci nesil birim kök testleri ile verilerin durağanlık mertebeleri sınanmış ve incelenen yöntemlerden kâr yönetimi, değer ilgisi ve kâr uyumlaştırması değişkenlerinin seviyede durağan oldukları tespit edilmiştir.

Yatay kesit bağımlılığı ve birim kök testlerinin ardından panel regresyon analizleri ile 2008 finansal krizinin ve COVID-19’un finansal raporlara etkileri dönemler itibariyle araştırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre araştırma kapsamında incelenen şirketlerin 2008 finansal krizi ve COVID-19 döneminde isteğe bağlı tahakkuklar yoluyla kâr yönetimi yapıkları bu dönemlerde sunulan finansal raporların kalitesinin düştüğü tespit etmiştir. Dolayısıyla şirketlerin kriz öncesi ve kriz sonrası dönemde daha kaliteli finansal raporlar sunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca COVID-19’da yapılan kâr yönetimi uygulamalarının, 2008 finansal krizine göre daha fazla olduğu ve kriz döneminde sunulan finansal raporların COVID-19’a göre daha kaliteli olduğu söylenebilir.

Araştırmada finansal rapor kalitesi ölçüsü olarak değerlendirilen değer ilgisi sonuçlarına göre ise beklenin aksine değer ilgisi düzeyinde 2008 finansal krizi ve COVID-19 döneminde, kriz öncesi ve COVID-19 öncesine göre artış yaşanmış ancak kriz sonrası dönemde belirgin bir fark tespit edilememiştir. Diğer bir ifadeyle muhasebe verilerinin hisse senetlerinin piyasa değerlerine yansıma derecesi 2008 finansal krizi ve COVID-19 döneminde artmıştır. Elde edilen sonuçlara göre en yüksek değer ilgisi düzeyi COVID-19 döneminde tespit edilmiştir. Bu durum şirketlerin 2008 finansal krizi ve COVID-19 dönemlerinde daha kaliteli finansal veriler sunduğunu ve krizlerin değer ilgisini olumlu etkilediğini göstermektedir. Bir diğer finansal raporlama kalitesi ölçüsü olan kâr uyumlaştırması sonuçları da değer ilgisi sonuçlarında olduğu gibi, 2008 finansal

krizi ve COVID-19 döneminde kâr uyumlaştırması uygulamalarının daha az yapıldığı bu dönemlerde sunulan raporların daha kaliteli olduğu yönündedir.

Elde edilen bulgular ışığında BIST-Sınai endeksinde yer alan şirketlerin 2008 finansal krizi ve COVID-19 döneminde kâr yönetimi yoluyla kazançlarını yönetme eğiliminde oldukları ve krizlerin bu durumu olumsuz yönde etkilediği diğer bir deyişle kâr yönetimini uygulamalarını arttırdığı tespit edilmiştir. Bu sonuç beklenen bir durum olmasına karşın finansal raporlama kalite ölçüsü olarak kullanılan değer ilgisi ve kâr uyumlaştırması yöntemlerinin sonuçları aksi yönde ve beklenenin dışında kriz dönemlerinde olumlu etkilenmiş incelenen şirketlerin değer ilgisi düzeyleri artmış ve kâr uyumlaştırması uygulamaları azalmıştır.

Sonuçlar, 2008 finansal krizi ve COVID-19 döneminde sanılanın aksine şirketlerin daha kaliteli finansal raporlama yaptıklarını göstermektedir. Bu durum 2008 finansal krizinin Türkiye'yi teğet geçtiği, ileri düzeyde etkilemediği savıyla açıklanabilirken, ilgili dönemlerde şirketlerin daha dikkatli ve temkinli davranmaları ile de açıklanabilir. Öte yandan COVID-19 ile ilgili bulgular ise salgın dönemindeki kısıtlamalara ve birçok olumsuzluğa rağmen şirketlerin krizi fırsat olarak görüp kaliteli finansal raporlamadan vazgeçmediğini, ilgili dönemlerde şirketlerin finansal raporlama kalitesini düşürecek uygulamalara başvursa da bu durumun finansal raporlama kalitesini ciddi bir biçimde etkilemediğini göstermektedir.

Finansal raporların işletmelerin gerçek durumunu yansıtacak şekilde sunulması, finansal bilgi kullanıcılarının doğru kararlar almasında önemli bir rol oynamaktadır ve elde edilen bulguların finansal karar alıcıların doğru kararlar almasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Öte yandan araştırmanın sonuçları Davis-Friday vd. (2006), Devalle (2012), Iatridis ve Dimitras (2013), Lassoued ve Khanchel (2021) çalışmaları ile benzerlik göstermektedir.

Uluslararası literatürde 2008 finansal krizi ve öncesinde yaşanan finansal krizlerin çeşitli ülkelerdeki finansal raporlama kalitesi üzerine etkisini araştıran çalışmalar olmasına rağmen, Türkiye üzerine henüz yapılmış bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Ayrıca 2008 finansal krizinde olduğu gibi COVID-19'da finansal piyasalarda ve küresel ekonomide önemli aksamalara neden olmuştur, ancak COVID-19'un finansal raporlama kalitesi üzerindeki etkisi şimdiye kadar pandeminin devam etmesi ve yeterince veri oluşmaması nedeniyle kısıtlı sayıda çalışma tarafından araştırmıştır. Bundan dolayı çalışmanın hem 2008 finansal krizini hem de COVID-19 sürecini dikkate alması araştırmanın özgün yanını oluşturmaktadır. Ayrıca araştırmanın bu yönüyle sadece finansal bilgi kullanıcılarına değil, gelecekte yapılacak birçok araştırmaya da faydalı olacağı

düşünülmektedir. Öte yandan pandeminin resmi olarak sonuçlanması ve sonraki süreç izlenerek pandemi dönemindeki finansal raporlama kalitesi ilerleyen dönemler için derinlemesine araştırılabilir. Ayrıca çalışmaya çeşitli ülkeler dahil edilerek, ülke bazlı karşılaştırmalar yapılabilir ve araştırma daha ileriye götürülebilir.

KAYNAKÇA

- Acar, M. (2020), *Finansal Raporlama Kalitesi ile Denetim Kalitesi Arasındaki İlişkinin Türk Bankacılık Sektörü Çerçevesinde İncelenmesi*, Muhasebe ve Finansman Dergisi, (88), ss. 125-154, Doi: 10.25095/mufad.801375
- Agenor, P. R., McDermott, C. J., & Üçer, M. (1997), *Fiscal Imbalances, Capital Inflows, and the Real Exchange Rate: The Case of Turkey*, European Economic Review, 41(3-5), pp. 819-825.
- Aharony, J., LIN, C. J., & Loeb, M. P. (1993), *Initial Public Offerings, Accounting Choices, and Earnings Management*. Contemporary Accounting Research, 10(1), pp. 61-81.
- Ahmed, A. S., Neel, M., & Wang, D. (2013), *Does Mandatory Adoption of IFRS Improve Accounting Quality? Preliminary Evidence*, Contemporary Accounting Research, 30(4), pp. 1344-1372. Doi:10.1111/j.1911-3846.2012.01193.x
- Aifuwa, H. O., & Embele, K. (2019), *Board Characteristics and Financial Reporting*, Journal of Accounting and Financial Management, 5(1), pp. 30-44.
- Akdoğan, N. (2010), *Kobi Finansal Raporlama Standardına Genel Bakış ve Tam Set IAS/IFRS'lerden Farklılığı*. Muhasebe ve Denetime Bakış, (30), ss. 1-26.
- Akgemci, A. & Aydınçılı Sakalsız, S. (2022), *Covid-19 Pandemisinin Kar Yönetimi Uygulamaları Üzerindeki Etkisi: Borsa İstanbul'da Bir Uygulama* International Social Sciences Studies Journal, 8(93), pp. 41-51.
- Akgemci, A. & Karapınar, A. (2021), *Sorumlu Ortak Başdenetçi Rotasyonunun Kar Yönetimi Uygulamaları Üzerindeki Etkisi: İmalat Sektöründe Bir Uygulama*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11(1), ss. 143-163.
- Akgüç, Ö. (2009), *Kriz Nedeni ve Çıkış Yolları*, Muhasebe ve Finansman Dergisi, (42), ss. 6-11.
- Aksu, M., Çetin, A. T., & Mugan, C. S. (2017), *Value Relevance of Accounting Data in an Emerging Market: Did Accounting Reforms Make a Difference?*, Accounting and Corporate Reporting- Today and Tomorrow. Doi:10.5772/intechopen.69103.
- Aktan, C. C., & Şen, H. (2001), *Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri*, Yeni Türkiye Dergisi, 2(42), ss.1225-1230.
- Aktürk, A. (2014), *Muhasebe Meslek Mensuplarının Muhasebe Standartlarına Uyumu Sürecinde Eğitim Faktörü Üzerine Antalya İlinde Bir Araştırma*. Mali Çözüm Dergisi, 2(122), ss. 63-84.

- Alkan, B. Ş. (2018), *Muhasebe Teorisi ve Uygulamaları Açısından Muhasebe Bilgisinin Niteliksel Özellikleri*. Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Special Issue of MODAV 15. International Conference on Accounting, ss. 819-837.
- Allayannis, G., & Simko, P. J. (2022), *Discretionary Earnings Smoothing, Credit Quality, and Firm Value*. Journal of Banking & Finance, 140, 106514.
- Allen, L. (2003), *Keseden Bankaya Tezgâhtan Borsaya, Küresel Finans Sisteminin Öyküsü*, Çev. Mahmut Tekçe, Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Almagtome, A., & Abbas, Z. (2020), *Value Relevance of Financial Performance Measures: An Empirical Study*, International Journal of Psychological Rehabilitation, 24(7), pp. 6777-6791.
- Almehairi, M. N., Ketait, A., AlQassim, R. & Grassa, R. (2021), *Do IFRS Adoption Enhance the Financial Reporting Quality of DFMListed Companies*, Strategies Account Manag, 3(2).
- Alnodel, A. (2018), *The Impact of IFRS Adoption on the Value Relevance of Accounting Information: Evidence from the Insurance Sector*, International Journal of Business and Management, Canadian Center of Science and Education, 13(4), pp. 138-138.
- Amihud, Y., Kamin, J. Y., & Ronen, J. (1983), *Managerialism, "Ownerism" and Risk*, Journal of Banking & Finance, 7(2), pp. 189–196. Doi:10.1016/0378-4266(83)90031-6
- Amir, E., Harris, T. S., & Venuti, E. K. (1993), *A Comparison of the Value-Relevance of U.S. Versus Non-U.S. GAAP Accounting Measures Using Form 20-F Reconciliations*. Journal of Accounting Research, 31, pp. 230-264. <https://doi.org/10.2307/2491172>
- Anderson, J. C., & Louderback, J. G. (1975), *Income Manipulation and Purchase-Pooling: Some Additional Results*, Journal of Accounting Research, 13(2), pp. 338–343, <https://doi.org/10.2307/2490368>
- Archibald, T. R. (1967), *The Return to Straight-Line Depreciation: An Analysis of a Change in Accounting Method*. Journal of Accounting Research, 5, pp. 164-180. <https://doi.org/10.2307/2489918>
- Arıcı, N. D., & Karğın, M. (2017), *Muhasebe Bilgilerinin Kalitesini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Literatür İncelemesi*. Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 24(1), ss. 215-232.
- Ashari, N., Koh, H. C., Tan, S. L., & Wong, W. H. (1994), *Factors Affecting Income Smoothing Among Listed Companies in Singapore*, Accounting and business research, 24(96), pp. 291-301.

- Atay, M. (2010), *Küresel Krizde Kriz Erken Uyarı Sinyalleri Olarak Uluslararası Sermaye Hareketleri: Türkiye Örneği*. İ. Kalaycı (Ed.), Halil Seyidoğlu'na Armağan Finansal Kriz Yazıları içinde (ss. 361-385). Nobel Yayın, ANKARA.
- Ayarlıoğlu, M. A. (2007), *Kâr Yönetimi Uygulamaları ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda Test Edilmesi*, Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aygün, M. & Akçay, A. (2015), *Firma Büyüklüğü ve Borçlanmanın Kar Yönetimi Üzerindeki Etkisi*. Muhasebe ve Finansman Dergisi, (66), ss. 57-68. Doi: 10.25095/mufad.396531.
- Ayrıçay, Y. & Türk, V. E. (2014), *Finansal Oranlar ve Firma Değeri İlişkisi: BİST'de Bir Uygulama*. Muhasebe ve Finansman Dergisi, (64), 53-70. Doi: 10.25095/mufad.39649
- Azizah, W. (2021), *Covid-19 in Indonesia: Analysis of Differences Earnings Management in the First Quarter*, Jurnal Akuntansi, 11(1), pp. 23-32.
- Babic, A. ve A. Zigman (2001), *Currency Crises: Theoretical and Empirical Overview of the 1990s*, Surveys, Croatian National Bank, <http://www.hnb.hr/publikac/pregledi/s-005.pdf>.
- Badu, B., & Appiah, K. O. (2018), *Value Relevance of Accounting Information: An Emerging Country Perspective*, Journal of Accounting & Organizational Change, 14(4), pp. 473-491.
- Bakhshi Jozam, M., & Shafii, H. (2015), *The Role of Financial Reporting Quality on the Relation between Reducing the Limitations of Dividend and Investment Decisions*, European Online Journal of Natural and Social Sciences: Proceedings, 4(1(s)), pp. 352-358.
- Ball, R., & Brown, P. (1968), *An Empirical Evaluation of Accounting Income Numbers*, Journal of Accounting Research, 6(2), pp. 159-178. <https://doi.org/10.2307/2490232>
- Ball, R., & Shivakumar, L. (2005), *Earnings Quality in UK Private Firms: Comparative Loss Recognition Timeliness*, Journal of Accounting and Economics, 39(1), pp. 83-128.
- Balsarı, Ç. K. & Dalkılıç, A. F. (2007), *Kural Bazlı ve İlke Bazlı Finansal Raporlama Standartlarının Karşılaştırılması*, Muhasebe ve Denetime Bakış, ss. 105-108.
- Baltagi, B. H (2005), *Econometric Analysis of Panel Data*, (Vol. 3), Chichester: John Wiley & Sons.
- Baltagi, B. H. (2008), *Econometric Analysis of Panel Data*, (Fourth Edition), West Sussex: John Wiley & Sons.

- Barefield, R. M., & Comiskey, E. E. (1972), *The Smoothing Hypothesis: An Alternative Test*, *The Accounting Review*, 47(2), pp. 291-298. <http://www.jstor.org/stable/244752>
- Barnea, A., Ronen, J., & Sadan, S. (1976), *Classificatory Smoothing of Income with Extraordinary Items*, *The Accounting Review*, 51(1), pp. 110-122, <http://www.jstor.org/stable/245377>
- Barth, M. E., & Schipper, K. (2008), *Financial Reporting Transparency*, *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, 23(2), pp. 173-190.
- Barth, M. E., (2006), *Accounting Quality: International Accounting Standards and US GAAP*, Manuscript, Stanford University, 1-45.
- Barth, M. E., Beaver, W. H., & Landsman, W. R. (2001), *The Relevance of the Value Relevance Literature for Financial Accounting Standard Setting: Another View*, *Journal of Accounting and Economics*, 31(1-3), pp. 77-104. Doi:10.1016/s0165-4101(01)00019-2
- Barth, M. E., Li, K., & McClure, C. (2022), *Evolution in Value Relevance of Accounting Information*, *The Accounting Review* doi.org/10.2308/TAR-2019-0521.
- Bartmann, R. (2017), *Causes and Effects of 2008 Financial Crisis*, HFU Business School, Internationale Betriebswirtschaft.
- Bartov, E. (1993), *The Timing of Asset Sales and Earnings Manipulation*. *The Accounting Review*, 68(4), 840–855. <http://www.jstor.org/stable/248507>
- Bartov, E., Gul, F. A., & Tsui, J. S. (2000), *Discretionary-Accruals Models and Audit Qualifications*, *Journal of Accounting and Economics*, 30(3), pp. 421-452.
- Başpınar, A. (2005), *Türkiye’de ve Dünyada Denetim Standartlarının Oluşumuna Genel Bir Bakış*, *Maliye Dergisi*, 148, ss. 35-62.
- Bauman, C. C., Bauman, M. P., & Halsey, R. F. (2001), *Do Firms Use the Deferred Tax Asset Valuation Allowance to Manage Earnings?*, *The Journal of the American Taxation Association*, pp. 27-48.
- Beaver, W. H. (1998), *Financial Reporting: An Accounting Revolution*, Third Edition, Prentice-Hall, Engelwood Cliffs, New Jersey.
- Beaver, W. H., Lambert, R. & Morse, D. (1980), *The Information Content of Security Prices*, *Journal of Accounting and Economics*, 2, pp. 3-28.
- Beaver, W.H. (1968), *Alternative Accounting Measures as Predictors of Failure*. *The Accounting Review*, 43, pp. 113-122.
- Beest, F. V., Braam, G., & Boelens, S. (2009), *Quality of Financial Reporting: Measuring Qualitative Characteristics*. Nice Working Paper 09-108, Institute for Management Research, NETHERLANDS.

- Beidleman, C. R. (1973), *Income Smoothing: The Role of Management*, The Accounting Review, 48(4), pp. 653-667. <http://www.jstor.org/stable/245289>
- Beisland, L. A. (2009), *A Review of the Value Relevance Literature*, The Open Business Journal, 2(1), pp. 7-27.
- Bekci, İ. (2012), *Muhasebe Verilerinin Hisse Senedi Yatırımlarındaki Rolü*, Detay Yayıncılık, ANKARA.
- Belesis, N., Sorros, J. & Karagiorgos, A. (2016), *Financial Crisis and Value Relevance of Financial Statement*, Doi: 10.2139/ssrn.3316084
- Beneish, M. D. (1997), *Detecting GAAP Violation: Implications for Assessing Earnings Management Among Firms with Extreme Financial Performance*, Journal of Accounting and Public Policy, 16(3), pp. 271-309.
- Beneish, M. D. (1999), *Incentives and Penalties Related to Earnings Overstatements That Violate GAAP*. The Accounting Review, 74(4), pp. 425-457.
- Bezirgân, E., & Sakarya, Ş. (2022), *Kazanç Kalitesinin Ölçümünde Muhasebe Esaslı Yaklaşımlar: Türk Bankacılık Sektöründen Bulgular*, Bankacılar Dergisi, 33(120), ss. 43-67.
- Biddle, G. C., Hilary, G., & Verdi, R. S. (2009), *How Does Financial Reporting Quality Relate to Investment Efficiency?*, Journal of Accounting and Economics, 48(2-3), pp. 112-131.
- Black, E. L., Sellers, K. F., & Manly, T. S. (1998), *Earnings Management Using Asset Sales: An International Study of Countries Allowing Noncurrent Asset Revaluation*, Journal of Business Finance & Accounting, 25(9-10), 1287-1317.
- Blejer, M. I., & Schumacher, L. B. (1998), *Central Bank Vulnerability and the Credibility of Commitments: A Value-at-Risk Approach to Currency Crises*, IMF Working Papers, 1998(065), A001.
- Bobdey S. & Ray, S. (2020), *Going Viral-Covid-19 Impact Assessment: A Perspective Beyond Clinical Practice*, Journal Of Marine Medical Society, 22(1), pp. 9-12.
- Bocij, P., Greasley, A., & Hickie, S. (2015), *Business Information Systems: Technology, Development and Management for the Modern Business*. 15 Ed. Pearson Education Limited, Harlow.
- Bookstaber, R. (2017), *Agent-Based Models for Financial Crises*, Annual Review of Financial Economics, 9, pp. 85-100.
- Bordo, M., Eichengreen, B., Klingebiel, D., Martinez-Peria, M. S., & Rose, A. K. (2001), *Is the Crisis Problem Growing More Severe?* Economic Policy, 16(32), ss. 53-82.

- Boumediene, E., Boumediene, S. L., & Nafti, O. (2014), *Impact Of Adopting IAS-IFRS On The Handling Of Accounting Data: The Case Of France*, Journal of Applied Business Research (JABR), 30(4), pp. 1239-1252.
- Bremser, W. G. (1975), *The Earnings Characteristics of Firms Reporting Discretionary Accounting Changes*, The Accounting Review, 50(3), pp. 563-573. <http://www.jstor.org/stable/245013>
- Breuer, J. B. (2004), *An Exegesis on Currency and Banking Crises*, Journal of Economic Surveys, 18(3), ss. 293-320. Doi:10.1111/j.0950-0804.2004.00223x.
- Breusch, T.S ve Pagan, A.R. (1980), *The Lagrange Multiplier Test and Its Applications to Model Specification Tests in Econometrics*, Review of Economic Studies, 47, pp. 239-53.
- Bulmuş, İ. Ç. (2019), “*Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına Geçişin Finansal Raporların Kalitesi Üzerine Etkisi: BIST’te Bir Uygulama*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Isparta.
- Bulut, R., & Pınar, Ç. (2020), *Covid-19 Pandemisi Döneminde Türkiye’de İstihdam ve İşsizlik*, Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi, 2(2), ss. 217-225.
- Burgstahler, D., & Dichev, I. (1997), *Earnings Management to Avoid Earnings Decreases and Losses*. Journal of Accounting and Economics, 24(1), pp. 99-126. Doi:10.1016/s0165-4101(97)00017-7
- Burnside, C., Eichenbaum, M., & Rebelo, S. (2000), *Understanding The Korean and Thai Currency Crises*, Economic Perspectives, 24(3), ss. 45-60.
- Bushman, R. M., & Smith, A. J. (2001), *Financial Accounting Information and Corporate Governance*, Journal of Accounting and Economics, 32(1-3), pp. 237-333.
- Bushman, R. M., & Smith, A. J. (2003), *Transparency, Financial Accounting Information, and Corporate Governance*, Economic Policy Review, 9(1), pp. 65-87.
- Bushman, R. M., Lerman, A., & Zhang, X. F. (2016), *The Changing Landscape of Accrual Accounting*, Journal of Accounting Research, 54(1), pp. 41-78. Doi:10.1111/1475-679x.12100
- Büyükkara, G. (2019), *Finansal Krizler, Yolsuzluklar ve İstikrar*, Gazi Kitapevi, ANKARA.
- Callao, S., & Jarne, J. I. (2010), *Have IFRS Affected Earnings Management in the European Union?*, Accounting in Europe, 7(2), pp. 159-189.
- Cao, Y., Myers, L. A., & Omer, T. C. (2012), *Does Company Reputation Matter for Financial Reporting Quality? Evidence from Restatements**, Contemporary Accounting Research, 29(3), pp. 956-990.

- Celayir, D. (2020), *Kaliteli Finansal Raporlamada Muhasebe Meslek Etiğinin Önemi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 30 (1), pp. 199-210.
- Cengiz, S., & Tosunoğlu, B. (2017), *Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının Finansal Raporlama Kalitesi Üzerindeki Etkisine Yönelik Bir Araştırma*, Atatürk University Journal of Economics & Administrative Sciences, 31(5), ss. 1201-1220.
- CFA Institute (2021), *Financial Reporting Quality*, Chartered Financial Analyst Institute. <https://www.cfainstitute.org/en/membership/professional-development/refresher-readings/financial-reporting-quality>, [Erişim Tarihi: 11.01.2022].
- Chambers, D.J. (1999), *Earnings Management and Capital Market Misallocation*, Available at SSRN 198790.
- Chan, K., Jegadeesh, N. & Sougiannis, T. (2004), *The Accrual Effect on Future Earnings*, Review of Quantitative Finance and Accounting, 22, pp. 97-121. <https://doi.org/10.1023/B:REQU.0000015852.00973.8f>
- Chen, H., Tang, Q., Jiang, Y., & Lin, Z. (2010), *The role of international financial reporting standards in accounting quality: Evidence from the European Union*, Journal of International Financial Management & Accounting, 21(3), pp. 220-278.
- Choi, J. H., Kim, J. B., & Lee, J. J. (2011), *Value Relevance of Discretionary Accruals in the Asian Financial Crisis of 1997–1998*, Journal of Accounting and Public Policy, 30(2), pp.166-187.
- Choi, T. H., & Pae, J. (2011), *Business Ethics and Financial Reporting Quality: Evidence From Korea*. Journal of Business Ethics, 103(3), pp. 403-427.
- Christensen, H. B., Lee, E., Walker, M. & Zeng, C. (2007), *Incentives or Standards: What Determines Accounting Quality Changes Around IFRS Adoption?*, European Accounting Review Forthcoming, SSRN Electronic Journal. Doi:10.2139/ssrn.1013054.
- Cicioğlu, Ş., & Yıldız, A. (2018), *Lale Krizinden Günümüze Ekonomik Krizler: Temel Yaklaşımlar ve Ortak Özellikler*. Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(9), ss. 25-38.
- Cinel, E. A. (2020), *Covid-19'un Küresel Makroekonomik Etkileri ve Beklentiler*, Politik Ekonomik Kuram, 4(1), ss. 124-140.
- Collins, D. W., Maydew, E. L., & Weiss, I. S. (1997), *Changes in The Value-Relevance of Earnings and Book Values over the Past Forty Years*, Journal of Accounting and Economics, 24(1), pp. 39–67. Doi:10.1016/s0165-4101(97)00015-3.

- Coombs, W. T. (2010), *Parameters for Crisis Communication*. The Handbook of Crisis Communication, ss. 17-53.
- Copeland, R. M. (1968), *Income Smoothing*, Journal of Accounting Research, 6, pp. 101–116. <https://doi.org/10.2307/2490073>
- Copeland, R. M., & Licastro, R. D. (1968), *A Note on Income Smoothing*, The Accounting Review, 43(3), pp. 540–545. <http://www.jstor.org/stable/244077>
- Copeland, R. M., & Wojdak, J. F. (1969), *Income Manipulation and the Purchase-Pooling Choice*. Journal of Accounting Research, 7(2), pp. 188-195. <https://doi.org/10.2307/2489964>
- Cormier, D., Magnan, M., & Morard, B. (1998), *La Gestion Stratégique Des Résultats: Le Modèle Anglo-Saxon Convient-Il Au Contexte Suisse?* Comptabilité Contrôle Audit, 4(1), pp. 25-48.
- Coşkun, A. (2011), *Liberal Ekonominin Çöküşü Küresel Kriz Ulusalçı Ekonominin Yükselişi*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.
- Çakmak, U. (2007), *Para Krizi Modellerine İlişkin Bir Değerlendirme*, Ekonomik Yaklaşım, 18(62), ss. 1-31.
- Çelik, S. (2013), *Muhasebe Meslek Mensuplarının Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarına Bakış Açılarının Değerlendirilmesine İlişkin Ampirik Bir Çalışma: Niğde Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Çelikel Danişoğlu, A. (2013), *Para Krizleri: Türkiye’de Yaşanmış Krizlerin Değerlendirilmesi*. Sosyal Bilimler Dergisi, 0 (2), ss. 1-11.
- Dabrowski, M. (2002), *Currency Crises in Emerging-Market Economics: Causes, Consequences and Policy Lessons*. CASE Network Reports no:51.
- Dalkılıç, E., Temiz, H. ve Özkan, A. (2021), *The Effect of Accounting Information Quality on Firm Performance and Firm Value: Evidence From Turkey*, Journal of Business Academy, 2 (3): pp. 284-301.
- Das, B., Pramanik, A. K., & Shil, N. C. (2009), *Harmonization of Accounting Standards Through Internationalization*. International Business Research, 2(2), pp. 194-201.
- Davis-Friday, P. Y., Eng, L. L., & Liu, C. S. (2006), *The Effects of the Asian Crisis, Corporate Governance and Accounting System on the Valuation of Book Value and Earnings*. The International Journal of Accounting, 41(1), pp. 22-40.
- DeAngelo, L. E. (1986), *Accounting Numbers as Market Valuation Substitutes: A Study of Management Buyouts of Public Stockholders*, The Accounting Review, 61(3), ss. 400-420.

- Dechow, P. M., & Sloan, R. G. (1991), *Executive Incentives and The Horizon Problem*, Journal of Accounting and Economics, 14(1), pp. 51-89. Doi:10.1016/0167-7187(91)90058-s.
- Dechow, P. M., Sloan, R. G., & Sweeney, A. P. (1995), *Detecting Earnings Management*, The Accounting Review, 70(2), pp. 193-225.
- DeFond, M. L., & Jiambalvo, J. (1994), *Debt Covenant Violation and Manipulation of Accruals*. Journal of Accounting and Economics, 17(1-2), pp. 145-176. Doi:10.1016/0165-4101(94)90008-6
- DeGeorge, F., Patel, J., & Zeckhauser, R. (1999), *Earnings Management to Exceed Thresholds*, The Journal of Business, 72(1), pp. 1-33. <https://doi.org/10.1086/209601>
- Delice, G. (2003), *Finansal Krizler: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif*, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 0(20), ss. 57-81.
- Demirgüç-Kunt, A., & Detragiache, E. (1997), *The Determinants of Banking Crises-Evidence From Developing and Developed Countries* (Vol. 106). World Bank Publications.
- Demirkan, S. & Coşkun Arslan, M. (2020), *Muhasebe Kalitesi, Muhasebe Kalitesini Etkileyen Faktörler, Muhasebe Kalitesinin Ölçüm Metodları, Muhasebe Kalitesi ile Sahiplik Yapısı İlişkisi Üzerine Bir Araştırma*, Gazi Kitabevi, ANKARA.
- Dempsey, S. J., Hunt III, H. G., & Schroeder, N. W. (1993), *Earnings Management and Corporate Ownership Structure: An Examination of Extraordinary Item Reporting*, Journal of Business Finance & Accounting, 20(4), pp. 479-500.
- Dev, S. M., & Sengupta, R. (2020), *Covid-19: Impact On The Indian Economy*. Indira Gandhi Institute of Development Research Working PaperNo.2020-013.
- Devalle, A. (2012), *Value Relevance of Accounting Data and Financial Crisis in Europe: An Empirical Analysis*. International Journal of Accounting and Financial Reporting, 2(2), pp. 201-217.
- Dhaliwal, D., Subramanyam, K. R., & Trezevant, R. (1999), *Is comprehensive income superior to net income as a measure of firm performance?* Journal of Accounting and Economics, 26(1-3), pp. 43-67. Doi:10.1016/s0165-4101(98)00033-0
- Dontoh, A., Radhakrishnan, S., & Ronen, J. (2004), *The Declining Value-Relevance of Accounting Information and Non-Information-Based Trading: An Empirical Analysis*, Contemporary Accounting Research, 21(4), pp. 795-812.

- Drezner, D. W., & McNamara, K. R. (2013), *International Political Economy, Global Financial Orders and the 2008 Financial Crisis*. Perspectives on Politics, 11(01), pp. 155-166. Doi:10.1017/s1537592712003660.
- Durmuş, S. (2010), *Finansal Krizleri Açıklamaya Yönelik Yaklaşımlar*, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi, 1(5), ss. 31-46.
- Earle, T. C. (2009), *Trust, Confidence, and the 2008 Global Financial Crisis*. Risk Analysis, 29(6), ss. 785–792. Doi:10.1111/j.1539-6924.2009.01230.x.
- Easton, P., & Harris, T. (1991), *Earnings as an Explanatory Variable for Returns*, Journal of Accounting Research, 29, pp. 19-36.
- Ebrahimi, S. K., Bahraminasab, A., & Mamashli, R. (2017), *The Effect of Financial Crisis on the Quality of Financial Reporting*. Journal of Accounting Knowledge, 8(3), pp. 141-165. Doi: 10.22103/jak.2017.9590.2285
- Eckel, N. (1981), *The Income Smoothing Hypothesis Revisited*. Abacus, 17(1), pp. 28-40. Doi:10.1111/j.1467-6281.1981.tb00099.x
- Edey, M. (2009), *The Global Financial Crisis and its Effects*. Economic Papers: A Journal of Applied Economics and Policy, 28(3), ss. 186-195.
- Eğilmez, M. (2020), *Küresel Finansal Kriz: Piyasa Sisteminin Eleştirisi*, 17. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Eichengreen, B., Rose, A. K., & Wyplosz, C. (1995), *Exchange Market Mayhem: The Antecedents and Aftermath of Speculative Attacks*, Economic Policy 21, ss. 249-312.
- Engin, M. B. (2013), *Gelişmiş ve Yükselen Piyasalarda 1990 Sonrası Görülen Finansal Krizler ve Dünya Ekonomisi Üzerindeki Etkileri*, Sosyal Bilimler Dergisi, 0(2) ss. 35-60.
- Erdoğan, B. (2006), *Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizler ve Finansal Kriz Modelleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erickson, M., & Wang, S. (1999), *Earnings Management by Acquiring Firms in Stock for Stock Mergers*. Journal of Accounting and Economics, 27(2), pp. 149-176. Doi:10.1016/s0165-4101(99)00008-7
- Erkekoğlu, H. & Bilgili, E. (2005), *Parasal Krizlerin Tahmin Edilmesi: Teori ve Uygulama*. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 0(24), ss. 15-36.
- Ertuğrul, M. (2018), *Muhasebe Verilerinin Değer İlişkisi*, Nobel Bilimsel Eserler, ANKARA.
- Ertuna, Ö. (2019), *Muhasebe Teori ve Uygulaması: Bugünü ve Yarını*, Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi, (17), ss. 28-46.

- Eugenio, K. L., Parel, R. M. A., Reyes, K. M., Yu, K. B., & Cudia, C. (2019), *How Does Value Relevance of Accounting Information React to Financial Crisis?*, *DLSU Business & Economics Review*, 28(2), pp. 133-141.
- FASB (2021), *About the FASB*, Financial Accounting Standards Board, <https://www.fasb.org/page/PageContent?pageId=/about-us/about-fasb.html>. [Erişim Tarihi: 17.08.2021].
- Fields, T. D., Lys, T. Z., & Vincent, L. (2001), *Empirical Research on Accounting Choice*. *Journal of Accounting and Economics*, 31(1-3), pp. 255-307.
- Filip, A., & Raffournier, B. (2014), *Financial Crisis and Earnings Management: The European Evidence*. *The International Journal of Accounting*, 49(4), pp. 455-478.
- Fitrah, R., Alhamdi, R., Abd. Majid, M. S., Marliyah, M., & Handayani, R. (2022), *The Typology of The Global Financial Crisis and the Solution in Islamic Economic Perspective*, *Al-Kharaj: Jurnal Ekonomi, Keuangan & Bisnis Syariah*, 4(5), 1267-1282. <https://doi.org/10.47467/alkharaj.v4i5.921>
- Flood, R. P., & Garber, P. M. (1984), *Collapsing Exchange-Rate Regimes*, *Journal of International Economics*, 17(1-2), ss. 1-13.
- Flood, R. P., & Marion, N. P. (1997), *Policy Implications of "Second-Generation" Crisis Models*. *Staff Papers*, 44(3), pp. 383-390.
- Francis, J. R., Maydew, E. L., & Sparks, H. C. (1999), *The Role of Big 6 Auditors in the Credible Reporting of Accruals*, *A Journal of Practice & Theory*, 18(2), pp. 17-34. Doi:10.2308/aud.1999.18.2.17
- Francis, J., & Schipper, K. (1999), *Have Financial Statements Lost Their Relevance?* *Journal of Accounting Research*, 37(2), pp. 319-352.
- Frankel, R. M., Johnson, M. F., & Nelson, K. K. (2002), *The Relation Between Auditors' Fees for Nonaudit Services and Earnings Management*, *The Accounting Review*, 77(s-1), pp. 71-105.
- Friedlan, J. M. (1994), *Accounting Choices of Issuers of Initial Public Offerings*, *Contemporary Accounting Research*, 11(1), pp. 1-31. Doi:10.1111/j.1911-3846.1994.tb00434.x
- Fumagalli, A. ve Mezzadra, S. (2012), *Küresel Ekonomide Kriz Finansal Piyasalar, Toplumsal Mücadeleler ve Yeni Politik Senaryolar*. Çev. İrmak Ertuna Howison, Otonom Yayınevi, İstanbul.
- Gagnon, J.-M. (1967), *Purchase Versus Pooling of Interests: The Search for a Predictor*, *Journal of Accounting Research*, 5, pp. 187-204, <https://doi.org/10.2307/2489921>
- Gaver, J. J., Gaver, K. M., & Austin, J. R. (1995), *Additional Evidence on Bonus Plans and Income Management*. *Journal of Accounting and Economics*, 19(1), pp. 3-28. Doi:10.1016/0165-4101(94)00358-c

- Gençtürk, M., Dalgar, H., & Yılmaz, T. (2011), *Finansal Krizlerin İşletmelerin Finansman Kararlarına Etkileri: İMKB'de İşlem Gören İşletmeler Üzerinde Bir Araştırma*. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 12(1), ss. 187-207.
- Godfrey, J. M., & Jones, K. L. (1999), *Political Cost Influences on Income Smoothing Via Extraordinary İtem Classification*, Accounting & Finance, 39(3), pp. 229-253.
- Goldstein, M. ve Turner, P. (1999), *Bankacılık Krizleri: Kökenler ve Politika Seçenekleri*, Çev. Ali İhsan Karacan, İstanbul: Dünya Yayınları.
- Gökgöz, A. (2012), *KOBİ TFRS Çerçevesinde Stokların Muhasebeleştirilmesi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14 (2), ss. 243-258.
- Graham, R., King, R., & Bailes, J. (2000), *The Value Relevance of Accounting Information During a Financial Crisis: Thailand and the 1997 Decline in the Value of the Baht*, Journal of International Financial Management & Accounting, 11(2), pp. 84-107.
- Gujarati, D. (2016), *Örneklerle Ekonometri*, Çev: Nasip Bolatoğlu, BB101 Yayınları, Ankara.
- Gujarati, D. N. & Porter, D. C. (2009), *Basic Econometrics*, Fifth Edition, McGraw-Hill Companies, NewYork, USA.
- Güçlü, F. C. (2020), *Finansal Krizler ve Sektör Mali Tablolarına Etkileri, 2008 Küresel Finansal Kriz Uygulaması*, Ekin Yayınevi, BURSA.
- Güleç, Ö. F. (2017), *Nakit Akışları ve Kazançların Değer İlişkisi: Borsa İstanbul Uygulaması*, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 19 (2), ss. 524-546.
- Güloğlu, B. & Altunoğlu, E. (2011), *Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri*, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 0 (27), ss. 107-134.
- Güneş, M. & Beyazıt, E. (2010), *Özel İşletmelerde Kriz Yönetimi Üzerine Genel Bir Değerlendirme*, Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2 (2), ss. 15-33.
- Güvemli, O. (2006), *Küreselleşmenin Muhasebe Uygulamalarına Etkisi*, Muhasebe ve Finansman Dergisi, (30), ss. 46-49.
- Hart, K., & Ortiz, H. (2008), *Anthropology in the Financial Crisis*, Anthropology Today, 24(6), pp. 1-3.
- Hashim, H. A. (2012), *The Influence of Culture on Financial Reporting Quality in Malaysia*, Asian Social Science, 8(13), pp. 192-200, Doi:10.5539/ass.v8n13p19210.5539/ ass.v8n13p192

- He, X., & Jianqun, X. (2021), *The COVID-19 and Earnings Management: China's Evidence*, *Journal of Accounting and Taxation*, 13(2), pp. 59-77.
- Healy, P. M. (1985), *The Effect of Bonus Schemes on Accounting Decisions*, *Journal of Accounting and Economics*, 7(1-3), ss. 85-107.
- Healy, P. M., & Wahlen, J. M. (1999), *A Review of the Earnings Management Literature and its Implications for Standard Setting*, *Accounting Horizons*, 13(4), pp. 365-383.
- Helleiner, E. (2011), *Understanding the 2007–2008 Global Financial Crisis: Lessons for Scholars of International Political Economy*, *Annual Review of Political Science*, Vol. 14, pp. 67-87.
- Hepworth, S. R. (1953), *Smoothing Periodic Income*, *The Accounting Review*, 28(1), pp. 32-39. <http://www.jstor.org/stable/241436>
- Herath, S. K., & Albarqi, N. (2017), *Financial Reporting Quality: A Literature Review*. *International Journal of Business Management and Commerce*, 2(2), pp. 1-14.
- Herrmann, D., & Inoue, T. (1996), *Income Smoothing and Incentives by Operating Condition: An Empirical Test Using Depreciation Changes In Japan*, *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 5(2), pp. 161–177. Doi:10.1016/s1061-9518(96)90003-8
- Herz, R. H., & Petrone, K. R. (2004), *Internaitonal Convergence of Accounting Standards-Perspectives from the FASB on Challenges and Opportunities*. *Nw. J. Int'l L. & Bus.*, 25, 631.
- Hoggarth, G., Reis, R., & Saporta, V. (2002), *Costs of Banking System Instability: Some Empirical Evidence*, *Journal of Banking & Finance*, 26(5), ss.825-855.
- Holthausen, R. W., Larcker, D. F., & Sloan, R. G. (1995), *Annual Bonus Schemes And The Manipulation Of Earnings*. *Journal of Accounting and Economics*, 19(1), pp. 29–74. Doi:10.1016/0165-4101(94)00376-g
- Honu, M. V., & Gajevszky, A. (2014), *The Quality Of Financial Reporting And Corporate Governance: Evidence From Romanian's Aeronautic Industry*, *Economic and Social Development: Book of Proceedings*, pp. 517-526.
- Hope, O. K., Thomas, W. B., & Vyas, D. (2013), *Financial Reporting Quality of US Private and Public Firms*, *The Accounting Review*, 88(5), pp. 1715-1742.
- Horton, J., Livne, G., & Pettinicchio, A. (2021), *Empirical Evidence on Audit Quality under A Dual Mandatory Auditor Rotation Rule*, *European Accounting Review*, 30(1), pp. 1-29.
- Hribar, P., & Collins, D. W. (2002), *Errors in Estimating Accruals: Implications For Empirical Research*, *Journal of Accounting Research*, 40(1), pp. 105-134.

- Hsiao, C. (2003), *Analysis of Panel Data*, 2th Ed. Cambridge University Press, New York.
- Hsu, Y. L., & Yang, Y. C. (2022), *Corporate Governance and Financial Reporting Quality during the COVID-19 Pandemic*, Finance Research Letters, <https://doi.org/10.1016/j.frl.2022.102778>.
- Huang, P., Zhang, Y., Deis, D. R., & Moffitt, J. S. (2009), *Do Artificial Income Smoothing and Real Income Smoothing Contribute to Firm Value Equivalently?*, Journal of Banking & Finance, 33(2), pp. 224-233.
- IASB (2008), *An Improved Conceptual Framework for Financial Reporting*: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/conceptual-framework-2010/conceptual-framework-exposure-draft.pdf>, [Erişim Tarihi: 11.01.2022].
- IASB (2010), *Conceptual Framework for Financial Reporting*, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/pdf-standards/english/2021/issued/part-a/conceptual-framework-for-financial-reporting.pdf>, [Erişim Tarihi: 20.09.2021].
- Iatridis, G., & Dimitras, A. I. (2013), *Financial Crisis and Accounting Quality: Evidence from Five European Countries*, Advances in Accounting, 29(1), pp. 154-160.
- IFRS (2018), *Use of IFRS Standards Around the World*, IFRS Foundation, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/around-the-world/adoption/use-of-ifrs-around-the-world-overview-sept-2018.pdf> [Erişim Tarihi: 22.08.2021].
- IMF (1998), *World Economic Outlook, May 1998: Financial Crises: Causes and Indicators* <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2016/12/30/World-Economic-Outlook-May-1998-Financial-Crises-Causes-and-Indicators-2535>, [Erişim Tarihi: 04.05.2021].
- IMF (2002), *Eye of the Storm: New-Style Crises Prompt Rethink about Prevention and Resolution Measures*, Finance & Development, IMF, December 2002, ss. 4-7.
- IMF (2009), *Responding to the Financial Crisis and Measuring Systemic Risk*, Global Financial Stability Report, International Monetary Fund Washington DC.
- Imhoff, E. A. (1977), *Income Smoothing: An Analysis of Critical Issues*, The Quarterly Review of Economics and Business, pp. 23-42.
- Jacob, R.A. & Madu, C.N. (2009), *International Financial Reporting Standards: An Indicator of High Quality?* International Journal of Quality & Reliability Management, 26 (7), pp. 712-722.
- Jerry C. Y. Han, & Wang, S.-W. (1998), *Political Costs and Earnings Management of Oil Companies during the 1990 Persian Gulf Crisis*, The Accounting Review, 73(1), pp.103–117. <http://www.jstor.org/stable/248343>

- Jerubet, S., Chepng'eno, W., & Tenai, J. (2017), *Effects of Audit Committee Characteristics on Quality of Financial Reporting among Firms Listed in Nairobi Securities Exchange, Kenya*, International Journal of Economics, Commerce and Management, 1, pp. 553-569.
- Jeter, D. C., & Shivakumar, L. (1999), *Cross-Sectional Estimation of Abnormal Accruals Using Quarterly and Annual Data: Effectiveness in Detecting Event-Specific Earnings Management*. Accounting and Business Research, 29(4), pp. 299-319. Doi:10.1080/00014788.1999.9729590
- Jickling, M. (2009), *Causes of the Financial Crisis (R40173)*, Washington, DC: Congressional Research Service, http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/key_workplace/600.
- Jones, J. J. (1991), *Earnings Management During Import Relief Investigations*, Journal of Accounting Research, 29(2), pp. 193-228. <https://doi.org/10.2307/2491047>
- Kaminsky, G. L., & Reinhart, C. M. (1999), *The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance-of-Payments Problems*, American Economic Review, 89(3), 473-500. Doi:10.1257/aer.89.3.473.
- Kara, S. & Toraman, A. M. (2021), *Kazanç Yönetimi ile Karlılık Oranları İlişkisi: BİST' te Bir Uygulama*, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Ağustos 2021 (Özel Sayı), 295-312. Doi: 10.25095/mufad.939024
- Kara, S. & Tuna, M. (2018), *Kar Yönetiminin Düzeltilmiş Jones Modeliyle Ölçümü: BİST' de Bir Uygulama*, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, (54), ss. 97-112.
- Kara, S., & Sakarya, Ş. & Toraman, A. M. (2019). *Kazanç Yönetimi ve Yönetim Karakteristikleri İlişkisinin Borsa İstanbul' da Test Edilmesi*, KOCATEPEİİBF Dergisi, 21(2), ss. 126-139.
- Karabayır, M. E. (2019), *Muhasebe Kalitesi ve Finansal Raporlama*, Siyasal Kitabevi, ANKARA.
- Karabulut, Ş. & Saraç, Ö. (2020), *İktisadi ve Mali Krizlerin Anatomisi: Krizler Tarihi Üzerine Kısa Değerlendirmeler*, İzmir İktisat Dergisi, 35 (2), 375-401. Doi: 10.24988/ije.202035212.
- Karacaer S, & Özek P. (2010), *Denetim Firmasının Büyüklüğü ve Kâr Yönetimi İlişkisi: İMKB Şirketleri Üzerinde Ampirik Bir Araştırma*. Muhasebe ve Finansman Dergisi, 0(48), ss. 60-74.
- Karaçor Z., Alptekin, V. & Gökmenoğlu, K. (2012), *Finansal Kriz Üzerine Öngörülebilirlik ve Politikalar*, Çizgi Kitabevi, KONYA.
- Karaçor, Z. (2006), *Öğrenen Ekonomi Türkiye: Kasım 2000-Şubat 2001 Krizinin Öğrettikleri*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (16), ss. 379-391.

- Karaçor, Z., & Gökmenoğlu, K. (2011), *Finansal Kriz Modelleri*, M. Akkaya (Ed.), Küresel Ekonomik ve Finansal Kriz Türkiye Ekseninde Sorunlar ve Çözüm Önerileri Nobel Yayın, ss. 27-64, ANKARA.
- Karampinis, N. & Hevas, D. L. (2009), *The Effect of Mandatory Application of IFRS on the Value Relevance of Accounting Data: Some Evidence from Greece*, *European Research Studies*, 7 (1), pp. 73-100.
- Karğın, S. (2013), *The Impact of IFRS on the Value Relevance of Accounting Information: Evidence from Turkish Firms*, *International Journal of Economics and Finance*, 5(4), pp. 71-80.
- Kasznik, R. (1999), *On the Association Between Voluntary Disclosure and Earnings Management*, *Journal Of Accounting Research*, 37(1), pp. 57-81.
- Katutyte, S. (2017), *Selection of Financial Reporting Quality Measuring Methods: Theoretical Aspect*, *Science and Studies of Accounting and Finance: Problems and Perspectives*, 11(1), pp. 24-31, <https://doi.org/10.15544/ssaf.2017.03>
- Kaufman, G. G. (2000), *Banking and Currency Crises and Systemic Risk: Lessons From Recent Events*, *Economic Perspectives*, 24(3), 9-28.
- Kayalıdere, K. (2013), *Hisse Senedi Piyasasında Muhasebe Bilgilerinin Rolü: İMKB-Mali Sektör Üzerine Bir Uygulama*, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5(1), pp. 130-151.
- Kesebir, M. (2018), *Türkiye’de 2001 Krizi Sonrası Bankacılık Sektörünün Durumu, Yapısal Reformlar ile Son Yıllardaki Gelişmeler*, *Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Akademik İzdüşüm Dergisi*, 3 (2), ss. 1-19.
- KGK (2018), *Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve (2018 Sürümü)*, Kamu Gözetim Kurumu, <https://www.kgk.gov.tr>, [Erişim Tarihi: 22.08.2021].
- KGK (2021), *Vizyon/Misyon*, Kamu Gözetim Kurumu, <https://www.kgk.gov.tr/DynamicContentDetail/5282/Vizyon-Misyon>, [Erişim Tarihi: 22.08.2021].
- Khaghaany, M., Kbelah, S., & Almagtome, A. (2019), *Value Relevance of Sustainability Reporting under an Accounting Information System: Evidence from the Tourism Industry*, *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 8, pp. 1-12.
- Kılıç, C., Savrul, B. K. & Bayar, Y. (2015), *Türkiye Ekonomisinde 2000 Yılı ve Sonrasında Yaşanan Finansal Krizlerin Evlenme-Boşanma ve İntiharlar Üzerindeki Etkileri*. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (40), ss. 131-146.
- Kılıç, Y., Buğan, M. F. & Özbezek, B. D. (2016), *Asymmetric Information and Signaling Theory: Panel Causality Approach on the Relationship between*

- Dividends and Earnings*, Gaziantep University Journal of Social Sciences, 15(4), pp. 1132-1145, Doi: 10.21547/jss.265502
- Kibriçioğlu, A. (2001), *Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, 1969-2001*, Yeni Türkiye Dergisi, 2(41), ss. 174-183.
- Kim, J. B., Segal, B., Segal, D., & Zang, Y. (2014), *The Triangular Relationship between Audit Committee Characteristics, Audit Inputs, and Financial Reporting Quality*, Canadian Academic Accounting Association (CAAA) Annual Conference, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2373341>
- Kindleberger, C. P. & Aliber, R. Z. (2005), *Manias, Panics, and Crashes A History of Financial Crises*, John Wiley & Sons, Inc., New Jersey.
- King’wara, R. A. (2015), *Effect of International Financial Reporting Standards on Reporting Quality In Kenya*, Journal of Business and Management, 17(1), pp. 82-84.
- Kinnunen, J., Kasanen, E., & Niskanen, J. (1995), *Earnings Management and The Economy Sector Hypothesis: Empirical Evidence on A Converse Relationship in The Finnish Case*. Journal of Business Finance & Accounting, 22(4), pp. 497-520. Doi:10.1111/j.1468-5957.1995.tb00374.x
- Kıracı, M. & Köse, T. (2002), *IASC, FASB ve TMUDESK’teki Muhasebe Standartları Oluşturma Süreci ve Uyumlaştırma*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3 (1), ss. 47-70.
- Klai, N., & Omri, A. (2011), *Corporate Governance and Financial Reporting Quality: The Case of Tunisian Firms*, International Business Research, 4(1), pp. 158-166.
- Klein, L. R. (1947), *The Keynesian Revolutio*, New York: Macmillan.
- Klimczak, K. M. (2011), *Market Reaction to Mandatory IFRS Adoption: Evidence from Poland*. Accounting and Management Information Systems, 10(2), pp. 228-248.
- Kocamaz, H. (2012), *Uluslararası Muhasebe Standartlarının Dünyada ve Türkiye’de Oluşum ve Gelişim Süreci*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(2), ss. 105-120.
- Koh, P.S. (2005), *Institutional Ownership and Income Smoothing: Australian Evidence*, Accounting Research Journal, 18, pp. 93-110. <https://doi.org/10.1108/10309610580000678>
- Koh, W. C., Kose, M. A., Nagle, P. S., Ohnsorge, F. L., & Sugawara, N. (2020), *Debt and Financial Crises*, Policy Research Working Paper; No. 9116. World Bank, Washington, DC.
- Koselleck, R., & Richter, M. W. (2006), *Crisis. Journal of the History of Ideas*, 67(2), 357-400.

- Kothari, S. P. & Zimmerman, J. L. (1995), *Price and Return Model*, Journal of Accounting and Economics, 20, pp. 155-192.
- Kothari, S. P., Leone, A. J., & Wasley, C. E. (2005), *Performance Matched Discretionary Accrual Measures*, Journal of Accounting and Economics, 39(1), pp. 163-197. Doi: 10.1016/j.jacceco.2004.11.002
- Koumanakos, E., Siriopoulos, C., & Georgopoulos, A. (2005), *Firm Acquisitions and Earnings Management: Evidence From Greece*, Managerial Auditing Journal, 20(7), pp. 663-678. Doi:10.1108/02686900510611212
- Köse, E. (2019), *Finansal Raporlama Standartlarının Muhasebe Kalitesi Üzerine Etkisi ve Bir Uygulama*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Nevşehir.
- Köse, E., Bekçi, İ., Çetenak, H., E. (2020), *Finansal Raporlama Standartlarının Muhasebe Kalitesine Etkisi Üzerine Bir Araştırma*, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi. 13(1), ss. 1-23, Doi: 10.29067/muvu.552024
- Krugman, P. (2001), *Crisis: The Next Generation*, Draft Paper for Razin Conference. Tel Aviv Univertsy. 25-26 March 2001.
- Krugman, P. (1979), *A Model of Balance-of-Payments Crises*. Journal of Money, Credit and Banking, 11(3), ss. 311-325.
- Krugman, P. (1998), *What Happened to Asia*, In Global Competition and Integration Springer, Boston, MA. ss. 315-327.
- Kuang, W. (2022), *Real Earnings Smoothing and Crash Risk: Evidence From Japan*, Journal of International Financial Management & Accounting, 33(1), pp. 154-187.
- Kurt Cihangir, Ç. (2016), *Küresel Kriz ve Borsa Etkileşimi*, Akademi Consulting & Training, ANKARA.
- Laeven, L., & Valencia, F. (2008), *Systemic Banking Crises: A New Database*, IMF Working Papers, 2008 (224).
- Lang, M., Raedy, J. S., & Yetman, M. H. (2003), *How Representative are Firms That Are Cross-Listed in the United States? An Analysis of Accounting Quality*. Journal of Accounting Research, 41(2), pp. 363-386. <http://www.jstor.org/stable/3542408>
- Larcker, D. F., & Richardson, S. A. (2004), *Fees Paid to Audit Firms, Accrual Choices, and Corporate Governance*, Journal of Accounting Research, 42(3), pp. 625-658. Doi:10.1111/j.1475-679x.2004.t01-1-00143.x
- Lassoued, N., & Khanchel, I. (2021), *Impact of COVID-19 Pandemic On Earnings Management: An Evidence from Financial Reporting in European Firms*, Global Business Review.

- Lenormand, G. & Touchais, L. (2009), *Do IFRS Improve the Quality of Financial Information? A Value Relevance Approach*, Accounting Auditing Control, 15, pp. 145-163. <https://www.cairn-int.info/journal--2009-2-page-145.htm>.
- Leuz, C., Nanda, D., & Wysocki, P. D. (2003), *Earnings Management and Investor Protection: An International Comparison*, Journal of Financial Economics, 69(3), pp. 505-527. Doi:10.1016/s0304-405x(03)00121-1
- Lev, B., & Kunitzky, S. (1974), *On the Association between Smoothing Measures and the Risk of Common Stocks*. The Accounting Review, 49(2), pp. 259–270. <http://www.jstor.org/stable/245100>
- Lim, S., & Matolcsy, Z. (1999), *Earnings Management of Firms Subjected to Product Price Controls*, Accounting and Finance, 39(2), 131–150. Doi:10.1111/1467-629x.00021
- Lin, Z., Jiang, Y., Tang, Q. & He, X. (2014), *Does High-Quality Financial Reporting Mitigate the Negative Impact of Global Financial Crises on Firm Performance? Evidence from the United Kingdom*, Australasian Accounting, Business and Finance Journal, 8(5), pp. 19-46. Doi:10.14453/aabfj.v8i5.3
- Liu, G. & Sun, J., (2022), *The Impact of COVID-19 Pandemic on Earnings Management and the Value Relevance of Earnings: US Evidence*, Managerial Auditing Journal, 37(4), pp. 880-858 <https://doi.org/10.1108/MAJ-05-2021-3149>
- Lobo, G. J., & Zhou, J. (2001), *Disclosure Quality and Earnings Management*, Asia-Pacific Journal of Accounting & Economics, 8(1), pp. 1-20.
- Louis, H., & Robinson, D. (2005), *Do Managers Credibly use Accruals to Signal Private Information? Evidence from the Pricing of Discretionary Accruals Around Stock Splits*. Journal of Accounting and Economics, 39(2), pp. 361-380. Doi:10.1016/j.jacceco.2004.07.004
- Ma, C. K. (1988), *Loan Loss Reserves and Income Smoothing: The Experience in the U.S. Banking Industry*, Journal of Business Finance & Accounting, 15(4), pp. 487-497. Doi:10.1111/j.1468-5957.1988.tb00150.x
- Magnan, M., Nadeau, C., & Cormier, D. (1999), *Earnings Management During Antidumping Investigations: Analysis And Implications*. Canadian Journal of Administrative Sciences/Revue Canadienne des Sciences de l'Administration, 16(2), pp. 149-162.
- Mande, V., File, R. G., & Kwak, W. (2000), *Income Smoothing and Discretionary R&D Expenditures of Japanese Firms*, Contemporary Accounting Research, 17(2), pp. 263-302.
- Marshall, D. (1998), *Understanding the Asian Crisis: Systemic Risk as Coordination Failure*, Economic Perspectives-Federal Reserve Bank of Chicago, ss. 13-28.

- Masson, P. R. (1999), *Multiple Equilibria, Contagion, and the Emerging Market Crises*, IMF Working Papers, 1999(164), A001.
- Masud, A. A. (2022), *Factors Determining Financial Reporting Quality: An Empirical Study on the Publicly Listed Food and Allied Companies of Bangladesh*, International Journal of Management, Accounting and Economics, SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4062129>
- McNichols, M., & Wilson, G. P. (1988), *Evidence of Earnings Management from the Provision for Bad Debts*. Journal of Accounting Research, 26, 1–31. <https://doi.org/10.2307/2491176>
- Memiş, A. Ü. & Çetenak, A. H. (2012), *Kurumsal Yönetimin Kazanç Yönetimi Uygulamaları Üzerine Etkisi: İMKB’de İşlem Gören Şirketler Üzerine Uygulama*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(3), ss. 205-224.
- Menyah, K., Nazlioglu, S., & Wolde-Rufael, Y. (2014), *Financial Development, Trade Openness and Economic Growth in African Countries: New Insights from a Panel Causality Approach*. Economic Modelling, 37, pp. 386-394. Doi:10.1016/j.econmod.2013.11.044
- Milesi-Ferretti, G. M, & Razin, A. (2000), *Current Account Reversals and Currency Crises: Empirical Regularities in Currency Crises*, edited by Paul Krugman (Chicago: University of Chicago Press). ss. 285-323.
- Miller J. E. (2007), *Detecting Earnings Management: A Tool For Practitioners and Regulators*, Doctor Of Philosophy, Anderson University, ABD.
- Mimiko, O. M. (1997), *The Global Village: Selected Topics on International Relations*, Akure, ABM Research and Services.
- Mishkin, F. S. (1996), *Understanding Financial Crises: A Developing Country Perspective*, NBER Working Paper No. 5600.
- Mishkin, F. S. (2000), *Comment on The Onset of the East Asian Financial Crisis*, in Currency Crises, University of Chicago Press, ss. 153-161.
- Mishkin, F. S., & Eakins, S. G. (2018), *Financial Markets and Institutions*, 9.Ed. Pearson, Italia.
- Morin, E. (1976), *Pour une Crisologie*. In: *Communications*, 25, *La Notion de Crise*, Sous la Direction de André Béjin ss. 149-163.
- Moussa, B. (2010), *On the International Convergence of Accounting Standards*, International Journal of Business and Management 5 (4), pp. 89-92.
- Mueller, P. (2018), *Why the Conventional Wisdom about the 2008 Financial Crisis is Still Wrong: Ten Years Later*, Cambridge Scholars Publishing, U.K.
- Mulford, C. W., & Comiskey, E. E. (2005), *The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices*, John Wiley & Sons, New York.

- Muro, S. (2021), *The Calm Before the Storm: Early Evidence on Business Insolvency Filings After the Onset of COVID-19*. COVID-19 Notes; World Bank, Washington, DC. World Bank.
- Nacer, B., Amor, D., Ali, D., & Tarek, S. (2018), *IFRS in the U.S. Business Environment- Vision for the Future*, International Journal of Econometrics and Financial Management, 6(1), pp. 17-21.
- Nafti, O., Boumediene, E., & Boumediene, S. L. (2013), *IAS-IFRS Adoption Impact on Accounting Information: The case of France*, Journal of Modern Accounting and Auditing, 9(3), pp. 321-334.
- Navissi, F. (1999), *Earnings Management under Price Regulation*, Contemporary Accounting Research, 16(2), pp. 281-304.
- Neill, J. D., Pourciau, S. G., & Schaefer, T. F. (1995). *Accounting Method Choice and IPO Valuation*. Accounting Horizons, 9(3), pp. 68-80.
- Obstfeld, M. (1996), *Models of Currency Crises with Self-Fulfilling Features*, European Economic Review, 40(3-5), ss. 1037-1047.
- Ohlson, J.A. (1995), *Earnings, Book Values, and Dividends in Equity Valuation*. Contemporary Accounting Research, 11, ss. 661- 687.
- Ohlson, J.A. (1999), *On Transitory Earning*, Review of Accounting Studies, 4, 145-162. Doi:10.1023/a:1009653114699
- Okafor, O. N., Anderson, M. & Warsame, H. (2016), *IFRS and Value Relevance: Evidence Based on Canadian Adoption*, International Journal of Managerial Finance, 12(2), pp. 136-160. <https://doi.org/10.1108/IJMF-02-2015-0033>
- Oral, İ. Ç. & Bekci, İ. (2019), *TFRS'nin Finansal Raporlara Etkisinin Değer İlgisi ile Tespiti: BIST İmalat Sanayi Sektöründe Bir Uygulama*, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 10(23), ss. 99-107.
- Önce, S. & Çavuş, G. (2019), *Finansal Raporlama Kalitesini Etkileyen Faktörler ve Finansal Raporların Kalitesinin Ölçümüne İlişkin Yaklaşımlar*, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 20 (1), ss. 30-51.
- Özçelebi, O. (2018), *Finansal Kriz Modelleri*, Der Yayınları, İSTANBUL.
- Öztürkçü Akçay, A., Sayın, H. C. & Sevimli Örgün, G. (2022), *Sahiplik Yapısının Kâr Düzleştirme Uygulamaları Üzerine Etkisi: Borsa İstanbul Uygulaması*, Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi, 7 (1), ss. 238-256. Doi: 10.30784/epfad.1078493
- Paananen, M., & Lin, H. (2009), *The Development of Accounting Quality of IAS and IFRS over Time: The Case of Germany*, Journal of International Accounting Research, 8(1), 31-55.
- Parlakkaya, R. & İrdiren Melik, D. (2019), *Borsa İstanbul 100 Endeksinde Kâr Düzleştirmesinin Değerlendirmesi*. Muhasebe ve Finansman Dergisi, Ağustos 2019(Özel Sayı), ss. 545-554. Doi: 10.25095/mufad.607206

- Peek, E. (2004), *The Use of Discretionary Provisions in Earnings Management: Evidence from the Netherlands*. Journal of International Accounting Research, 3(2), pp. 27-43.
- Perera, R.A.A.S. & Thrikawala, S.S. (2010), *An Empirical Study of the Relevance of Accounting Information on Investor's Decisions*, In: Proceedings of the 1st International Conference on Business and Information, ICBI-2010, pp. 1-12, University of Kelaniya.
- Pesaran, M. H. (2004), *General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels*, Cambridge Working Papers in Economics 0435, Faculty of Economics, University of Cambridge.
- Pesaran, M. H. (2007), *A Simple Panel Unit Root Test in The Presence of Cross-Section Dependence*, Journal of Applied Econometrics, 22(2), pp. 265-312.
- Pesaran, M.H., (2006), *Estimation and Inference in Large Heterogeneous Panel with a Multifactor Error Structure*, Econometrica, 74(4), pp. 967-1012.
- Pesaran, M.H., Ullah, A. ve Yamagata, T. (2008), *A Bias-Adjusted LM Test of Error Cross-Section Independence*, Econometrics Journal, 11, pp. 105-127.
- Pham, Q. T., Ho, X. T., Nguyen, T. P. L., Pham, T. H. Q., & Bui, A. T. (2021), *Financial Reporting Quality in Pandemic Era: Case Analysis of Vietnamese Enterprises*, Journal of Sustainable Finance & Investment, pp. 1-23. Doi:10.1080/20430795.2021.1905411
- Pourciau, S. (1993), *Earnings Management and Nonroutine Executive Changes*, Journal of Accounting and Economics, 16(1-3), pp. 317-336. Doi:10.1016/0165-4101(93)90015-8
- Prasad, E., Rogoff, K., Wei, S. J., & Kose, M. A. (2005), *Effects of Financial Globalization on Developing Countries: Some Empirical Evidence*, In India's and China's Recent Experience with Reform and Growth, Macmillan, London.
- Radelet, S., & Sachs, J. (2000), *The Onset of The East Asian Financial Crisis*. Currency Crises, 1, ss. 105-153.
- Reisen, H. (2009), *The First Global Financial Crisis of the 21st Century Part II: June–December, 2008*, Ed. Felton, A., & Reinhart, C., Centre for Economic Policy Research, London.
- Rich, K.T. (2009), *Audit Committee Accounting Expertise and Changes in Financial Reporting Quality*, Ph.D Dissertation, University of Oregon.
- Robb, S. W. G., (1998), *The Effect of Analysts' Forecasting on Earnings Management in Financial Institutions*, Journal of Financial Research, 21/3, pp. 315-331.

- Robinson, T. R., Greuning, H. V., Henry, E. & Broihahn, M. A. (2009), *International Financial Statement Analysis*, John Wiley & Sons, New Jersey.
- Roux-Dufort, C. (2007), *Is Crisis Management (Only) a Management of Exceptions?*, *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 15(2), ss. 105-114.
- Salant, S. W., & Henderson, D. W. (1978), *Market Anticipations of Government Policies and the Price of Gold*. *Journal of Political Economy*, 86(4), 627–648. <http://www.jstor.org/stable/1840382>.
- Saxena, S. C. (2004), *The Changing Nature of Currency Crises*, *Journal of Economic Surveys*, 18(3), ss. 321–350. Doi:10.1111/j.0950-0804.2004.00224.
- Schich, S. & Kim, B. (2011), *Systemic Financial Crises: How to Fund Resolution*, *OECD Journal: Financial Market Trends*, 2010/2, <https://doi.org/10.1787/fmt-2010-5kgk9qpnblxw>.
- Schinasi, G. (2005), *Preserving Financial Stability*, IMF Economic Issue, 36, Washington DC.
- Schwartz, A. J. (1987), *Real and Pseudo-financial Crises*, In *Money in Historical Perspective*, University of Chicago Press, ss. 271-288.
- Shahbaz, I. (2019), *The Impact of Global Financial Crisis on the Value Relevance of Accounting Information*, *World Academics Journal of Management*, 7(2), pp. 8-17.
- Shroff, N. (2015), *Real Effects of Financial Reporting Quality and Credibility: Evidence from the PCAOB Regulatory Regime*, *SSRN Electronic Journal*. Doi:10.2139/ssrn.2667969
- Silva, A. F. D., Weffort, E. F. J., Flores, E. D. S., & Silva, G. P. D. (2014), *Earnings Management and Economic Crises in the Brazilian Capital Market*, *Revista de Administração de Empresas*, 54, pp. 268-283.
- Spiceland, J. D., Sepe, J. F. & Nelson, M. W. (2013), *Intermediate Accounting*, 7th Edition, McGrawHill Higher Education, New York.
- Stolowy, H. & Breton, G. (2000), *A Framework for the Classification of Accounts Manipulations*, HEC Accounting & Management Control Working Paper No. 708/2000, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.263290>.
- Suadiye, G. (2021), *Tahakkukların Kalitesi ve Tahakkuka Dayalı Kazanç Yönetimi: BIST’te İşlem Gören Şirketler Üzerine Bir Araştırma*, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 23 (2), ss. 302-328. Doi: 10.31460/mbdd.794742
- Šušak, T. (2020), *The Effect of Regulatory Changes on Relationship Between Earnings Management and Financial Reporting Timeliness: The Case of COVID-19 Pandemic*, *Zbornik Radova Ekonomski Fakultet u Rijeka*, 38(2), pp. 453-473.

- Suyono, E. (2018), *Institutional Ownership, Types of Industry and Income Smoothing: Empirical Evidence from Indonesia*, Journal of Auditing, Finance and Forensic Accounting, 6(1), pp. 1-12. <https://doi.org/10.21107/jaffa.v6i1.4128>.
- Sweeney, A. P. (1994), *Debt-Covenant Violations and Managers' Accounting Responses*, Journal of Accounting and Economics, 17(3), pp. 281-308.
- Şamiloğlu, F. & Akgün, A. İ. (2015), *Türkiye Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Finansal Tablolar Analizi*, Ekin Basım Yayın Dağıtım, BURSA.
- Şen Ögücü, F. (2017), *Kurumsal Yönetişim ve Finansal Raporlama Kalitesi: Türkiye Örneği*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Gaziantep.
- Şimşek, H. A. (2007), *Türkiye'de 2000 Sonrası Uygulanan İstikrar Programlarının Kamu Maliyesine Etkisi*, Finans Politik Ekonomik Yorumlar Dergisi, 44(512), ss. 52-68.
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2020). *COVID-19 (SARS-CoV-2 ENFEKSİYONU) Genel Bilgiler, Epidemiyoloji ve Tanı*, <https://covid19.saglik.gov.tr/Eklenti/39551/0/covid-19rehberigenelbilgilerepidemiyolojivetanipdf.pdf>, [Erişim Tarihi: 15.03.2022].
- Takacs, L. M. (2012) *The Value Relevance Of Earnings In A Transition Economy: Evidence From Romanian Stock Market*, Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica, 1(14), pp. 1-8.
- Tang, Q., Chen, H., & Lin, Z. (2016), *How to Measure Country-Level Financial Reporting Quality?* Journal of Financial Reporting and Accounting, 14(2), pp. 230-265. Doi:10.1108/jfra-09-2014-0073
- Tariverdi, Y., Moradzadehfard, M. & Rostami, M. (2012), *The Effect of Earnings Management on the Quality of Financial Reporting*, African Journal of Business Management, 6(12), pp. 4603- 4611.
- TDK (2021), “Kriz” <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim Tarihi: 03.05.2021].
- Temiz, H. & İpci, M. Ö. (2018), *Kâr Yönetimi ve Firma Yatırımları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: BIST İmalat Sektörü Örneği*, Ege Academic Review, 18(3), ss. 409-421.
- Teoh, S. H., Welch, I., & Wong, T. J. (1998), *Earnings Management and the Long-Run Market Performance of Initial Public Offerings*. The Journal of Finance, 53(6), pp. 1935–1974. <http://www.jstor.org/stable/117457>.
- Thomas, J., & Zhang, X. J. (2000), *Identifying Unexpected Accruals: A Comparison of Current Approaches*, Journal of Accounting and Public Policy, 19(4-5), pp. 347-376.

- Thornton, M. K., & Thornton, R. L. (1990), *The Financial Crisis of A. D. 33: A Keynesian Depression?* The Journal of Economic History, 50(03), ss. 655-662. Doi:10.1017/s0022050700037207.
- TMSK (2005), *Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, Finansal Tabloların Hazırlanma ve Sunulma Esaslarına İlişkin Kavramsal Çerçeve*, 16/05/2005 Tarihli, 25702 Sayılı Resmî Gazete.
- TMSK (2008), *Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu 2008 Yılı Faaliyet Raporu*, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, Ankara.
- Toprak, M. (2001), *Küreselleşme ve Kriz: "Türkiye ve Dünya Deneyimi"*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Tsaklanganos, A., & Maggina, A. (2011), *Market Reaction to IAS/IFRS: Evidence from the Athens Stock Exchange*, *International Journal of Accounting and Financial Reporting*, 1(1),
- Tuan, K. & Borak, M. (2020), *Kazanç Yönetimi ve Finansal Performans: Borsa İstanbul Üzerine Ampirik Bir Araştırma*, *Sosyoekonomi*, 28(44), ss. 381-393, Doi: 10.17233/sosyoekonomi.2020.02.17
- Tucker, J. W., & Zarowin, P. A. (2006), *Does Income Smoothing Improve Earnings Informativeness?*, *The Accounting Review*, 81(1), pp. 251-270.
- Tularam, G. A. & Subramanian, B., (2013), *Modeling of Financial Crises: A Critical Analysis of Models Leading to the Global Financial Crisis*, *Global Journal of Business Research*, 7(3) ss. 101-124.
- Turgut, A. (2007), *Türleri, Nedenleri ve Göstergeleriyle Finansal Krizler*, *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 20(4-5), ss. 35-46.
- Umut, E. & Özer, Ö. (2022), *Kazanç Yönetimi Uygulamalarının Belirlenmesinde Tahakkuk Esaslı Modellerin Sektörlere Göre İncelemesi*, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 14 (1), ss. 99-118.
- Ural, M. (2003), *Finansal Krizler ve Türkiye*. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18 (1), ss. 11-29.
- Uwuigbe, U., Uwuigbe, O. R., Durodola, M. E., Jafaru, J., & Jimoh, R. (2017), *International Financial Reporting Standard Adoption and Value Relevance of Accounting Information In Nigeria*. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 7(3), pp. 1-8.
- Uyar, M. (2013), *The Impact of Switching Standard on Accounting Quality*, *Journal of Modern Accounting and Auditing*, 9(4), pp. 459-479.
- Uysal, Ö. Ö. (2006), *Uluslararası Muhasebe Standartlarının Oluşum Süreci: IASC ve Önde Gelen Ulusal ve Uluslararası Örgütler*, *Muhasebe ve Denetime Bakış*, (17), ss. 87-108.

- Verdi, R. S. (2006), *Financial Reporting Quality and Investment Efficiency*, Working Paper, Online available, <http://ssrn.com/abstract=930922>.
- Viswanathan, K. G. (2010), *The Global Financial Crisis and its Impact on India*. J. Int'l Bus. & L., 9, 41.
- Volmer, P. B., Werner, J. R., & Zimmermann, J. (2007), *New Governance Modes for Germany's Financial Reporting System: Another Retreat of the Nation State?* Socio-Economic Review, 5(3), pp. 437-465.
- Wei, W. W. S. (2013), *Time Series Analysis*, Oxford Handbooks Online. Doi:10.1093/oxfordhb/978019993489
- Weygandt, J., Kimmel, P. & Kieso, D. (2013), *Financial Accounting IFRS*, John Wiley & Sons, New Jersey.
- WHO (2022), *WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard*, <https://covid19.who.int/>, [Erişim Tarihi: 15.10.2022].
- Wooldridge, J. M. (2010), *Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data*, MIT Press, London.
- Xie, H. (2001), *The Mispricing of Abnormal Accruals*. The Accounting Review, 76(3), pp. 357-373.
- Yang, C.Y., Murinde V. & Ding, X. (2010), *Ownership Structure, Corporate Governance and Income Smoothing in China*. Paper presented at the European Financial Management Symposium. Beijing, China.
- Yardımcıoğlu, M. (2013), *Finansal Muhasebe*, Fatih Basım, KAHRAMANMARAŞ.
- Yay, G. G. (2001), *1990'lı Yıllardaki Finansal Krizler ve Türkiye Krizi*, Yeni Türkiye, Kasım- Aralık, Yıl: 7, 2(42), ss: 1234-1248.
- Yay, T., Yay, G. & Yılmaz, E. (2001), *Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, No: 47, İstanbul.
- Yazıcı, M. (2003), *Muhasebe Standartlarının Tanımı*, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 18, ss. 33-37.
- Yel, T. A. & Çiftçi, D. Ö. (2013), *Yeni Türk Ticaret Kanunu ile TFR/TMS Konusunda Getirilen Yenilikler ve Ordu İli Muhasebe Meslek Mensuplarının Bakış Açılarını Değerlendirmeye Yönelik Bir Uygulama*, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, 6(2), ss. 93-117.
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2020), *Panel Veri Ekonometrisi Stata Uygulamalı*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Yiğitoğlu, A. İ. (2005), *2001 Krizi Sonrası Dönemde Türkiye Ekonomisinin ve Bankacılık Sektörünün Değerlendirilmesi*. Sosyoekonomi, 1(1), ss. 115-125.

- Yoo, Y., Lim, J., & Chang, J. (2013), *Financial reporting quality and acquisition profitability: evidence from Korea*, Journal of Applied Business Research (JABR), 29(6), pp. 1737-1750.
- Yoon, S. S., & Miller, G. (2002), *Earnings Management of Seasoned Equity Offering Firms in Korea*. The International Journal of Accounting, 37(1), pp. 57-78. Doi:10.1016/s0020-7063(02)00140-1
- Young, S. (1999), *Systematic Measurement Error in the Estimation of Discretionary Accruals: An Evaluation of Alternative Modelling Procedures*, Journal of Business Finance Accounting, 26(7&8), pp. 833-862. Doi:10.1111/1468-5957.00277
- Yükseltürk, O. (2006), *Türkiye’de Hisse Senetlerinin Halka Arzı Öncesi Kârı Yüksek Gösterme Eğilimleri*, Muhasebe ve Denetime Bakış, (19), ss. 99-118.
- Zandi, Mark. (2008), *Financial Shock: A 360° Look at the Subprime Mortgage Implosion, and How to Avoid the Next Financial Crisis*. Upper Saddle River, NJ: FT Press.
- Zanke, A. A., Thenge, R. R., & Adhao, V. S. (2020), *COVID-19: A Pandemic Declare by World Health Organization*. IP International Journal of Comprehensive and Advanced Pharmacology, 5(2), pp. 49-57.
- Zaremba, A., Kizys, R., Aharon, D. Y., & Demir, E. (2020), *Infected Markets: Novel Coronavirus, Government Interventions, and Stock Return Volatility around the Globe*. Finance Research Letters, 35, 101597.
- Zarowin, P. (2002), *Does Income Smoothing Make Stock Prices More Informative?*, NYU Working Paper No. 2451/27592, <https://ssrn.com/abstract=1281356>
- Zeff, S. (2012), *The Evolution of the IASC into the IASB, and the Challenges it Faces*. The Accounting Review, 87(3) Doi: 10.2308/accr-10246 pp. 807-837.
- Zor, İ. & Korga, S. (2020), *Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarının Kazanç Yönetimi Uygulamalarına Etkisi*, Muhasebe ve Finansman Dergisi, (86), ss. 1-24. Doi: 10.25095/mufad.710060.